

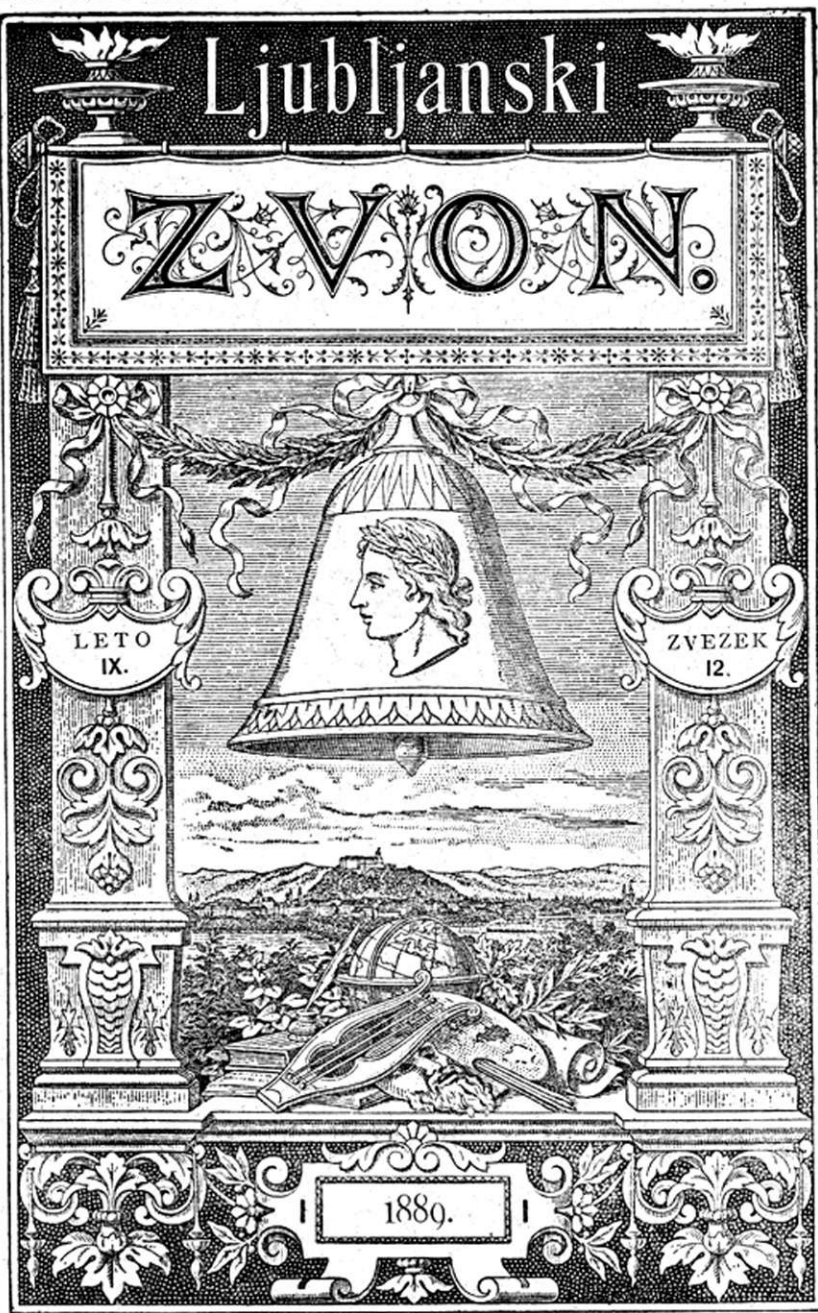
Ljubljanski

ZVON.

LETO
IX.

ZVEZEK
12.

1889.

Vsebina 12. zvezka:

1. A. Funtek: *Bolnikova molitev* 705
2. Fr. Erjavec: *Božični večer na Kranjskem* 706
3. Dr. M. Murko: *V provinciji na Ruskem. Potopis. (Konec.)* . 709
4. L-j.: *Na grobu nádej 10, 11, 12* 723
5. Dr. Ivan Tavčar: *Grajski pisár. Zgodovinska podoba. (Konec.)* 724
6. Jos. Cimperman: *Satura 11, 12* 734
7. S. Rutar: *Národne pesmi koroških Slovencev* 735
8. Janko Kersnik: „*Košlin in Vrjanko.*“ Povest. (Konec) . 745
9. Književna poročila:
  - XIX. A. Trstenjak: *Strije Tomova koča* 754
  - P. Ladislav: *Še nekoliko opazk k Janežič-Sketovi »Slovenski slovnici«.* (Konec.) 761
10. Listek: „*Matica Slovenska*“: — *Erjavčev nagrobni spomenik v Gorici.* — *Čopitarjevo pismo.* — *Nova pesmarica.* — *Teoretično praktična klavirska šola.* — *Muzejsko društvo.* — *Martin Mulej †.* — *Letterature slave.* — *Poljska literatura.* — *Perchtenglaube bei den Slovenen.* 762

Listnica.

»Umbra«, Berlin: Prejeli smo 14:58 gld. oddali D. P—ju 4:60 gld., Zg. D. in dijaški kuhinji 4:38 gld. Lepa hvala! — Č. g. J. Z—r Mich, Calumet: Od poslanega denarja smo izročili sl. uredništvu »Vrtčevemu« 2:90 + 12:10 = 15 gld. — Pri nas je ostalo na račun prihodnjega leta 1890. še 1:80 gld.

Ljubljanski

NOVIN

Leposloven in znanstven list.

Štev. 12.

V Ljubljani 1. decembra 1889.

Leto IX.

Bolnikova molitev.

Za goro tone solnce moje,
Ob méni plove mrak témán,
Imé zahvaljam, Stvarnik, Tvoje,
Mordà je bil poslednji dan!

Utrujeno okó ozira
Poslednjič se v Tvoj živi svet,
Mladost se davna mi odpira,
Pozabljen čas se vzbujá spet . . .

Brezkončni Bog, Ti méni piti
V življenji dal si mnogo slast,
Dal tudi mnogo bol užiti,
Za vse, za vse Ti bodi čast!

Kakó srcé trepeče moje,
Kakovo moč ima spomín:
Pomlajam se, veselo poje
Pred mano deček raz planín.

Pred mano zopet solnéni griči,
Ves svet jedino svetel raj,
Nad mano lehnokrili ptiči,
Vse živo, lépo kot nekđaj!

Zdaj stopam v svet, okó zavzeto
Z njegovim krasom se poji,
Za vse, kar lépo, drago, sveto,
Srcé mladostno mi gorí.

A žál, ta svet mi jemlje vero,
V srcé mi lije bridek strup,
Zatira čustvo mnogotero,
A ti, Gospod, krepíš moj up!

Kakó od tod bi pač ločiti
Vesél se mogel in mirán!
Ne, ne, takó ne morem iti,
Prebridek je slovésa dan!

Slovésa dan? Res, dan slovésa,
Ti kličeš me, to vém trpín,
S seboj ne bodem vzel ničesa,
S seboj naj vzamem vsaj — spomín!

Spomín na zlate dneve svoje,
A ne spomína na bridkost,
Spomína ne na dušne boje,
Spomín na mirno le radost!

Kar méni svet je zléga storil,
Pozabljeno je v uri tej,
Kar jaz komú — Ti véš, pokoril,
Kesál sem se dovólj doslej!

Gospod, Ti kličeš, in Očeta
Poslušam Te in grem od tod,
V višave solnéne grem iz svéta,
Ves Tvoj, jedino Tvoj, Gospod! —

A. Funtek.

Božični večer na Kranjskem.

Spisal Fr. Erjavec †¹⁾

Pratika, zvesta družica vsaki slovenski hiši, naznanja najkrajše dneve. Medlo solnce obseva pusto zemljo in snežna odeja krije polje in travnike. Ob cesti oprézvajo sestradane vrane ter se leno preletavajo z drevesa do drevesa, v tem ko vrabci in strnadi, ščinkovci in škrlice prezebajo okoli pohištev in brskajo pri zidéh, ne bi se li tu morebiti našla še kaka mrvica hrane. Poti in ceste so prazne, niti beračev ni videti. Božični prazniki so pred durmi, vsak je najrajši domá v svojem kotu, na te svete dni neče nadlegovati, dobro vedoč, da bodo zató gospodinje po praznikih tem radodarnejše.

Toliko živahneje pa je po hišah. Od gospodarja do zadnjega pastirja je vse pri dômu in četudi mora kdo po kacem majhnem opravku z dôma, podviza se in hití pod domačo streho, kajti nocoj je sveti večer ali bádnjak, kakor govore po nekaterih krajih. Pravega dela nobenemu ni mari, zlasti moškim ne. Vsi se potikajo okoli pečí, ki danes puhtí nekamo posebno dobrodejno toploto od sebe. Mati imajo véliko péko in po vsi hiši se širé tisti dobri duhovi po potvica in gubánicah. Kraj množega pecíva se odlikuje po velikosti sósebnopoprtnjak, ki bode na vélike praznike ves čas ležal na mizi, in šele na svetih Treh kraljev dan ga načné gospodar odrezavši vsacemu v družini svoj kos, ne pozabivši niti živine v hlevu, niti kuretne pred pragom, da bi bila zdrava ter se dobro redila.

Kar je bilo malo prej rečeno o nedelavnosti moških, ne veljá pa ženskim. Oné imajo z umivanjem in čiščenjem izbe, kuhinjskega in hišnega orodja toliko opraviti, da bi jim — ako se jim smé ve-

¹⁾ Ta slovenskemu občinstvu popolnoma neznaní spisek — pravi biser iz Erjavčevega peresa — ki je bil brez pisateljevega imena natisnjen v goriški »Soči« (1877, v 51. št.) prenatiskujemo tukaj iz II. zvezka »Izbranih spisov« Erjavčevih, ki se te dni začne razpošiljati.

rovati — ne zadoščale štiri roke. Za čudo pridni so pa danes otroci, nič jim ni treba prepovedati kepanja in drsanja in, kar je še posebno čudno, materi pred pečjo ne delajo napotja. Vsi so v hiši, vsi se gnetó za mizo. In tihi so, da je kar neverjetno. Vsi drugačni nego sicer. Tu je namreč njih starejši brat, ki se šóla v mestnih šolah. Sinoči že pozno ga je hlapec dovezel iz mesta. S seboj je prinesel vse, kar je potrebno za »jaslice«. Z jutra rano, ko se še ni prav razvidelo, ne čakaje zajutřeka, napotila se je hrabra četa pod vodstvom mestnega učenjaka s košem oprtnikom v log, nabirat mahú za jaslice. Vsi so šli, nobeden ni hotel domá ostati, celó najmlajši, ki še platno prodaja, menil je, da brez njega ne bi opravili. Res ga je zeblo, ko so izpod snegá kopali mah in ga trgali s skal in z drevja. Otrpli so mu prstje in malo, da mu nista zmrznili svécici pod nosom. Ali vender je bil vesel, neizrečno vesel, da je tudi on nekaj pomogel k jaslicam. Prinesli so mahú poln koš. Za pet tacih jaslic bi ga zadoščalo.

Hlapec je v tem, ko so otroci bili v logu, utrdil v kotu veliko desko in na to desko stavi zdaj starejši deček jaslice. Od maha napravi goro, po góri se vije semtertjã cesta, posuta z najdrobnejšim peskom. Cesta vodi v Betlehem, ki se rmen, zelen in rdeč žari v kotu vrhu gore. Pod goró od ceste nekoliko v stran postavi »štalico«, od smrekovega ljubja lepo izrezano. Vánjo položi na slamico božje dete, ob stranéh mu stojita osliček in volk in poleg božja Porodnica s svetim Jožefom. Potem razpostavlja po góri drevesa, ovce, krave, volke in pastirce, vse od lesá rezane in živo pobarvane. Spredaj utrdi vrsto drobnih voščenih svécic, tu in tam nastavi katero tudi po góri. Napósled obesi na dolgo konjsko žimo od stropa dólí božjega angelja, ki v rokah nosi: »Slava Bogú v višavah in mir na zemlji ljudem!« ki oznanjuje preradostno vest, da se je narodil kralj nebeški, grešnemu rôdu odrešenik. Tudi svete Tri kralje je prinesel s seboj, toda ti se sedaj še ne smejo pokazati, šele zvečer pred njih praznikom jim bode dovoljeno stopiti v borno štalico. Pač se pa že sveti nad streho zlata zvezda, ki jim je pot kazala. Ko starejši sin vse to ureja in nastavlja, sedé mlajši bratje in sestrice okoli njega mirno, kakor bi bili pribiti, in ne premaknejo očí od jaslic. Nebeška radost jim sije iz zadovoljnih obrazov, danes so pozabljene vse igre in — kar je največje čudo — celó jesti jim ni mari. Zadovoljujejo se s hlebčki, katere je mati nalašč zánje spekla. Domačemu psu Belinu pa ne gré v glavo, da se danes nihče izmed otrok ne zmeni zánj, gleda jih in gleda, napósled skoči na klop in se nerodno rine med nje. Ko pa vidi, da ga popolnoma prezirajo, in ga nekdo celó krcne po gobci, zavleče se ne-

jevoljen zopet pod klop pri pēči, zvije se in dremlje dalje. Najstarejša hči v tem umiva in čisti dolgo vrsto svetniških podob, sveto razpelo v kotu in briše prah s svetega duha, ki v steklu vdolan visi nad veliko javorjevo mizo. Po končanem delu tudi ona prisede k družbi, njej je celó dovoljeno, da smé tu ali tam nasvetovati kako izpremembo, in ima tudi to zadovoljnost, da mali mojster časih posluša nje svét.

V tem je solnce zašlo, dan se je stisnil in mrak je počasi legel v izbo. Ravno prav, ker jaslice so dodelane in graditelj, zadovoljen s svojim delom, pospravlja še ostrižke, izrezke in odpadke, katere mu hvaležni gledalci postrežno odnašajo na ogenj.

Zdajci prinese gospodinja v hišo posodo z žarjavico in kadilo ter oboje podá očetu gospodarju. Ta se odkrije, za njim vsi moški in takoj se uredi sprevod. Naprej stopa pastir s svetilnico v roki, za njim gré gospodar, meče kadilo na žarjavico in glasno moli, za njim nosi sin posvečeno vodo in oljčno vejico in potem se vrsté drugi otroci in posli. Takó hodijo od hrama do hrama, od sohote do sohote, povsod kadèč, kropèč in molèč. Oče se ta večer otrokom zdé oblastnejši nego navadno, skoro pol duhovnika in celó njih glas zvení bolj praznično.

Ko se sprevod zopet vrne v izbo, prižgane so pri jaslicah vse svēčice in zdaj vse hití gledat jih in hvalit mojstra. Mati pokleknejo, okoli njih otroci, za njimi dékle in celó moški, četudi neradi, vsaj na jedno koleno, kar pa materi ni prav; češ: kakor bi zajce streljali, in iz pobožnih src se vtrga stara božična pesem:

»Pastirci, vstanite,
Pogledat hitite!«

Po končani domači službi božji pride na mizo mrzla večerja, za njo pehar suhega sadja, orehov in lešnikov. Po večerji hodijo tudi sosedje gledat jaslice, soba se zmerom bolj polni, mnogi so že oblečeni za polnočno mašo. Pripovedujejo si pravljice, svete pesmi si pojó in tako mine čas, da samí ne vedó kakó. Zdajci se oglasi véliki zvon, mogočno in veličastno, kakor nikoli podnevi, zvení nocoj njegov glas, po vasi se čuje strel, ulice oživé in ljudje nekako veselo hité v božji hram ob tej nenavadni uri. Nocoj je vse bolj praznično, orglje se krepkeje glasé, pevci in pevke lepše pojó in vsem nepričakovano naglo mine služba božja. Ko pa pridejo polnočkarji domóv, čakajo jih že pečene klobase, krvavice in jeternice, ki jih je v tem gospodinja zánje pripravila.

V provinciji na Ruskem.

Spisal dr. M. Murko.

VII.

Od Saratova nazaj v Sundryj.

(Konec.)

Pri vseh že omenjenih nisem zapazil nikakih umstvenih, političnih in tudi verskih interesov. Politične nazore teh krogov mi je dobro karakteriziral še inteligentnejši mož tudi iz trgovskega sveta, ko sva zagovorila o konstitucionalnem življenju vseh neruskih Slovanov, s temi besedami: »Nam ni treba nikake konstitucije, naše geslo je: Ne trogajte (dotikajte se) nas! Pustite nas v miru živeti, kakor se nam hoče, to je naša konstitucija«. To bi bilo prav lepo in res do naših časov je na Ruskem marsikaj bolje, če se vlada ne vmešava, ali kakor je znano, novodobna država se ne more odreči raznim regulacijam in takó tudi Rusija v vsem posnema zapad, samó s tem razločkom, da samodržavniki mislijo, da se bode samó ob sebi privilo in da je le to dobro, kar oni v Petrogradu iztuhtajo, in da še treba za vednega občinstva, da se to izpolni. Omeniti še hočem, da se je ta moj razgovornik jako smijal P. Deronlédu, ki je lani v Nižnem oduševljeno govoril: »Kar je naše, to je vaše, in kar je naše, to bodi tudi vaše! Kaj imamo mi in Francozje skupnega?«

Čisto velikosvetski je že pri razgovoru o študentskih »buntih« omenjeni véliki trgovec z bombažnim blagom in posestnik nekoliko domov v Moskvi. Moskvíč je on tudi po kreпки svoji postavi, ravnornem in mirnem razgovoru. Ali njega že zanima ves svet, on sodi ostroumno o evropskih političnih dogodkih, sam je precejšen kozmopolit, njemu le nejasnost evropskega položja ne ugaja: »Naj bi že vender kdáj začeli, da zvemo, pri čem smo«. Moskovsko policijo in sploh administracijo ostro sodi in pravi med drugim, naj bi generalgubernator že vender kdáj za voščila k vsakemu gódu in rojstvenemu dnevi v carski rodbini »ot gòroda Moskvý i jejá žitelej« izbral vsaj bolj »šikarno« obliko. Pravi Moskvíč se nam kaže v svojem zanimanju za gledališče in vé dobro ceniti razne igralce. Za »balet« pa je kar strastno oduševljen in tudi njegovo lice se je čisto razgorelo, ko je drugi mladi Moskvíč, oblečen po najnovejših modah, zagovoril o Virginiji Zucchijevi, katero obožujejo vsi baletomani od Petrograda do

Odese. Nje gibčnosti, gracijoznosti in ne pomnim česa še oba ne moreta zadosti prehvaliti. Še jednega poslednjemu po zunanosti čisto jednakega »Franka«, kakor Rusi pravijo temu, kar sem jaz v mladosti slišal imenovati »štimanca«, vam predstavim; vprašal me je: »Kje in v katerem mestu je na zapadu največja kultura, ne li v Rimu?« In še jedno: »Kaj je to: Avstro-Vengrija?« Da bi še vsaj ostal v kaftanu prednikov svojih!

Med trgovci se je nahajal sevéda tudi Nmec. Bil je tip pravega mednarodnega človeka. Rodom iz Krakova je še zmerom avstrijski poddanik, živi pa navadno v Hamburgu in še več v Odesi, kjer prebiva vso zimo; potuje večkrat tudi v Pariz in London. Mož je popotni komij velike tvrdke s kolonijalnim blagom in je tudi letos po Kavkazu in drugod po Ruskem razširjal zveze gospodarjev svojih. Sebe zmatra za velikega omikanca; svetá je res mnogo videl in jezike tudi zná, ali kramarskega duhá ne more zatajiti. Čudno se slišijo od takega možá tožbe o pomanjkanji vseh umstvenih interesov na Kavkazu, kjer po vse dneve ne najdete časnika in se ne morete z nikomer takó pogovoriti, kakor ste navajeni.

Morebiti se kdo začudi, da jaz ničesar ne poročam o razgovorih, tičočih se Slovanov. Prilike je vender bilo zadosti, ko so ljudje med seboj videli Slovana. Ali vse rusko razumništvo le toliko zná zaradi poslednje turške vojske, da so nekje Slovani, kje in kakó živijo, kakšna so njih stremljenja, o tem še prvotnih pojmov nimajo in jih tudi ne morejo imeti. Saj pri nas Rusije in ruskih razmer tudi ne poznate. Uradniki, ki so bili vender najomikanejši, predstavljajo si južne Slovane Avstriji dosti prijaznejše, nego so v resnici in njim se zdi to čisto prirodno. Kaj se uprav v Bolgariji godí in kaj v Srbiji, o tem se njim niti ne sanja, o avstrijskih Slovanih že sploh ne govorimo. Sploh zaradi razmer, v katerih se taki ruski uradnik odgojuje in živi, mora misliti, da tudi drugod vse zavisi od jedne ali nekolikih višjih oseb in si n. pr. ne more predstaviti, da je v Avstriji v uradih mogoč še kakšen drug jezik razven nemškega. Dnevno vprašanje so bile nelepe razmere v srbski kraljevski rodbini. Dame so sevéda vzdihovale za kraljico Natalijo. Možje so bili hladnokrvnejši, ker »kdo more možá in ženo soditi« (takó mi je rekel inteligenten ruski graščák, s katerim sva iz Petrograda skupaj potovala) in nje rusofilstvu nič prav ne verjamejo; izkušnje so namreč že dokazale, da so rusofili Slovani le takrat, kadar Rusije potrebujejo. In to mnenje se jim ne smé zameriti! Samó nespোরazumljenja so navadno obestranska. Večinoma si Rusi namreč predstavljajo Slovane takó, da ti bodo Rusi ali da se morajo

porusiti, česar nobeno slovansko pleme neče in, če bi tudi posamezniki hoteli, v celosti ne more. Vender s takimi nazori, pomnoženimi še z absolutistično brezozirnostjo in celo z grobstvo, bili so napolnjeni ruski predstavitelji v Bolgariji, in ti in še drugi bolj samodržavni vzroki so ustvarili žalostne razmere med osvoboditelji in osvobodenci. Rusi kulturnega in ekonomičnega zatiranja Slovanov ne morejo reševati, ker v tem slučaju bi še slepec slepca ne vodil, saj južni in celo že zapadni Slovani niso Čeremisi, Čuvaši i. t. d. Precèj več spoznavanja med seboj in samega sebe je treba vsem, drugače bode še več nesporazumljenij!

Če si ogledujemo občinstvo v tretjem, oziroma tudi četrtem razredu, tedaj zapazimo najprej razne vzhodne trgovce s Kavkaza in Srednje Azije v domači noši. Posebno pobožne Tatare vidimo nekolikokrat v dan, kakó si iščejo na poluti primernege mesta, obrnjenega proti Meki, kjer si razprostó »kover«, na katerem molijo in s čelom bijejo. Kakšna zmes národa se tukaj zbira, opisati je težko ali na vrhu so še zmerom razni omikanejši elementi, posebno na Merkurijevskih parohodih je tretji razred prav dober, ker vsak pasažir ima posebno mesto, na katerem si lahko postelje. Podzglavnik ali tudi rjuhe in odeje pa Rusi itak navadno vozijo s seboj; pri neizmernih razdaljah se to nekoliko samó ob sebi objasnjuje, ali treba je še znati, da morate na stanovanjih celo v Petrogradu imeti vso posteljno opravo in perilo svoje. Temu se sprva ne morete zadosti načuditi, ali pri posebnih ruskih razmerah se je ta navada zelo lahko razvila. Jaz sem sam na Volgi časih obžaloval, da nisem tudi s posteljnim perilom preskrben, ker v gostilnicah se vam prav drago posebe zaračunja in večkrat samó za jedno noč. Ravno takó je čisto umevno, da si popotniki na Ruskem čaj in sladkor vozijo s seboj. Naročijo si »kip-jatòk« (kròp) in hitro je gotov čaj, kakeršnega in kolikor si ga želite sami.

Že nelepo je gledati »živij tovar«; to so res ljudje v velikem številu med drugimi raznimi tovari; moški, ženske, deca, vse je nakopičeno in vsakdo je zadovoljen, če le najde mestece, kamor more položiti glavo svojo; kdor se more iztegniti, ta je že celo srečen, če je tudi táko mesto blizu kotlove vročine. In kakó se ta národ hrani! Ali vender je tukaj živahno, zategnejo nam rusko pesem, harmonika jo spremlja ali pa sama za sé izdava posebne svoje glase, semtertjà vam še zaplešejo in malo poskačejo.

Še jednega in zelo imenitnega gospoda vam moram opisati, s katerim sicer nisem govoril, ali jaz sem že s tem zadovoljen, da sem

ga videl in lahko rečem, da je že to bilo vredno potovanja na Volgo. Bil je to predstavitelj »duhovnogo védomstva«. Ruska cerkev je namreč takó »grekoslavjanska«, takó »soborna« (to se pravi, zavisna od cerkvenih zborov, s čimer se hvali vzhodna cerkev), da ima na čelu »imperatora« in »oberprokurora«, od katerega je »svjatêjšij« (= najsvetejši) sinod po sestavi in v svojih delih popolnoma odvisen; ti posvetni »oberprokurori« so bili semtertjâ oficirji in celó taki ljudje, o katerih je bilo javno znano, da v Bogá ne vérujejo. Zatorej ni čudno, da je cerkev »duhovnoe védomstvo« (urad), kakor imate »morskoe«, »učebnoe« i. t. d. Kam to vodi, videl sem ravno na Volgi. Na poti od Saratova smo že zvedeli od kapitana, da v Samari vstopi g. Sabler, »upravljajuščij kancelarijeju sv. sinoda«, ker on si je telegrafično naročil mesto, katerih pa je v I. razredu zmerom zadosti. Že prej sem čital v mestnih listih, da je »Njegovo Prevoschoditeljstvo« (ekscelencija) ogledaval seminarije in druge duhovne zavode. Na večer se je res prikazal, spremljan od gubernatorja in arhieraja (škofa) z vsem duhovnim štabom, ki so mu napravili mnogo pohlevnih poklonov pred odhodom. Njegov »čin« sicer ni visok, ker »dejstvitelnyj statistikij sovêtnik« ali »general« je skoro vsak važnejši vseučeliški profesor, ali »post«, katerega zanima, dela iz njega velikega možá, on se namreč zmatra za »tovariša« oberprokurorju. Na vseh večjih postajah do Nižnega (v Kazani je izstopil na jeden dan in takó sva drugi dan prišla zopet na jeden parohod) prihajali so se mu klanjat predstavitelji duhovništva, katerim je delil po nekoliko knjižic, bržkone izdanih h kijevsckemu prazniku, s katerega se je vračal. Predstavite si naslednjo podobo: »Kancelijskij ravnatelj«, da po našem povem, je gantiran (v rokavicah), friziran in sploh »iz škatljice vzet«, kakor da je prišel ravnokar s pariškega boljvara. V Simbirsku (spomnite se v bogatem mestu s 40.000 prebivalci) prideta k njemu dva višja duhovnika »v ordenâch i lèntach« (trakih) — kdo so bili, to mi moji sopotniki niso mogli objasniti, ker za duhovništvo se Rusi jako malo brigajo in o njem bolj zaničljivo govore nego katerakoli druga inteligencija —, jeden predstavitelj »učebnago védomstva«, kakor smo sodili po uniformi, bržkone ravnatelj gimnaziji, in navadno črno oblečeni uradnik, gotovo iz duhovne konzistorije. Jaz moram reči, da sem videl mnogo učencev, ki so trepetali pred učitelji, kmetov pred gospodom, ali takó zabavnih ali žalostnih, kakor hočete, trepetljivcev, bogme, nisem še opazoval. Ves čas, ko so sedeli na palubi pri mizi s svojim »višjim«, držal je omenjeni člen konzistorije klobuk svoj pohlevno v rokah. V Moskvi so me sicer potem znanci potolažili: »Kon-

zistorija eto už poslednjeje učreždenije v Rossiji«. In kakó so se razklanjali, ko je parohod odhajal! Meni je bilo žal, da nisem risar ali fotograf na trenutek.

In kar je glavno: oče Vladimira Karloviča je bil še — ostzejski Nemeč! In zdaj vzemimo skupaj pagane in polupagane na Volgi, duhovno berilo posvetnega učitelja namesto propovedi za blizu 130.000 pravoslavnih duš v Kazani, mogočni razkol in žalostno položje pravoslavnega duhovništva, med njimi škofo in druge duhovnike, ki se do smešnosti ponižno klanjajo nemškemu renegatu, in tedaj se zasmejete slavjanofilom in ruskim šovinomom, ki pravijo, da brez take »slavjanske vere« Slovani niso Slovani in mislijo, da bodo Slovani že rešeni vseh nadlog, če bi se jim taki duhovniki poslali! Taki cerkvi je res še potreben zakon, ki »otpadenje« in »sovraščenje« kaznuje s Sibirijo. Ali tukaj se lahko samó smejete otročji najivnosti; kaj pa naj porečem o tem, da se pri nas nahajajo lističi, glavni na »občeslovanskem jeziku« na Dunaji, ki propagirajo takšno »kirilometodijevsko cerkev«? Hvala lepa zánjo!

VIII.

Iz Sundryrja v Moskvo.

Na četrti dan sem pretrgal svoj pot in se ustavil na drugi postaji za Kazanjo. V Sundryrji ali Marijinskem posadu (trgu) živi precéj lučnikov iz Kazani, med njimi J. N. Smirnov, vseučiliški profesor, ki me je gostoljubno povabil, da mi pokaže národopisno razstavo, katero ima okoli sebe, ker v okolici živijo Čeremisi in Čuvaši. G. Smirnov je pisal o slovanskih jeziki in posebno o jugoslovanski zgodovini in bil sam delj časa na slovanskem jugu. Predava sicer staro zgodovino, ker taka specializacija, kakeršna na zapadu, tukaj še ni možna. Svoje ljubezni k slovanskim študijam in Slovanom vendar ni pokopal in takó nama je tekel čas bistro in prijetno. K Čeremisom sicer nisva mogla potovati, ker je bilo vreme slabo, ali videl sem tudi pri njem mnogo zanimivega, ker on se je nedavno vrnil z národopisne ekspedicije pod njegovim vodstvom od tega finskega plemena, ki šteje čez 400.000 duš. Pri tem národu še vlada popolno dvovérje, krščanstvo in paganstvo skupaj. Duhovniki opravljajo službo božjo na čeremiskem jeziku, če ga znajo, kar je navadno; g. profesor je sam sin takega duhovnika in je zatorej mladost preživel s čeromiskimi dečki. V novejšem času zblížavanje z ruskim elementom napreduje in bode po mojem mnenji napredovalo tembolj, ako se bode razširjala obča

omika. Imajo že Čeremisi tudi svoj monastyrj, v katerem je igumen Rus, menihi pa Čeremisi; na njih fotografijah me je več tipov jako iznenadilo, ker bi jih bilo mogoče kjerkoli v ruskih monastyrjih najti. In takó imate zdajci pred očmi nekoliko zgodovine zloženja ruskega tipa. Posebno mnogo je g. profesor Smirnov nabral národne obleke in domače posode. Mnogi halati, srajce, naglavna ženska pokrivala, lišp na glavi in prsih in pasovi so prav zanimivi.

Vse je narejeno navadno od domačega lanenega platna, na katero se neizmerno mnogo prišiva, privezuje in pripleta od svile in volne; ne samó razne pórte in traki, križci, novci, posebno starejšega kova se porabljajo semtertjá v velikem številu, ampak celó razni gómbi, stekléne kroglice in školjke se prišivajo in navésajo, takó da je obleka čudovito pisana in ne brez umetnosti izdelana. Zlog, ornamentika in ukus so vzhodni, ali gotovo je v njih tukaj tudi mnogo samostalnega razvitja. Čudite se tem neznanim predmetom in prepričate se, da tudi tak poludivji národ ni brez stremljenja k lepemu in umetnemu in da tudi on strašno mnogo trati na obleko svojo, če le more. Stane ga le zavoljo tega menj, ker si jo nareja večinoma sam. V posodi se je ohranilo še marsikaj, kar nam je pri Rusih znano v prejšnjih časih in navadno tudi na zapadu, sevéda še ranše. Začudení gledate mnogobrojno zbirko — pušíc, ker še dedje sedanjega pokolenja so ž njimi streljali medveda in drugo divjačino; za véverice so rabili posebne pušíce, ki imajo kamenat konec, takó da so te nežne živálce ubijali samó s silo udarca, da bi se koža ne poškodovala.

Ko smo se v velikem čolnu po Volgi vozili, kar je posebno prijetna zabava, videli smo razne ribíče in druge ljudi na bregu in v čolnih. Med njimi so gotovo tudi Čeremisi in Čuvaši, ali moji spremljevalci in spremljevalke moje jih ne morejo najti, le naš veslár nam zná pokazati v jednom čolnu tri Čuvaše, očeta s sinoma, ki so bili zaradi vojaščine v trgu in plavajo domóv. Oče je beseden in govori tudi dobro ruski, mladeniča sta tiha in že delj od nas zapojejo pesem, po melodiji ne različno od ruskih.

Oglejmo si trg, lepo razpóložen na vzvišenem levem bregu Volge, ki dela pod njim velik otok, odét z gostim zelenjem kakor tudi oba brega. Sploh ima priroda tukaj zanimive svoje posebnosti in čudite se, ko vam pokažejo, kakó visoko narase Volga spomládi, zanimivo je tudi opazovati, kakó večji parohodi režejo ogromne valove, búhajo do brega in delajo poseben priliv.

Sam po sebi je trg, o katerem vam potovoditelj pravi, da v njem »vidnéjutsja dvé cerkvi i porjadočnye domiki,« po naših pojmih slaba vas.

Karakteristične razločke med »nami in vami« objasnjeval mi je med spremljevalci jeden iz predavalecev kazanske tatarske učiteljske seminarije, ki je bil záme jedna iz zanimivejših prikaznij in dokaz, kaj napravijo iz človeka kraj in razmere, da še nisem podobnega videl. Njegov nemški ded je prišel v Rusijo iz Nemčije, oče je bil že precèj obrusel, znanec naš pa je že najčistejši Rus; tega ne dela furažka, ruska srajca in paletó, za katerega vzor ni vzet iz poslednjega pariškega modnega žurnala, ne barva njegove malo negovane brade in las, v čémer so si Rusi navadno podobni s severnimi Nemci, s katerimi živijo pod enakimi klimatičnimi pogoji, ampak Rus je on tudi v svojem držanji in govoru, njegovo okó gleda takó pohlevno in milo v svet in z lica mu sije vsa ruska dobrodušnost. Ta mož me je védel na dvor jednega iz hramov tega trga. Hrami se pri Vélikorusih stavijo od brven, znotraj otesanih ali že tudi od žaganih; ometani ali celó pobeljeni in poslikani pri Vélikorusih nikoli niso. Stopimo čez »kalitko«, t. j. dverca v ograji od desák. Pred seboj vidimo strašno mnogo gnojá, ki tukaj ostane -- večno, in pokrit, s treh stranij obit prostor poleg stanovanja, kjer so vozovi, orodja in vsa — živina; pravih hlevov pri vélikoruskem plemenu namreč ne nahajate (pač pa že pri južnem ali maloruskem, v obče bolj kulturnem, pri katerem so tudi hrami pobeljeni); za mlada živinčeta, kakor teleta in male svinje je navadno še kakšen poseben kotič, v katerem se morejo uboge stvarce nekoliko bolj braniti vetra, hlada in tudi snegá, ker kadar podrajejo, bodo časih tudi — bele vstajale. Ali še navadnejše je, da se taka mladina jemlje v hišo; o tem se mi je nekoč v Kazani vzrasla gospodičina nemških roditeljev, ali sáma že prava Rusinja, v Petrogradu izrazila tako-le: »Káj ne, saj je to jako milo, ako se v jutru prebudite in vas pozdravlja »telénok« s svojim lizanjem?« Gnoj ostane res takorekoč večen, ker na njega navozijo, kadar je treba, nekoliko zemlje, in takó se dvor vedno povišuje. Bili so slučaji, da so se prestavile vasí na drugo mesto in na prejšnjem so se napravile njive; te mnoga leta niso rodile, ker so bile preveč — gnojne!

Čez precejšen klanec drži lesen most, pri katerem me je moj poznavalec južnih Slovanov spominjal hrvaškega pregovora: »Bože čuvaj niemačkoga gosta, vlaškoga posta i hrvatskoga mosta.« In vender čez ta »hrvaški« most se je zaletela nekoč cela vrsta »telêg« (vozov); v malih, slokih in ščetinastih kljusétih je vender zadosti jedra, da prav dobro bežijo, sevéda po tem na vrh tudi, po znanem fizikalnem zakonu; zavórníc, kakor sem vam že povedal, nimajo na Ruskem nikjer. Uprežen je med dvema drogoma (»ogloblji«) vselej le po jeden konj,

tudi pri težkih vozeh celó v Petrogradu, s karakteristično rusko »dugo« (s poleiptičnim obódom) nad glavo. Teléga je v provinciji navadno vsa lesena, še celó v Moskvi vidim kolesne osí — lesene in tudi zmerom samó po jednega konja upreženega.

Videl sem tudi tukaj navadno kočijo »pleténka« imenovano; nad štirimi kolesi je pòd, na njem spredaj stolec za kočijaža, zadaj pa pleten (od tega imé) koš, v katerem sedita dve gospodičini.

Dalje vidimo banjo (kópelj), hvale vredno vélikorusko posebnost. V vsaki vási se nahajajo posebne stavbe, kjer se ljudje v sobote in pred prazniki pariyo in mijejo.

Trg ima dve cerkvi in jednorazredno šolo, ki se od drugih hramov odlikuje po lépši zunanosti.

Temu se ne morete zadosti načuditi, posebno ko vidite, da imata vender navadno dva voza le jednega voznika in večkrat srečate dolgo vrsto vozov jednega za drugim, da še dolgo čez ulice ali cesto ne morete. Zakaj to drobljenje in gubljenje konjskih sil na dva vozá? To ima vender svoje dobre vzroke, kakor mi je objasnil v Moskvi že omenjeni češki inženir. Na mehkih ruskih cestah namreč ni mogoče mnogo nalagati, več nego 25 — 30 pudov se ne smé (1 pud = 16,38 kg, 30 pudov je zatorej blizu 8½ centa), ker drugače se voz vreže do osí in ne spravi ga dalje tudi večkrat povečana konjska sila. Primerjajte svoje »parizarje«, na katere se lahko naloži z muriškima konjema po 24 centov! In še pri tej primerno mali teži ni mogoče voziti po ozki cesti, po bližnjih polumejah že celó ne, ampak nekatere ruske vélike ceste merijo do 30 ali celó do 40 sežnje v (ne »falut« = čevljev!). V mnogih krajih, posebno v stepih, tudi ne moreje biti drugačne, ker po 100 vrst in še dlje nimate kamena blizu; v mnogih pa ga je celó zadosti in lahko si izračunjate, kakšne ceste bi se dale nadelati za denarje, ki bi se lahko dobivali od toliko nemarnosti izvoženih. Ali Rusom še ni pretesno v mnogih krajih, na druge pa ni treba misliti, in takó ostane vse pri starem in bržkone bodo potniki lahko še dolgo občudovali tudi v Petrogradu in Moskvi vozove s samcem, ker v najbližji okolici se drugi že ne bi mogli rabiti.

Vender dačniki lahko zadoščajo v tem trgu vsem svojim kulturnim potrebam, ker imajo vedno zvezo s Kazanjo in Nižnim. Živí pa se tukaj lahko prav dobro; izvrstnih rib in divjačine je na mestu obilo. Ko se je večer večje društvo zbralo na čaj in je začel razgovor na življenje v raznih krajih, tedaj vam pač razne misli prihajajo, ako vam zdravnik takó malo kulturne okolice pripoveduje, da je imel izvrstnega tovariša na vseučilišči, ki je užival štipendijo jednega iz

večjih sibirskih zlatokópnih društev in potem njemu služil za nemalo plačo. Zaradi nedostatka vsakega duševnega življenja brez knjig in časnikov, prišla se ga je strašna tožnost. Ko so ga vprašali, zakaj se po občí navadi ne udeležuje igre na kvarte, odgovoril je odkritosrčno, da mu njegova plača vender ne dovoljuje za razmerno visoke zneske igrati. In pridali so svojemu zdravniku — 2000 rubljev, da bi lahko ž njimi igral. Ali tudi takó ni iztrpel, ampak po odsluženih svojih letih jim je takoj pobegnul. Kakó srečni so ljudje zatorej v Sundryrji!

Pot od Sundryrja do Nižnega sem imel ob jako slabem vremeni in takó imel priliko izkusiti tudi to prijetnost, posebno na takó starodóbnem parohodu, kakor je bil »Samolet«, morebiti jeden iz najslabših in tudi najstarejših društva jednakega imena. Ne morete na palubo, ker ni vsa pokrita, in še na pokritem delu ne morete biti, ker so ga delavci čisto napolnili, sicer pa tudi tam ni prave brambe pred dežjem. V strašno vlažnih kajitah čutite, kakó neumno je njih mesto hitro nad vodó. In tudi ljudje so zdajci vse drugačni, dolgčas in tožnost se jim vidita na lici. Tu bere jeden iz dolgočasnosti tudi vsa oznanila časnikov, ki jih je po poti nakupil, drugi strmí prosto v svet, tretji vsaj občuduje velike valove in njih povečani šum. Dva mlada gimnazijca sta me zanimala, ko sem opazoval, kakó je pri njima proveden princip starejšinstva. Podobna sta si jako in navidez se v starosti skoro nič ne razločujeta; ali le jeden, malo večji, ima čaj in sladkor s seboj in sevéda tudi vse prigotavlja, on ga tóči in oddaje, on ima vse ključe od prtljage, katere ni malo, ker umevno tudi onadvá vozita s seboj odeje, zglavnike i. t. d.; mlajši le prejmlje vse iz njegovih rók in gleda pohlevno nánj. Nosita še letno uniformo ali »formo«, kakor Rusi pravijo, od platna, bluza je opasana s širokim remenom. Kakor navadno mi tudi pri teh dečkih uniforma še ugaja, ali ne morem je trpeti pri večjih, posebno pri vseučiliških študentih.

Sosed moj, končujoči moskovsko vseučilišče pravnik, le-tá je še na srečo nima, ker za poslednji letnik še novi vseučiliški ustav ni bil v vsem veljaven. V začetku tega leta pa more letopisec, če še živijo taki menihi po samostanih, mirno zapisati: »I búdet v'sja svjatája Rus' odná kazárma!« Znanec je tudi še takó srečen, da mu ni treba delati novih državnih izpitov. Z drugimi preobrazovanji so se uveli namesto vsakoletnih izpitov namreč državni po okončanji vseučilišča po pruskem in avstrijskem primeru. Nam só sevéda taki izpiti prešli v kri in mesó, ali tukaj delajo strašen upor in če se bodo izpolnjevali po črki odredob, prerokovati je že zdaj lahko nove »bunte«. Pre-

kletstvo kakor povsod je tudi tukaj v tem, da se izbira, posnema in preveličuje vse, kar se kje na zapadu nahaja policijskega. In takó ruski državni izpiti nimajo kakih znanostnih ali pedagoških smotrov, ampak izmišljeni so samó zavoljo tega, da bi še bolj nego drugi propisi odtrgali študente od profesorjev, katere činovniki zmatrajo še za svoje hujše sovražnike, nego študente. In takó se je n. pr. iz odredbe, po kateri pri nas morejo biti v komisijah razven profesorjev tudi druge osebe, naredilo pravilo, da profesorji sploh ne pridejo vánje. Jaz vem, da so v Petrogradu profesorji, ki so bili zaslišani v ministerstvu národnega prosvećenja, z vsemi silami dokazovali nezmisel tega pravila; činovniki so tudi takoj odjenjali in bil je napravljen kompromis med obema mnenji, toda prišel je takrat še živi moskovski car Katkov in propal je tudi ta kompromis. Vender kje najti na Ruskem, posebno v provincijalnih mestih, ljudij za take komisije, vprašujete zastoj. Nekateri ljudje menijo, da bode vlada pošiljala jedno ali več komisij po vsi Rusiji in takó bodo morali vsi kandidate zdajci prihajati k izpitu. ¹⁾

In v takem duhu je mnogo drugega. Ravnokar na poti se je začelo tudi objavljenje »trebovanij« (zahtev) za državne izpite. Zopet vidite, kakó smešno in malenkostno je vse in koliko različnega se kar najbrže zahteva, takó da moj znanec ne prosi zastoj: »Za te izpite se bodo morale ustvariti posebne glavice!« O znanostnem duhu pa ni sledú. Da je »istoriko-filologičeskij fakultet« postal le gimnazija, s tem razločkom, da v njem sploh drugih predmetov ni razven klasične filologije, dokazujejo tudi ta pravila. O ruski literaturi n. pr. napisal jim je nekdo takó natančen program, da so izpisana zaglavja iz treh šolskih knjig, ki se še citirajo po členih in straneh. Te je po takem treba znati in dobro bode!

Med sopotniki se je našel záme zanimiv učitelj godbe jednega kazanskih učilišč. Bil je po obrazovanji sicer pravnik, ali ljubitelj godbe, posvetil se ji je napósled popolnoma, zanima se ž njo z znanostnega stališča in po takem čuti potrebo seznaniti se tudi z

¹⁾ Vsa ta vprašanja so zdaj že rešena. V jan. 1. 1889 Zašli so sluhi, kaki profesorji se naznačujejo v predsedatelje komisijam v drugih vseučiliščih. Za vseobča preseljevanja profesorjev v dóbi izpitov namreč finančni minister ni mogel dovoliti pomočkov. Ti bi znašali nekoliko stotin tisoč, ker na Ruskem uradniki na pot ne dobivajo samó „sutočnych“ (dijet), ampak še „progonnye“ za — konje; po činu (uradniškem razredu), dosega jih število do 24! To je namreč tudi jedna za činovnike jako prijetna prednost Rusije pred Evropo, da v dóbo železnic dobivajo še zmerom ogromne vsote za vozove, konje, kočijaže. Mislite si zdaj, koliko na priliki dobiva general za pot v Srednjo Azijo, kamor že dandanes tudi véde železnica!

Poznejša opazka.

godbo drugih Slovanov. Iz jugoslovanskih zbirek narodnih pesmij in drugih kompozicij še drugega ni mogel najti razven Kuhačeve zbirke, ali že to je mnogo, da je ta zašla v daljno in precěj od svetá odtrgano Kazan. On je mnogo potoval in bil že tudi v Pragi, kjer je z nekaterimi Čehi, ki so se mu vsi pokazali izvrstni godci, igral kvartete velikih mojstrov; to ga je neizmerno oduševljalo ali zbolelo ga je, ko mu tudi Čehi niso mogli pokazati enakih slovanskih proizvedenij. Na Dunaji se vselej čudi, odkod jemljejo »Avstrijáki«, (v besedi nam že pokaže, da Avstrijcev ne ljubi, kar v našo dóbo že naprej pričakujete) za svoje velikanske in lepe stavbe.

V Nižnem samem zarad dežévja nisem mogel videti takega živahnega življenja, kakeršno bi drugače v tem času še lahko opazoval. Ali imel sem že nesrečo kakor tudi »krestnyj chod« (procesija), ki se je dné 1. avgusta delal iz jednega sobora v drugega; gledal sem, kakó je v njem menj národa nego duhovnikov, ki so v svojih bogatih in lepih svetlih rizah delali velikanske korake pod — dežniki. Nesrečni so tudi trgovci z železom in enakim blagom, katero ne izlagajo na trgu, ampak »na peskah« reke Oke, katera jih pa takrat pridno skriva. V gostilnici nižegorodskega kolodvora, ki je dosti káznejši nego njegov brat v Moskvi, jemljemo od Volge slovó s tem, da še jedenkrat s posebno slastjo počastimo slavne volške sterljedi, saj se nam ta ukusna riba kakor navadnemu smrtniku v Moskvi bržkone ne bode nosila na mizo.

V Moskvo sem potoval skupaj z omenjenim pravnikom, sinom jednega iz bivših moskovskih medicinskih profesorjev.

Ko se začenja »lukamatija« spuščati v beg, tedaj se znanec moj, s katerim stojiva na »platformi«, trikrat prekriža in pokloni. Skoro po tem pa me je pokaral, da sem si na kolodvoru kupil dete pokojnega Katkova, »Moskavskija Vědomosti«, največji moskovski dnevnik, bizantijsko reakcionaren do nebes; ali kupoval sem že páberke in ne dobil »profesorske gazete«, liberalnih »Russkih Vědomosti«; sploh pa je meni treba vse študirati, črne in bele járce.

Tudi na poti sem imel priliko opazovati še nekaj tudi zeló karakterističnega. Spredaj v našem vlaku je več vagonov z mrežo, v katerih se peljajo prestopniki, »sòslany« v Sibirijo; ti po takem svoj težavni in dolgi pot še vsaj slabo ne začenjajo. Zató pa preživljajo tukaj oni in ž njimi tudi vsi potniki trenutke, v katerih se morajo celó najtrdo-srčnejšim ljudem utrinjati solze. Na nekaterih postajah privajajo še vojaške patrolje, nove »neščastnike« (nesrečnike, takó zovejo Sibirjaki zmerom svoje sorojake po bédí, za katere se v vaséh na okna po

noči navadno polaga hrana, ker pobegi so nekaj zelo navadnega) in na mnogih postajah brez tega prihajajo množice národa, po vse vasí, poslavljat se še jedenkrat od svojih sorodnikov ali znancev. In tukaj vidite ruski národ v pravi podobi, tu se vam kaže njegov značaj, značaj — trpína. Možeje večinoma prenašajo svoje »gorjé« molčéči kakor stebri, ali primer ni pristen, ker ne držijo se takó ravno in trdó; le semtertjá jih vidite na stráni, kakó se tiho jočejo. Na jedni postaji je vstopil dvajsetleten mož; njegova devetnajstletna žena je bila lani izgnana kakor požigalka; on se ni dal ločiti od nje, kar je imel pravo, ne more je pozabiti in takó gré zdaj v dobrovoljno prognanstvo; od tod se mora podvreči vsem neprijetnostim, katere ž njim trpijo prestopniki. Ž njim je prišla res vsa vas in fantje so ga okročili od vseh strani. Znanca mojega, ki je imel tukaj priliko praktično študirati vse zakone in popise o pregnancih, zanimalo je vse neizmerno in vpraša poleg drugega: »Kje pa je oče?« Pokazali so mu daleč stráni stoječega starca v sivi obleki, ki je s takšno udanostjo v božjo voljo gledal v svet, kakeršno redko vidite. Stal je mirno in se ni genil. Potem mu reče znanec moj: »Idi k sínu, objemi ga še jedenkrat, saj videl ga ne bodeš nikoli več!« S težkim korakom se dobere vender v njegovo objetje. Najžalostnejši trenutki na vsaki postaji so pa ti, ko se zaziblje vlak: Kar najdlje mogoče teče vse za njim in nastane krik in jok, da vas strese. Posebno ženske se ne morejo držati, padajo na zemljo in nekatere nosijo z vlakom bežeči možjé, dokler jim ne izgine poslednje upanje videti še jedenkrat lice bržkone večno od njih ločivšega se odpotnika. Jaz ne vem, kakó je to, prestopniki in nesrečniki se vender nahajajo povsod, ali jaz vsaj v domovini, katere sem takisto precěj prepotoval, nisem videl nikoli takih prizorov, kakeršni se tukaj kažejo vsem in ne maloštevilnim potnikom. Meni je letos tudi prvi prihod v Moskvo napravil takšen neprijeten spomin. Peljal sem se iz jednega kolodvora na drugega in zapazil po vélikih ulicah neizmerno množico ljudij in vóz. Naprej so stopali tudi pregnani možki s težkimi in rožljajočimi »kandalí« (verigami), za njimi drugi brez takih, zadaj so se peljale »telége« (vozovi), na katerih so sedele ženske z otroki.

Sevéda sva se začela s svojim znancem o tem razgovarjati in razlagal mi je obširno svoja ali boljše rečeno svojih profesorjev mnenja: »ssylka« se nikakor ne more odobrávati; ona je predraga, ker transport vsake osebe stoji po 300 rubljev; ona je demoralizujoča, ker odtrga ljudi celó od domovine in rodbine ter jih privaja v take kraje, katerim se ne morejo privaditi, zaradi česar jih tudi večina pobegne; ona raz-

širja upadek národa in v Sibiriji v grozni meri »sifilis«, ker na sto móž štejejo le po tri ženske, in če zakon smatramo za zakrament, tedaj je takisto v tem slučaju mogoči »razvod« nekaj nedovoljenega. Pregnanstvo zadene večkrat tudi ljudi, ki ga niso zaslužili, zaradi povsod in posebno na Ruskem mogočih pogreškov in nedostatkov justicije in v Sibiriji je sevéda teže začeti novo preiskovanje; razven tega je pa rusko zakonodavstvo nepopolno, (in v nekaterih oddelih surovo, je treba dodati), pozná dosti premalo stopinj v kaznovanji, zaradi česar porotniki večkrat osvobájajo védoma prestopnike, ker vedó, da jih drugače zadene nezaslužena kazen. Takó mi je pripovedoval slučaj, kakó je ukral šestnajstleten deček prosto rdečo srajco iz kumača, ki ni vredna več, nego par desetíc; ali to je bila že tretja iz takih kráj in po zakonu mora, ako bode obsojen, potovati v Sibirijo. Sam sem čital, da so krojači, ki so si vzeli ogárke cerkvenih voščtenih sveč, bili zaradi svetotatstva pregnani v Sibirijo.

Sploh, ker že o tem govorim, hočem še nekoliko dodati o izgnanji v Sibirijo. Pred dvema letoma je zašel sluh, da vlada hoče »ssylku« prekratiti. Izgnanci so namreč strašno zló za Sibirjake; národ in uradi že desetletja tožijo, da ni več mesta med njimi za izgnance, posebno v zapadni Sibiriji, in prosijo za božjo voljo rešiti jih te nadloge. Razbojništvo in drugi prestopki so na dnevnem redu, ker brzdanje vseh teh po Sibiriji raztrošenih elementov ni mogoče.

Straže dostikrat samé niso boljše od arestantov. Takó nam pripoveduje Gléb Uspenskij (Pis'ma s dorogi v Russk. Védom. l. 1888. Nr. 310) med drugim ta-le dogodek: »V Tjukalinsku se je neki bogat trgovec hotel maščevati drugemu tudi bogatemu trgovcu in obdolžil ga je v tem, da je on njegovega pastirja podmitil in vzel od njega 250 kozlov. Pastir (ssýlnyj = izgnanec) potrdil je to lažnjivo prisego, in bogatec je moral v ječo. Bržkone je njegov nasprotnik za to dobro plačal, da niso pomagale nikake ustne in pismene prošnje in pritožbe. Prišedšega v ječo so ga napali drugi arestantje kakor znane bogatca, zahtevali od njega 150 rubljev grozéci se mu, da ga drugače ubijejo. Komaj je dobil toliko novcev na pósodo pri znanih meščanih. Nikake pritožbe na nevarno svoje položje med pravimi razbojniki niso bile uslišane. To je trpelo do tega časa (z dné 26. dec. do dné 16. jan. l. 1888.), dokler ródni oče zaprtega sina ni odpotoval osebno tožit toboljskemu gubernatorju. Vsi jetniški služabniki, popolnoma podobni arestantom v svojih postopkih, so zdaj že odstavljeni. In čim dalje k severu, tembolj se ta jetniški národ (i stražniki i arestantje jednako) dela razvezanim in brezozirnim v obračanju z mestnimi pre-

bivalci.« Proti razbojnikom in sploh prestopnikom o belem dnevi ne dobite pomoči in za pričanje proti njim tudi nikogar, ker vse se boji (sicer trdi v evropski Rusiji razširjeno zlò!) Lahko si tedaj mislite, kakó se Sibirjaki izkušajo rešiti tega prekletstva. Sploh vse rusko občinstvo je zopet vzdahnilo od radosti, ko se je začelo govoriti o pokončanji izgnanstva. Ali pokazalo se je, da je hočejo prikratiti le za tiste prestopnike, ki so obsojeni od sodišč.

Za izgnance »v administrativnem porjadjê« pa ostane to zlò, ki tlači posebno zapadno Sibirijo. Ni treba poudarjati, da se vlada poslužuje pri vsaki priliki tega pomočka, če se ji hujših ne poljubi . . . ali ne samó vsak gubernator in policejmejster vas more izgnati, to pravico imajo celó občine, ki lahko po svoji rzsodbi izbacnejo »škodljive« člene. Koliko krivičnosti je povsod mogoče, to si lahko mislite sami. Samodržavni despotizem ni bil nikjer izbirčen in je na Ruskem najmenj, ves občinski »mir« pa večkrat lahko »za védro vódkê« kupi, kdor hoče. Koristoljubje igra tudi važno vlogo. Takó v ravno teh Russk. Védom. št. 316. navaja Glêb Uspenskij dva primera, kakó so občine cele rodbine razkolnikov iz svoje sredine izgnale in sevêda si potem njih zemljo razdelile. »V selê Elantovê, čisto poljskago ujêzda« se je to zgodilo najedenkrat desetim razkolniškimi rodbinam s 60 členi, izmed katerih so nekateri pri tem opravljali celo občinske dolžnosti! Sodite tudi o naslednjih številkah, katere je zbral Glêb Uspenskij iz oficijalnih poročil. Od l. 1827. do 1846., t. j. v dvajsetih letih je bilo v Tjumenski urad v Zapadni Sibiriji pripeljanih 159.755 ljudij, iz njih po sodu izgnanih prestopnikov 49%, administrativnih izgnancev 51%. V desetletji 1867.—76. bilo je v vsem izgnanih 151.585 ljudij, med njimi po sodu v zapadno Sibirijo 7000, »administrativnim porjadjkom«, 78.500! po tem v teku sedmih let (1870.—77.) bilo je izgnanih 114.370 ljudij, med njimi administrativnih 63.442. Po poslednjem poročilu inspektorja Tjumensko-Ačinskega trakta za l. 1880.—86., t. j. za šest let, bilo je že izgnanih 120.065 ljudij, med njimi administrativnih 64.513 in po sodu 55.552. Le 7000 prestopnikov se je nabralo za zapadno Sibirijo (manjših, ker večji se pošiljajo v vzhodno Sibirijo, kamor potujejo tudi mnogi od vlade administrativno izgnani ljudje s svojim mnenjem) v enem desetletji pravilno obsojenih, 78.500 bilo je izgnanih »po vkusu, a ne po sudù« in 78.500, katerih ni mogoče sodiščem izročiti, ali izgnati jih je mogoče!

In kam? V kraj, kjer plača izvoščik kazen, če zapustí svoj voziček in se hoče s hojo ogreti, toplomer pa še ne kaže 10° R. mraza! Ali to še ni vse. Sibirsko občinstvo se po zakonih tudi lahko brani

teh nezvanih gostov in takó se stalno naseljuje le 5% izgnancev, iz vseh drugih pa se obrazuje masa ljudij brez domovine, ki brodirjo iz kraja v kraj in katere po potrebi najemljejo predprijetniki po cenah, za kakeršne ne dobite »parjene repe«. Sevéda se po takem ti ljudje na vse načine silijo k raznovrstnim nezakonitim dejanjem in popadajo zaporedoma v »katalažko«, kjer pa jih po sedanji praktiki delj nego tri dni ne morejo obdržati, ker ni prostora. Zatorej se časih nabere po stotisoč ljudij, »kateri so prvič nepotrební ruskemu občinstvu, drugič sibirskemu, tretjič niso podvrženi sodiščem, četrtič nimajo niti prava na ječo in na posteljo od desák.« In vender še vsemu temu ne more biti konca! Po mnenji samodržavnikov še Rusija za to tudi ni zrela!

Na polovici pota med Nižnim in Moskvo se vidi na pravi strani Vladimir, ki je nekda j igral važno vlogo v ruski zgodovini pred moskovsko centralizacijo, dandanes pa je le »gubernskij gorod« in šteje le 18.000 prebivalcev. Znan je njegov »sobor«, jedna iz najstarejših ruskih cerkev, katero so v romanskem zlogu postavili v 12. stoletji italijanski mojstri; cerkev je jeden iz važnih dokazov, da si je zapadni vpliv že v takó ranem času prokrčil pot v Rusijo in celó takó daleč na severovzhod, ker Vladimir je za takratne ljudi lahko bil že konec svetá.

Dné 2. avgusta sem bil zopet v Moskvi, kjer sem ostal, da študiram bogate rokopisne zaklade nje knjižnic, rusko življenje in starino; poslednjo sem pri povratu čez mesto razumel zdajci dosti bolje nego prej. Sploh sem bil z razširjenjem svojega obzorja jako zadovoljen in ako sem le del njega podál tudi bralcem, tedaj je izpolnjen namen teh črtic.

Na grobu nádej.

10	11.	12.
Rane srčne leči	Jutro se mladilo,	Oh, na tuji zemlji
Sèn nam, božji sel,	Kós je v séči pel,	Žalno mrè mi vzdih,
Ki je v lek nesreči	Ko sem devo milo	Lahno ga po cvetji
Iz nebes prispel:	Zadnjikrat objel.	Nosi vétrec tih —
Kar nam je najdraže,	Žalost, moja ptica,	V srce zubelj vrže
Kar nam je najdljè,	Vzvila je perot,	Amor nam netèč,
Duhu v snù prikaže	Verna mi družica	Kaj mu, da ne vgasne
Luči se svetlè . . .	Slà z menoj na pot.	Níkdar, níkdar več?!!

L—j.

46*

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Konec.)

dvedite ga kam v stran!« zaježil se je oskrbnik, »in naštejte mu dvanajst gorkih! Potem pa v Loko ž njim! Ne bode mu škodilo, če ga malo na iztezálnico položimo!«

Takoj sta dva biriča pograbila Jeroma, ki je lahkodušno kričal: »Vse je dobro, kar se dobí zastonj! Če je pa kàj gorkega, to mi je v mrzli zimi še najljubše!«

Odvedli so ga v véžo sosedne hiše, položili ga na stol ter mu odšteli gorko plačilo.

Hohenburg je opazil tedaj Franico z Dobja.

»Kje ste ulovili to?«

»Pri svetem Volniku«, odgovoril je hlapec, »zmivala je ubitega luterana. Pripovedovali so nam, da sta se hotela vzeti. Zategadelj smo jo uklenili in privedli, da jo milost Vaša po pravici kaznuje!«

»Usmilite se je!« zaječal je stari Dobničan. »Z materjo sva stara in jedino to imava!«

»Kakó lepe lasé ima!« izpregovorila je Agata. In grofica Suzana je pristavila: »Nikar je ne tepíte!«

Tudi vitezu Hohenburgu se je oméčilo srce, ko je gledal milobni in blede obraz dekletov.

»Je li poprej rada molila?« vprašal je očeta.

»Čez vse mere rada«, odgovoril je le-tá, »in spomládi sta se z materjo obljubili k Lavretanski kapelici.«

»Odrézite ji lasé«, rzsodil je vitez, »in potem naj ji je za sedaj odpuščeno!«

Razrešili so ji kiti in z ostrim nožem ji odrezali bujni lišp mlade glave.

»V treh tednih se ima spokoriti in pristopiti k svetemu obhajilu. Saj se bodeš vender poboljšala?« vprašal je vitez.

Gledala je nekaj časa po sneženi okolici in potem odgovorila: »Ne vé m.«

»Česa ne véš! Jaz pa vé m, da se bodeš poboljšala, že staremu svojemu očetu na ljubo!«

Takó je tarnal stavec in hitro jo je odvedel z nevarnega mesta, da bi še dalje ne izpregovorila kake neprevidnosti. Prišla sta mimo pisárja.

»Gospod Tolmajnar«, opravičeval se je Dobničan, »ne zamerite mi! Zdaj, sevé, iz vse ženitve ne bode nič! Ne zamerite tega hiši moji! Otroci so šiba božja človeku, če jih ima!«

Pričel je na glas moliti in takó odgnal svojo hčer po poti proti Dobju.

Grajski oskrbnik si dá nato prédse privésti mater Medudko.

»Čemu si uklenjena?« vpraša jo osorno.

»Ker pričujem za Kristusa!« odgovorila je starka.

»Videli so jo v družbi s predikantom,« oglasil se je birič, »in ta je tista, ki uči, da plešimo, kadar molimo v cerkvi.«

»Vi ste samí grešniki«, razžarila se je Maruša, »in Bogá in Kristusa ne poznate! Pilatje ste in sodbo izrekate o pravičnikih. Sodni dan bodete pa nam stregli in mi bodemo od Gospoda Jezusa poklicani na desno Njegovo stran!«

»Ta ženska ima prevročó kri«, zasmijal se je vitez, »postavite jo v vódo, da se ohladí!«

»Za svojega Vzveličarja bodem trpela! O dobri moj Jezus! Tvoja mučenica bodem in zaradi Tvojega imena me preganjajo!«

Ko so jo hoteli prijeti, odhitela je sama proti vodi in zagazila je do kolén v hladno valovje ter ni čutila ni mraza ni bolečine, dasi ji je tenki led rezal v mesó, in se je potok rdečil od nje krvi.

V tem so bili Jeroma Stópistrana zopet privedli k družbi.

Ugledavši tovarišico svojo sredi potoka zasmijal se je glasno ter ji zaklical: »Marúšica, pri tebi je danes nekako slábo zakurjeno, meni so pa pogreli pečico, da vse gori po nji!«

Zbrana množica se je zagrohotala, in berač Luka je izpregovoril

»To ti je hudič!«

Vitez Hohenburg pa ni sodil takó. Ves razkačen je ukazal hlapcem, naj tudi Stópistrana tirajo v vódo.

»Táko kosilo imam rad«, dejal je ta zadovoljno, stoječ sredi Lovčivnice. »Prej mi je bilo vroče, sedaj se pa hladím! Takó je prav za poštenega in krščanskega človeka!«

»Kaj je s tabo«, obrnil se je na to oskrbnik k Luki, beraču, »kaj očitajo tebi?«

»Hvala za vprašanje, gospod visoki!« odgovoril je le-tá ponižno »in sam sveti Ahacij in Marija Lavretanska in vsi svetniki, karkoli jih je v nebesih, blagoslové naj Vas za to vprašanje!«

»Kradel je, milost Vaša,« izpregovoril je jeden izmed biričev, »in lahko se mu dokaže, da je v družbi z ónim v vodi kradel ovce iz ovčnjakov po pogorji!«

»Da bi ti jezik segníl, duša peklenska!« zatogótil se je Luka, »orožje nosiš, pa je nisi videl vojske. Jaz pa sem bil na Laškem, ko smo lovili francoskega kralja. To ti povem, da bodeš védel, s kom imaš opraviti. Da bi kradel po pogorji, saj vender živim ob milodarih in bóžjih potih! Pravičnik je na svetu, da se preganja, milost Vaša! In če so le vsi podložniki loške graščine takó čistega duhá, kakor sem jaz, potem prevzvišeni naš gospod in škof lahko spí, in v sladkih sanjah!«

»Ha!« vmešal se je tu Stópistran od vode sém, »ha, kakó vender laže ta lavretanski rómar! Ali se ne spominjaš več, kakó je bilo pri Kovščaku na Búkovem Vrhú? Zlezal si v hlev in pograbil si po pí-kašci, in za volno si jo tiščal toliko časa, da je nisem zaklal in umoril. Kakó, da si to pozabil, saj še ni dolgo tega? Skupaj jedla, skupaj na véšalih visela!«

»Oj, ti Judež, ti Iškarjot, ti sin hudičev! Jaz te ne poznam, ker te do danes nikoli videl nisem! Da bi se ti odreklo véčno vzveličanje! Le čakaj, Stópistran Jerom, tega ti ne odpustim in še takrat ne, ko bova skupaj stala pred sodbo bóžjo! Spravljaš me v nesrečo in sebe v pogubljenje. In vender véš, kakó sem pošten, pravičen in boga-boječ!«

»Kakó naj to vém,« odgovoril mu je Stópistran, »če te ne poznam, če te nikoli videl nisem? Vraga, ta kròp je pa vroč!«

Čutil je dolgín, kakó mu je premirala noga, in vzdignil jo je iz vode, da je bil videti, kakor štoklja, sredi mlakuže na jedni nogi stoječa. Takoj ga je pričel vojak s helebardo tolči po méčih.

»Tukaj je pa dosti in hitre postrežbe,« zasmijal se je Jerom, ter zopet vteknil nogo v ledeno vodo. »Ti se mi smeješ, Kržišnik! Pa ni bilo zmeraj takó. Tisti večer, saj véš, kdaj je bilo, smijal sem se pa jaz v tvoji kašči in iz zaboja sem ti pšenico kradel. In iz pšenice smo izgrebli péhar svetlih srebrnjakov ter prav od srca smo se smijali! Takrat si bil ti v vodi, danes sem jaz. Prav škoda, da so mi ti biriči nekaj tistih srebrnjakov zopet vzeli, pri njih se zglási, morda jih dobiš nazaj!«

»Ti si kradel pri meni?« vpil je Kržišnik. »Moj denar, moj denar! Povrnite ga mi, drugače sem revež, sem berač!«

»Grajski hlapci ga imajo!« rogal se je Jerom.

»Kaj lažeš?« vpili so hlapci, »pri tebi nismo dobili nič belíča!«

»No, pa lažem,« odgovoril je Jerom, »ali tiste srebrnjake vam puščam na duši, nepoštenjaki vi! In tista dva beneška cekina, ki sem jih lansko leto dobil od zatiškega opata, ko sem mu življenje rešil, tista dva beneška cekina tudi imejte!«

»Milost vaša,« govorili so hlapci, »niti besede ne izpregovori resnice!«

»Preiskalo se bode,« dejal je Hohenburg, »in potem se bode zvedela resnica. Če ta potepuh v vodi le količkaj usta odpre, udari ga s helebardo, da se mu vsujejo vsi zobje iz čeljusti! Sedaj pa tudi tega — tu je pokazal na berača — malo postavite na hlad! Vidi se mi, da je vreden najostreje kazni!«

»Ali sem prav slišal?« začudil se je Luka, »ali sem prav slišal, visoki gospod? Jaz naj grem v vódo?«

»Ne bode ti škodilo!« odgovoril je oskrbnik.

»Torej tudi mene v vódo pošiljate?« kričal je berač. »Ta je lepa! In rimski papež nima vernejšega služabnika od mene, in v vsi dolini ga ni pobožnejšega človeka od mene! In v vódo naj grem med luterane in tatove? Pa gremo, če se dandanes deli taka pravica na loškem grádu!«

Odpravil se je po gazi proti vodi. Tik brega je še postal in se znova obrnil k oskrbniku:

»Milost Vaša, ali je to zadnja beseda?«

»Zadnja moja!«

»Ali se ne dá nič izprositi?«

»Nič!«

»No, dobro,« tulil je berač, »in če se prehladim, da ne bodem mogel več stopiti na noge, kdo me bode redil potlej? To rečem Vam, in vi, zbrani ljudje, poslušajte me, če se prehladim, če si nakopljem bolezen, obhodil bodem vse pravice, kar jih je na svetu, in prvi moj pot bode k gospodu vicedomu v Ljubljano, da mu potožim, kakó nas loška graščina zatira, dasi smo dobri in katoliški kristjanje!«

»V vódo ž njim!« ukazal je Hohenburg, »predolgo že ga po slušamo!«

»Le v vódo!« vpil je berač, »saj grem, saj rad grem, če vidim, kaki ljudje smejo ostati na suhem! Oj, ti prekleta pravica ti! Koliko sem premolil v svojem življenji in koliko svetih podob sem obiskal! Na stara leta pa me pošiljajo v ledeno vodo! In Vi, gospod loški oskrbnik, Vi, ki ste služabnik katoliškega škofa, Vi ste tukaj v družbi luteranskih žensk, in častite jih, kakor niste nikdar častili Marije, božje Device! Nas, prave kristjane, pošiljate pa v vódo, ali je to spodobno?«

Če bi to védel škof, gotovo Vam vzame službo, in po vsi pravici. Sedaj pa rad grem v vódo!«

To izpregovorivši je prav previdno zlezel v vódo.

Množica, ki je vse to opazovala, kratkočasila se je pri tem prav dobro, kar za tiste surove čase ni bilo čuda. Morda bi tudi dandanes ne bilo mnogo drugače! Ženski z Visokega sta se pa vender naveličali gledanja, posedli sta na konja in odjahali iz vasí. Vitez Hohenburg jima je zadovoljno izpregovoril pri odhodu:

»Vidite, svetla grofica, kakó mi peremo črno luteranstvo! Mnogokrat prav dobro koristi takšno pranje! Če bi drugod jednako postopali, kmalu bi izginili tisti suhi predikantje in ljudstvo bi se spámetovalo!«

Agata je s svojim konjem obstala tik grajskega pisárja, sklonila se k njemu ter mu rekla:

»Danes imate veselje, gospod pisár! Če jih gledam te reveže v potoku, prepričana sem skoraj sáma, da je vaša vera močnejša in boljša. Vsaj za té ljudi tukaj!«

To rekši je oddirjala za grofico Suzano. Pisár pa je zrl z motnimi pogledi za njó in ob tistem trenutku bi se bil odpovedal vsaki veri, da je to zahtevala ženska, katera je ravno govorila ž njim.

Ves ta čas je Maruša Medudka mirno stala na svojem mestu sredi vodé. Končno pa je vender omagala takó, da so jo pričele zapuščati močí in da so še bolj opešale slabotne nje duševne sile. Razprostrla je roki proti nebu in vpila:

»Kristus se mi približuje, kralj David pa pleše pred njim! Hosana na višavah!«

Niso je več nosile noge in omahnila je in opotekla se s svojim telesom ter telebila v potok, da je voda zapljusnila na vse strani.

»Dosti bodí, poberite jih iz vode! Naj se v kaki koči nekoliko ogrejejo, potem jih spravite v Loko v varen zápor!«

Takó je ukazal vitez Hohenburg. Obrnivši se k zbrani množici pa je izpregovoril:

»Mi sodimo ostro, ali pravično! Várujte se krivih naukov, da se vam ne zgodi ravno takó!«

Zlezel je na sedlo in poklical pisárja na svojo stran.

»Ti si mi odgovoren, Tolmajnar, da se mi vsa tolpa v Loko dovede!« Ostro ga je pogledal in še dejal: »Nekako bled si v obraz! Ženitev se ti je skazila! Čemu pa tudi laziš za luterankami? Pripoveduje se mi, da si nekako mlačen in da zanemarjaš službo božjo. Pazi, da ne bodeš ljudstvu v slab vzgled, ker to ti povem, če pri tebi opazim kaj,

kar bi po dišalo reformatorjih, spokorim te in če treba z razbeljenim železom. Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

Ukazal je dvema hlapcema, da sta ga spremila.

Jošt Tolmajnar pa je obstal na mestu in v mislih pogreznjen, pozabil je na svojo okolico. Biríči so v tem onemogle grešnike iz potoka vlačili in prav grdo kleli. Množica je tiho opazovala čudni ta prizor. Kaznenci so tudi vsi molčali in le Jeromova mlajša tovarišica je neprestano vzdihovala: »Da bi me le na grmado ne deli!«

Takó je v tistih časih sodil loške graščine oskrbnik in sicer sodil, kakor se je izrazil sam, ostro in pravično! —

VI.

»Zapisujem Jošt Tolmajnar še tó-le. Letos sta prišli semkaj na Visoko dve ženski. Prvo so imenovali Suzano, in porodila se je iz starega imenitnega pokolenja. Druga pa je bila rodú nižje vrste in je prvi morala streči, kakor streže dekla gospodinji svoji. Imenovali smo jo Agato in očem mojim se je nad vse prikupila. Čudna so pota našega Gospoda, ki je dodelil, da se je srce moje odprlo luteranki, in da se je duša moja razvnela zánjo, ki je bila odpadla od svete vere. Za vse pa bodi hvala našemu Gospodu in Bógu! —

Zgodilo se je takó-le.

Nekega dné je opazila previsokorodna grofica Suzana ostí, s katerimi v tej pokrájini navadno preprostejše ljudstvo zabada ribe, če lazijo za pašo po čisti strugi. Odgovoril sem spodobno in ponižno, da mislim in da sem prepričan, da bi visokorojeni gospé gotovo ne ugajalo to delo. Predrznil sem se še celó, in sem razložil, da bi se mehko srce preblagorodne gospé (takoj spočetka smo imeli vero, da ni omožena, zvedeli pa smo, da jo je Gospod Bog zvezal s krasnim, pobožnim gospodom možem) težko privadilo, če bi morala gledati zabodeno in trepetajočo žival. S prav veliko nespodobnostjo je tu služabnica Agata izpregovorila in trdila, da bi, če bi le mogla, srce moje zabodla na dolgo sulico. »Prav nič bi se mi ne smililo!« govorila je z velikim smehom, »in naj bi še takó trepetalo!« Jaz, Jošt Tolmajnar, hotel sem se po vsi pravici razkačiti na to žensko. Opazil pa sem, da se je premilostiva in preblagorodna gospá (Gospod Jezus, odpústi ji nje luteranstvo!) blagovolila smijati, in smijal sem se tudi jaz. Tedaj sem prvič omenjeni služabnici pogledal v lepo okó, in v greh si štejem, da mi je takoj v tistem hipu prav močno bilo všeč nje okó, ki je polno pregrešnosti in zapeljivosti.

Ko je visokočastiti gospod (scilicet vitez s Hohenburga) slišal, česa želí gospá in grofica, izpregovoril je s trdim glasom. Dober ali oster gospod je, in meni je trd gospodar. Božja zapoved pa mi je, da ga častim in ga vpletam v svojo molitev. Za vse, dobro in hudo, bodi hvala Gospodu našemu Jezusu Kristusu! Kdo je več trpel na svetu od Njega?

Takó-le je izpregovoril: »Stóri, kar ti ukazuje presvetla gospá!« Vzel sem hlapca, ki je imel za takšen posel spretno roko. Marsikakega tolstega súlca in neštevilno vitkih lípanov mi je že bila zabodla njegova roka! Dobro so ga poznali v kuhinji gospoda viteza Hohenburga in z veseljem ga vzprejemali, kadar je prišel na loško graščino. Nikdar ni došel prazen in zategadelj ga je še celó visokočasti gospod oskrbnik prav číslal, kakor zvestega in pridnega hlapca.

Tudi tisti dan se je izkazoval z veliko umetnostjo in marsikatera riba je zatrepetala pod železom njegovim. —

Ravno pri taisti priliki je bilo. Preblagorodna gospóda se je izprehajala po zeleni senožeti. Skozi vrbovje smo prežali, če bi ne ugledali ribe kje v strugi. Jaz, Jošt Tolmajnar, ostal sem spoštljivo nekaj korakov za njimi. Duši moji se je takrat razodela vsa lepota omenjenega dekleta. Krasnejša se mi je dozdevala od previsokorodne gospé Suzane. Govoril sem torej sam sebi, kaka sreča bi bila, izbrati si táko družico za vse življenje in živeti ž njo v zakonski ljubezni, kakor tudi v zakonski zvestobi. K temu nam pomagaj Bog!

Videla je morda tesnobo mojo. Prišla je k meni, ogovorila me in s svojimi pogledi je napadala ubogo mojo dušo. Ali sem se mogel ubraniti takim naskokom? Kaj je luteranstvo? Kdo vé, ali moli svojega Gospoda in Bogá v pravem duhu, s pravo pobožno voljo? Toliko vé, da bodem odslé molil svojega Bogá med bridkimi bolečinami, med grenkim trpljenjem!

»Gospod pisár«, vprašala me je, »gospod Jošt Tolmajnar, kakó ste zašli semkaj, v to puščavo? Ali od Vas ne vodijo pota v Nemčijo, kjer se ljudem, kakor ste Vi, gospod Jošt Tolmajnar, prav dobro godí? Ali hočete tukaj umreti?«

Globoko se mi je povесila glava in žalost in toga sta gospodovali nad mano.

»Gospod Jošt«, klicala je Agata, »vidite tu na senožeti pozno, jesensko cvetko! Kakó je prišla sèm? Zima jo gotovo pokonča. Taki ste Vi, zima tega kraja Vas pokonča! Náte in ohranite jo meni v spomin!«

Sklonila se je, utrgala pozni cvet in s svojo belo roko ga mi je ponudila.

Ravno v tistem trenutku je zabodel hlapec veliko ribo in z močjo jo je vrgel iz hladnega bivališča na suho, kjer ji ni bilo rešitve. Ali naj jaz, Jošt Tolmajnar, naglašam še posebej, kakó zeló se mi je tista uboga riba, ko se je vila v smrti, smilila in smilila? —

— — — Grof Herbert je prišel po preljubo svojo gospó Suzano. Presvetli gospod in škof ji je vse odpustil, in zopet jo je poklical na bliščeči svoj dvor. Odpovedala se je zmotam in istotako je nje služabnica preklicala vse, kar je kdàj vérovala proti sveti naši katoliški cerkvi. Jaz, Jošt Tolmajnar, očistil sem se na to vseh hudobnih naklepov, katere sem koval v namenu, da bi si pridobil za ženico nemškega dekleta z rmenimi lasmi in z ustnicami, ki so rdečejše od češnjevenga sadú, kadar dozori po Búkovega Vrha zelenih strminah. Takó je preljubi naš gospod Jezus Kristus nam dodelil milost, da se je vse lepo poravnalo, da so se spokorili grešniki in grešnice, in da smo vsi ostali zvesti otroci prave svoje vere. O presladki Jezus, dodeli nam o smrtni uri, da bodemo takó spravljeni s Tabo, kakor smo danes pri tej veseli priliki! —

— — — Prosil sem visokočastitega gospoda, gospoda viteza s Hohenburga, da me blagovoli izpustiti iz službe na Visokem. Te prošnje mi ni odrekel, ali vendar je kazal ostro svoje začudenje. »Preobjedel si se kruha!« opomnil mi je grajajoč. »Kam hočeš?« Ponižno sem odgovoril, ker ni dobro in ne koristno, dražiti visokih osób, ki zapovedujejo nam. »Prebiral sem marsikatero knjigo, milost Vaša,« takó sem izpregovoril, »in znano mi je obilo starih listín! In sedaj mi je pretesno v tej ozki dolini, in rad bi napotil korake svoje v svet, da bi še kàj več videl in še kàj več izkusil.« Temno je gledal gospod s Hohenburga na služabnika svojega Jošta Tolmajnarja. »Med svet te žene duša«, pokaral me je, »pazi, da ni to izkušnja samega peklenškega satana! Česa pogrešaš tu?« — »Ničesar«, odgovoril sem še ponižneje, »ali za vedno tukaj ostati ne morem!« — »Kam se hočeš obrniti?« blagovolil je vprašati. »V Germanijo!« upal sem si odgovoriti odločno. Dolgo časa ni izpregovoril milostivi gospod, in pogled njegovega očesa je počival na meni ter mi s strahom obsenčil trepetajočo dušo. »V Germanijo«, izpregovoril je še, »naj ti je odprta steza do tjá! Glej, da si tam ne pridobiš večnega pogubljenja!« —

»Jaz, Jošt Tolmajnar, upam pa v imení Bogá svojega, da mi v Germaniji zacvetè vzveličanje takó na zemlji, kakor v nebesih. Pravijo, da tam sije solnce mileje, in da zori po holmih rmeno grozdje. Ko

bodem gledal v sreči te kraje, dajal bodem slavo Bogú Očetu, Sinu in sv. Dúhu. Zapisal sem vse to, da se ne pozabi in da poznejši rodovi zvedó, da sem bil Jošt Tolmajnar, deležen velike sreče, ko sem vse to pisal in zapisal. Počeščenje bodi Njemu, ki nas je ustvaril in kate- mu smo samó prah v znožji svetih Njegovih nebes. Amen.«

* * *

Drugo jutro potem — oskrbnik Hohenburg je bil odjezdil že prejšnji dan — odpravljala se je z Visocega grofica Suzana. Ko so že prišli skoraj do mosta, obrnil je grof Herbert konja in izpregovoril:

»Zadnjikrat, preljuba Suzana, ozri se po kraji, kjer si živela v svojem pregnanstvu!«

Tudi Suzana in Agata sta zadržali svoja konja.

»Kakó bi bilo«, vzkliknila je zadnja, »če bi morali vso zimo tukaj ostati? Záse véim, da bi bila umrla!«

»In pisár Jošt?« vprašala je prva porogljivo, »ta bi te bil gotovo kratkočasil. Ne véš, Herbert, kakó zaljubljeno jo je pogledaval vsak dan. Že sem pričakovala, da bode stopil prédme ter mi govoril: ‚Preblagorodna gospá, dajte mi v zakon pokorno svojo služabnico Agata‘.«

»Dajte mir ubogemu človeku«, opomnil je grof, »trudil se je, da vama olajša življenje! Slabo mu dajeta hvalo, če ga sedaj zasme- hujeta!«

»Revež je v resnici«, pristavila je Agata, »in če pomislim, da ima sedaj ostati na Visokem sam, in sicer v pestéh tega škrbastega volká Hohenburga, smili se mi do srca!«

»Hvaležen sem najbolj tebi, Agata,« odgovoril je na to grof, »da si zatajila v sebi vse posvetne želje ter s Suzano mojo šla proste volje v zapuščeno to krájino. Ko sem Njegovi presvetlosti pravil o tem, ginila ga je takó živa rodbinska ljubezen in prav močno pre- sunila. Takoj je ukazal, naj se pokliče Suzana na dvor, in žar Nje- gove milosti jo obseva sedaj bolj, nego kdáj poprej. Odrinimo v imeni božjem!«

Odjahali so proti Loki. Na mestu, ki se še dandanes imenuje »hudi pot«, pričakoval je družbe pisár Jošt Tolmajnar. Divji kraj je to in še v naših časih je pot ondu za promet precěj nevaren. Globoko v strugi napravlja ravno pod potom reka peneče svoje vrtince. Od roba je odkrušil čas mogočne skale in te ležé v vodi, ki se z velikim šumom preriva skozi nje.

Ko je dospela družba do njega, snel je pisár klobuk z glave ter izpregovoril z globokim poklonom:

»Štel sem si v dolžnost, visoko gospódo opozoriti na nevarnost tega kraja. Priporoča se, prav počasi jezdit todi mimo! Brézdno je globoko in smrti ne odide, kdor pade tu dóli.«

Revež! Prišel je semkaj, da bi še jedenkrat videl zorni obraz izvoljenega dekleta! Kakó krasna se mu je videla v tistem trenutku! Nje oprava se mu ni zdela slabša od óne, ki je ovijala grofici Suzani mehke ude.

»Pridna je služabnica svoje gospé«, mislil si je Jošt, »in obdarovala jo je s svojo obleko!«

»Veseli me«, dejala je grofica milostno, »da še sedaj, gospod pisár, skrbite za naše blagostanje!«

»Priporočil Vas bodem prevzvišenemu gospodu in škofu«, dodal je grof Herbert dobrotno.

»Morda Vas pokliče na svoj dvor, gospod Tolmajnar,« smijala se je Agata. »Lahko mi vérujete, da ima Njega presvetlost na svojem dvoru dosti slabših mož, nego ste Vi. Potem se vidimo vsak dan!«

Takó se je igrala z njegovim srcem. Pisárju pa je zalila kri blede lice, in živahno je odgovoril:

»To bi bila záme velika sreča. Že zbok Vaših očij, gospodičina Agata, katere bodem takó težko, takó težko pozabil!«

Tu ga je premagala strast, stopil je bliže k dekletu ter izkušal poseči po nje drobni roki. Ali ostro ga je pokaral grof Herbert:

»Konec naj je temu prikrivanju, gospod pisár! Ostanite v mejah rojstva svojega. To pa je sestra moja!«

Nekaj časa je stal pisár na mestu, prav kakor da se mu je hipoma zabodel oster nož v prsi. Nato pa mu je tēma pokrila pogled in pričelo se mu je vrteti v razburjenih možjáníh.

»Vaša sestra!« zaječal je, »in ne samó služabnica visokorodne gospé?«

Kakor v pijanosti je taval po ledenem poti in prišel je bliže in bliže k prepadu.

»Pazite, pisár, da ne padete!« svaril ga je grof in ženski sta v grozi zakoprneli.

Bilo je že prepozno.

»Vaša sestra!« vzdihnil je še jedenkrat,

Izgubil je tla pod nogo, pograbil z rokami po zraku, potem pa z divjim vzklikom izginil v brézdno, v smrt. Čulo se je, kakó je tlesnilo teló ob kamen, in kakó je potem tréščilo v vódo.

Družba je okamenela.

»Kaj hočemo?« izpregovoril je grof Herbert, »tepec, sam si je zakrivil vse.«

Hlapcu je ukazal, vrniti se na Visoko in ponesti tja vest o nesrečni smrti pisárjevi.

»Za vaju ni ta pogled«, dejal je grof ženskima, »in končno je pisárjev še obilo na svet! Da nas je morala usoda vreči v to žalostno dolino! Urno odtod!«

Pognali so in kakor sapa drvili iz kraja.

Ondu pod potem pa je ležal pisár in razbito glavo mu je pralo mrzlo valovje. Zakopali so ga in mesto njegovo oddali drugemu. V rob, kjer je umiral, zasekali pa so velik križ, ki ga lahko vidiš še današnje dni, če se ti zljubi laziti po robidovji pod »hudim potem«! Ženske so sedaj, kakor nekdanj, poguba naša! Pisár je že dolgo počival v tesnem grobu; rmenolasa Agata pa je uživala radosti življenja v nemških solnčnatih pokrajinah. Takó je bilo, takó bode tudi — vprihodnje! —

Satura.

11.

Krompír sem na torilo děl soneta,
Ker zdí koristnejša se res mi hrana
In slajša, nego je ljubezni mana
Katerega slovenskega poeta!

»Krompírju himne Knóbelj pój za kmeta!«
Silentium, gospóda jeznovžgana:
Komúr je pevska moč »od zgoraj« dana,
Kdo brani mu, če rad slaví dekleta?

Kar prija kómu, trdí njega zdravje,
Samó da svétu malo je do tega,
Naj Mina ljubi Frónca, naj Matevža!

Težkó ljubezni péti je poglavje:
Da nje odmèv po srcih se razlega
Oblásti nima domišljáva — mevža!

12.

Spoznanje greha je korák najprvi
Do pravega poboljšanja človeka,
A nas ne briga zmisel tega reka,
Brezumna trma róji v naši krvi.

Stopícamo po trùhli rajši brvi
Tja, kámor svét čez most obóčen teka,
Ne vinski duh, nas duh razgréva mleka,
In órli niso, vzóri nam so črvi!

Vstanímo ter izpričajmo vsestranski,
Da svetohlínci nismo ni pagani,
Prijazni zénstvu, bábjí ne Gregórji!

Značajni smo, ne kímavci tlačanski,
Resnici, zdravi pameti udani,
In strast sí vragométna gólt razpórji!

Jos. Cimperman.

Národne pesni koroških Slovencev.

Zbral in na svetlo dal prof. J. Scheinigg. Tiskala in založila Kleinmayr & Bamberg.
V Ljubljani 1889. VII + 463 strani. Cena 1 gl. 70 kr.

I.

Sedaj, ko je že več časa zavladała prava poetična suša na leposlovnem polji slovenskem mora vsakega tembolj razveseliti tako obsežna in kritično urejena zbirka čiste, nepokvarjene narodne poezije, kakor še zdaj teče v močnih potokih in bistrih studencih med že na pol pozabljenimi koroškimi Slovenci. In ravno zató je navedena zbirka tem večjega kulturno-zgodovinskega pomena, ker je glasno govoreč »poglavje iz Korotana, da koroški Slovenci še živé, vsaj v pesnih.« Národna pesen je najvernejši izraz národovega mišljenja in čutenja in dokler bodo južni Korošci med seboj slovenski prepevali, smatrati jih bo moral vsak trezno misleči opazovalec za prave Slovence, in tudi ako bodo svetom še bolj nemški občevali, kot sedaj.

Čuditi se moramo, da slovensko národno petje živi še v takih krajih, ki so že na pol ponemčeni, n. pr. v ožji okolici *Celovški*, ali pa ob *Vrbskem jezeru*. *Žrelec* (Ebenthal) je n. pr. le tri četrti ure od Celovca oddaljen in vendar nahajamo v Scheiniggovi zbirki 71 národnih pesnij iz tega kraja. Tudi najbolj izpostavljeni velikovski okraj je zastopan po národnih pesnih iz *Tinj* (Tainach) in še celó iz *Timenice*, *Otmanj* (Ottmanach) in *Djeks* (Diex), torej iz krajev, ki ležé ob naj-severnejši slovenski meji blizu Visoke Ostrovice, je mnogo pesnij v naši zbirki.

Sicer je pa izmed resnejših pesnij največ nabranih v *Ziljski dolini*, kjer je okoli 19.000 Slovencev svoje šege, običaje in noše ohranilo skoro nepopačene do najnovejših časov. Istotako so Ziljani vedno radi popevali in Stanko Vraz je pisal ob svojem času, »da se, kolikor on vé in zna, največ prepeva na Zili.« Za Ziljani pridejo *Rožani* v ožjem pomenu (čez 10.000 duš), t. j. prebivalci »Zvrhnjega (gorenjega) Roža«, kateri so med koroškimi Slovenci na glasu, da »Rožan je pevec rožan.« Iz te doline je največ pesnij zapisanih v *Podgorjanih* (Nemci pravijo temu kraju »Maria Elend«!) in v *Št. Jakobu* z bližnjimi *Lešami*, čeravno so tudi *Sveče* in še nekatere druge vasi precej dobro zastopane.

Drobnejših pesnij je nabral g. prof. Scheiniggg največ v svoji domačiji v *Borovljah* in bližnjih vaséh spodnjega Roža, kakor v *Medbrovnicah* (Unterferlach), v *Kožentavri*, pri *Št. Lenartu*, na *Glinjah*, v *Šmarjeti* itd. Vender pa je iz vse zbirke spoznati, da se národna pesen slovenska še najbolj goji po nizkem, precej ravnem gorovji *Zadnice* (Sattnitz) med *Verbskim jezerom* in med *Dravo*. S teh ploskastih hrbtov in položenih obronkov nahajamo nadprimerno veliko število národnih pesni v Scheinigggovi zbirki, zlasti pa so nenavadno dobro zastopani kraji: *Podkrnos* (Gurnitz), *Radišče* (Radsberg), že omenjeni *Žrelec*, *Višpolje* (Maria Rain), *Kotmaravas* (Köttmannsdorf), *Hodišče* (Keutschach), *Bilčaves* (Ludmannsdorf) in *Škofiče* (Schiefling).

Najmenj národnih pesnij se čuje po *Podjunskem* (Jaunthal), kjer stanuje okoli 50.000 Slovencev v nepretrganih seliščih. Po mnenji g. zbiratelja provzrokuje to čudno prikazen značaj podjunskega govora, koji ne ugaja petju takó, kakor ziljsko in rožansko narečje. Vender jih je v zbirki še precej iz *Št. Mihela*, *Klobasnice* in *Železne Kaplje*. — Tudi oddaljena in po nemškem *Trbiži* ločena *Kanalska dolina* ni v zbirki posebno dobro zastopana, ker nahajamo v nji le nekoliko pesnij iz *Žabnice*, *Lipalje vasi* in iz *Ukev*.

Nasproti pa je štirivrstičnica zelo razširjena po vsem slovenskem delu Koroške. Zlasti pa se kaže, da imajo celovška okolica, Zadnica in Borovlje najbogatejši zaklad takih pesenc. »One so jasen dokaz nemškega vpliva, kajti poskočnice so pristna last južnonemškega, zlasti bavarskega plemena.«

Tako vidimo, da se slovenska pesen tudi ob najskrajnejši jezikovni meji, deloma po že na pol ponemčenih krajih še vedno krepko razlega in neprenehoma koroške Slovence njih národnosti spominja. Kdo bi mogel tukaj čisto-kulturni pomen národnega pesništva tajiti? — Da, upati smemo celó, da se Scheinigggova zbirka celó med priproste slovenske Korošce razširi, da v njih probudi národno čutenje in oživi njih národno samozavest, ter da se bodo ob nji tako ogrevali in unemali, kakor n. pr. dalmatinski Hrvat o Kačičevi »Pesmarici«. Da bi se pa ta namen tem lože dosegel, bilo bi dobro, ko bi n. pr. »Družba sv. Mohorja« izdala krajšo in cenejšo pesmarico za koroške Slovence, v katero naj bi se sprejele le najlepše pesni iz Scheinigggove zbirke, zlasti pa junaške pesni.

Zbirka koroških pesnij nam je podala nov dokaz, da Slovenci v Gorotanu niso posebna veja slovenskega národa, kakor bi to koroški Nemci radi svetu dopovedali, nego da se niti jezikovno, niti národnostno od drugih Slovencev prav nič ne ločijo. V vsi govorici ko-

roških Slovencev je namreč ni oblike, ki bi se ne dala iz slovenske slovnice pretolmačiti in po nje pravilih opravičiti. In kakor ni nobene jezikovne razlike (razven dijalektične), takó nahajamo tudi po koroških národnih pesnih ravno tiste misli in tiste motive, kakor pri národnih pesnih ostalih Slovencev. Nekatere národne pesni so se na Koroškem ohranile še celó boljše in prvotneje, nego drugod po Slovenskem. In to je zeló važno, ker se bode dala marsikatera sedaj že popačena národna pesen rekonstruirati, t. j. po primerjanji različnih tekstov in inačic (verzij) spraviti v prvotno, blaglasnejšo obliko.

Razven v formalnem oziru je Scheiniggova zbirka še posebne važnosti tudi v jezikoslovnem in sicer prvič, ker nam podaje neke posebnosti koroškega narečja, drugič pa, ker se iz nje jasno vidi, kakó je germanizacija med Slovenci napredovala in si tudi v domači govorici pridobivala vedno širših tal. Opazuje se namreč prav lahko, kakó so mlajši nemški, ali po nemško zaviti izrazi starejše, slovenske izpodrivali in se sčasoma popolnoma na njih mestu udomačevali. Vender pa s tem Nemci niso dosegli ničesar družega, kakor da imajo sedaj v slovenski govorici žive priče, kakšen je bil nekdanj nemški jezik, ali bolje: kakó so Nemci pred mnogo stoletji nekatere besede izgovarjali! V podkrepljenje te trditve primerjaj naslednje vzglede:

Na str. 27. se čita od »ogla mirnastega« (mir = zid), na str. 191. od »mirnaste šiše«, povsod drugod pa le o »kamri velbani«. Na str. 397. je štalica *mirnata*, kamra pa *velbana*. Na str. 43. »pobiči v *mislih imajo*«, na str. 41. pa »si nove *rate* (Ratschläge!) skladajo.« Na str. 46. stojita nemški in slovenski izraz kar jeden poleg družega: »Ozdravim te gvišno *resen*«, kakor se je tudi po Tolminskem poprej slišalo moliti: »Bog nam dàj večer leben, *večno življenje!*« Na str. 58. čita se še: »Stoji tam *vrtič* zagrajen«, takoj potem pa: »Stoji *gartlč* zagrajen«, ali pa tudi »*gárteljč*« (str. 100) in »*gártelč*« (str. 143.). Namesto *pisati* čitaš pogosto »šribati« in »šribanje« namesto *pisanje*. Na str. 206. stoji *sprejemava me*, kmalu za tem na isti strani pa »pogljajtava me«. V starejših pesnih imenuje deklè izvoljenca svojega: *ljuběj*, ali pa *pobič*, *pob*; v novejših pa vedno le »šocej, šocile«. Takó je tudi iz *lepa, lapa* nastalo »zavber«, iz *venčič* »krenčič«, iz *misлити* »žinjati« (sinnen), str. 234.: »k na žinjaj, k na misli« itd. Ali je *špan*, *španič* (za tovariš) in *španinja* (tovarišica) naravnost od nemškega »Gespann, Gesponnsin« vzeto, ne vém povedati.

Takih grdih in prav nepotrebnih nemčiznij je v Scheiniggovi zbirki prav mnogo, n. pr. frajman (krvnik), degnet (Degen),

pavka, prangati (v pomenu izprehajati, šetati!), fajntati, šajdati, zašribati, noter vzeti, pried holtati (očitati), hore prirasti, bodrati (fordern), unišati ali umšati (wünschen!), an gre, bök djati, cu iti, c'beč (preveč) c'počasno, c'kasno, c'pozdi, eršt, prif, gonc fajn, möglih, krahna, kaku (Kuckuck), jungfrava, kriencec (krancelj), šlankl, flavzne, fopati, triebati (treiben), flajškar itd.

Zeló čudne so mešane, slovensko-nemške pesni, n. pr. na str. 18. z Zile:

»Das Díenal Is aufstónden,
Je zgóda v cérkev šva,
Hót schön Ríngel gfúnden
Na zelíenan trávnči.«

Ali pa na str. 226. iz celovške okolice:

»Diendle, wo hast denn dei Kamerle,
Döčva, čöj postel stoji?
Ueber zwa Stieglan must aufegehn,
Tovne na poti k ni.«

Semtertja se nahaja tudi nekaj italijanskih tujk, ker so Korošci poprej mnogo z Italijo občevali, n. pr. facanetelj, masa hudo (takó tudi na Tolminskem navadno), vorna (orna), kandela (sveča), brajda (vinógrad), batalija.

Pa tudi slovenski jezikoslovec bode našel v Scheiniggovi zbirki marsikatero »sladko koreninico«, toda še več trdih orehov. Najpoprej je zanimivo zvedeti, da je na Koroškem mnogo h r v a š k i h izrazov domá, ki se drugod po Slovenskem sedaj več ne rabijo, kar dokazuje, da so morali poprej tudi nekoroškim Slovincem biti znani in da torej koroški in štajerski Nemci po krivem dolžé književno slovenščino, da se je olišpala s hrvaškim perjem. V to vrsto spadajo besede: *zec* (str. 181. in 403.), *granica* (37.) in *hran'ca* (167.), *kriva* (166.) v pomenu »falsch«; *vdati se*, *vdajati se* v pomenu »možiti« (oba glagolja stojita časih drug pri drugem, n. pr. str. 52. in 70); *besi biva* (193.) je ostanek aorista: *du warst gewesen*; *plakati se* (*jokati se*, str. 22.).

Čudna je končnica samostalnikov na *ej*: Uršéj, koléj, moštéj, piléj (puškar), gen. pilíja, fem. pilenca in še celó Mojčöj (Mojca, Mica str. 385, 389.), ljubéj, šocéj, atéj, dedéj, čoléj (čevelj), cizéj, dižéj (215: dež), snihöj (156.), vozéj (tudi: vuezíj), poljubéj (zraven: poljublij, poljublija in polubek, str. 177., takó tudi: konjíj, konjija. Nekateri samostalniki imajo nenavadno obliko: pvaninčica (planšarica), purpelica in prapölica (prepelica), pumpava (kompava), pub (pob) itd. Mnogi glagoli se drugače sprejajo: *pojati* (169.) = *peti*, *pov* (173.) = *pel*, *spev-*

ljati (174.) in spevljet (175.), trupljat (69.), odpomieniti (159.), zajuckati zraven završiti. »Dražiti (draženje)« se konstruira kot »prašati« (koga *po kom*) in spominjati se *do* koga«. »Zad priti« pomeni: nazaj (nazad) priti; pipati se = trgati se. V rabi je še splošno glagol »róditi za koga« (201.). Čudne se nam zdé dalje naslednje oblike: svitati v pomenu: svetiti; sōjem (sijem); punati, pumnati (pomniti); povōti (povedati); nati, náv (nehati, pustiti); pošlam, pošlati; stakati (točiti).

Pridevnik: *slovensk* se glasi v koroškem narečji »sovōnj« (beneško »slovenj«, 3). *Gorenj* pomeni na Koroškem: »zvrhnji« (n. pr. Zvrhnji Rož, str. 233.); *boren* (ubožen) je »burn«; *dolgo* se izgovarja »dunho« (n. pr. »dunh čas« str. 249., »dunje noči« str. 223.); *zadnji* je »šlinji« (poslednji, n. pr. »šlinjōbart = zadnjikrat); »pozdi« = pozno, »prihodi« = zgodaj; *ōni* se izgovarja »guvni«, in »hueni«, genetiv »huenaha« (str. 190.). Čuden je tudi genetiv »nikueherja« (223.) = nikogar. Pridevnikova končnica na *ski* se izpreminja v »šči«: nemšči, zavberšči, tako tudi »tači«, »vsachi« (namesto taki, vsa i). Temu nasproti pa čitamo obliko »pomarančica (str. 46.), Rožankica« itd. Tudi pred *e* se izpreminja *k* v *č*: »čej si hodil, čej si bil?« Namesto *domōv* govore Korošci »mov« ali pa »movka« (pritiklina »ka« je po Dalmaciji sploh navadna: gorika, dolika itd.) »Tovne« pomenja: tam zunaj; »sovne«: od zunaj; »tōntré«: tu notri; »tegre«: tjeor; »tosa«: tu sem; »santre«: sem noter (»santr' k' ne smiš«). Obče znano je *dro* za naš »dobro, pač, pa«. »Bal, bel, bolj« pomenja: ali, alj, olj, n. pr. »pridi bel naj« (pridi ali pa pusti). — *Sedemred* pomenja: sedemdeset.

Čisto navadno je krčenje osebnih zaimkov: ma (moja), tva (tvoja), sva (svoja), nja (njegova), mná (mene) itd. Tudi pridevniki imajo v genetivu krajšo obliko: »ana puba jes mam« (str. 174.); »da lih nōmam hvanta lepá« (175.). Tudi glagoli so mnogokrat skrčeni, n. pr.: »ne mō« (50.) = ne morem.

V glasoslovji je težko najti stalnega pravila: *ě* je zdaj *i*, zdaj *ie* in zdaj *a*, n. pr. »žlib Drave«, *liep* in *zeló* pogosto *lap* ter še celó *lopo* (333.). Tudi navadni *e* se skoro vedno izpreminja v *a*: braz (brez), tabe (tebe), vasela (vesela), tače (teče), pače (peče), zrazati (zrezati), varjeti (verjeti), paré (peró), nati (nehati) itd. Poleg tega pa nahajamo tudi oblike *liap*, *sliap* (254.). Poleg: »rožice cvató« čitaš tudi: »so še zibeli jo« (zibali jo). Poleg *pob* je *zeló* navadno tudi *pub*, namesto: »klobučič«: »kvobčić« in celó »klobčić«. *G* se izpreminja v *j*: fije (200.) nojce (nogice). *L* se ne jotuje: luben, lubši; v tujkah tudi izpada: uštek (luštek, lušno). Nenavadna je oblika »stezda« za *steza*. Znano je, da

se *l* v *v* izpreminja: *meča*, *vočit* (ločit), vendar pa čitamo pogostoma tudi: *dečla*, *gvala* (glava), *težale* (težave) itd.

Posebno svojstvo kaže koroško narečje v dvojnih, združenih negacijah, n. pr.: *nča* = nič ne; *nči* = nič ni; *nčomam* = nič nimam; *kni* = kar ni; *knoče* = nikar neče; *knema* = kar nima itd. Mnogokrat pa *n* celó izpade pred *ča* in vendar ta ohrani svoj pomen: '*ča* = n'ča = »nič ne« ali »nič ni«. Nekaj podobnega imajo tudi Tolminci: *knemó* = kar ne morem.

Iz vzgleda »nča« se vidi, da se na Koroškem tudi *n* vokalično izgovarja (ravno kakor na Tolminskem in pa okoli Ljubljane). To je v izrazih *n'mavo*, *n'tak* takó očividno, da je gospod zbiratelj celó posebej (ne združeno) natisniti dal ta vokalni *n* (str. 164.). Ravno takó je *n* vokalizovan tudi v besedi »miesnc« (166.).

Kot posebni izrazi in reki se imajo smatrati: »kraja dati« = mesta, prostora dati (»Boš dava mi *kraja*«, 226.; »Mavo *kraja* mi daš, 228). Dekleta *peljati* (*voziti*) pomenja »z njimi plesati«, kakor na Tolminskem. »Vahto (stražo) stati (čuvati)« je nekak notranji akuzativ, kakor: »pošto pisati« (t. j. na pošti pisati) ali pa »štacuno prodajati (v štacuni prodajati)«. Čuden je izraz: »meše se bodo *rihtale* (59.)« namesto: *brale*. »Žavbe nč ni« (403.) pomenja: ni pomoči. — »Vse *cvenklja*« pomenja: vse poka, vse se lomi. V oknih »šibrice cingljajo«, t. j. šipe (stekla) rožljajo. Nahaja se pa tudi izraz »šajbe plinkajo (170.)«. *Svit* pomenja: svetlo jutro (228.). Lep izraz je *durice* (dverice) za »Fensterbalken, Fensterläden« in prav sposoben, da nam nadomesti neokretne »polkna«.¹)

Omenjeno je bilo že, da je koroška govornica v marsičem podobna tolminski in pozneje bodemo videli, da so po Tolminskem skoro vse koroške národne pesni znane. Tu stoji še nekaj dokazov za to podobnost: *hrajnati* (tožiti, jadikovati) slóve na Tolminskem: »graj-nati«; *marnovati* (razgovarjati se) »marnjati«; *žledra* (165.: čenča), *žladrati* (čenčati) je na Tolminskem: »žlevdra, žlevdrati«; *sajtre* (65.) = zajutra; *čemená* = čimna (Kümmel); *čriez*, *dvi leti* itd. se po obeh stranéh Predela jednako izgovarja. Tudi izprememba *v* v *b* (*dba* 67., *zbiesta* 168.) je obestranska in iz tega se vidi, da je Tolminsko narečje bliže koroškemu, nego li gorenjskemu (kakor je pokojni Št. Kocjančič trdil).

V jezikoslovnem oziru bodi končno še omenjeno, da so v Scheiniggovi zbirki pesni II. in III. oddelka, torej ogromna večina (str. 152. — 463.) v narečji in obliki, ki je v dotičnem kraju navadna. Drugi in

¹) Levstik je krstil »Fensterläden« zelo primerno za »oknice«. Ured.

tretji del sta Scheiniggovo originalno delo in tu se je g. nabiratelj ravnal po vzgledu Hadrlapa in šolskega nadzornika Prešerna. Za filologe je to sicer dobro, ali škodovalo bode jedinstvu slovenske pisave. Sicer pa razlika ni velika, obstoji večinoma le v tem, da stoji *h* namesto književnega *g*, *v* namesto *l*, *a* ali *ö* namesto *e* itd.

Kar se tiče poetične oblike koroških pesnij, mora se opomniti, da imajo starejše pesni, katere so bile večinoma že poprej znane in po Majarji, Vrazu ali Janežiči zapisane, precj gladko, poetičnim pravilom odgovarjajočo obliko. Zdi se torej, da so omenjeni nabiratelji koroške pesni sami nekoliko popravljali in njih obliko pilili. To je pri velikem številu in a č i c (varijant) gotovo dopuščeno in do neke mere tudi lahko, ako ni treba storiti družega, nego med dvema oblikama boljšo, med domačo in tujo besedo slovenski izraz izbrati. Ali so napominjani nabiratelji šli še dalje in tudi svojevoljno kaj izpremenili, to se menda ne dá več dokazati. — Kar se pa tiče novejših pesnij Scheiniggove zbirke, mora se pač priznati, da imajo večinoma zeló slabo, neumetniško obliko.

Pesni so v zbirki zeló skrbno, da še pretesnosrčno razdeljene. Da se starejše pesni delé v balade, romance, zgodovinske in obredne pesni ter legende, to je pač čisto umevno. Ali kaj je bilo treba pri ljubimskih pesnih delati takó malenkostne razločke, kakor: začetek ljubezni, sestanek, neče ga (je), značaji ljubimcev, ločitev zaradi preselitve, ples ali pri godcih, vasovanje, ljubezen se razruši itd. ! Saj vsakdo vé, da se na plesu večinoma, pri vasovanji pa nič družega, nego o ljubezni govori. Vrhu tega pa so tudi stanovske pesni mnogokrat zaljubljene vsebine, n. pr.: ženiti se hoče, možá bi rada, volitev, prigovarjanje, ne dobi je (ga) itd. Pesni voznikov na str. 393.—397. so skozi in skozi zaljubljenega in vasovalnega značaja, zlasti pa »Voznik pri ljubici« in obedve »Voznik se vrača«. Tudi pesni pod naslovom »Ponočevanje« (str. 452.—454.) so dober del vasovalnega značaja. Mnenje naše je torej, da se je anatični nož preveč rabil.

Pri starejših pesnih je g. nabiratelj povsodi pristavil, kje so dotične pesni že natisnjene, n. pr. pri Čelakovskem (»Slowanské národnj Pjsně«, v Praze 1822—27; ponatisnjene v »Čebelici« III. 89), Ahaclji (Koroške in Štajerske pesmi, Celovec 1833 in 1852), Vrazu (»Narodne pšni ilirske«, Zagreb 1839), Kuhači (»Jugoslovanske popevke«) in v »Kresu«. Obžalovati pa moramo, da gosp. zbiratelj ni primerjal še Korytkove zbirke in »Kranjske Čebelice«, kjer bi bil našel mnogo koroških, ali vsaj njim podobnih pesnij. Pa tudi razni letniki »Glasnika« in »Novic« hra-

nijo premnogo národnih pesnij, ki se lahko porabijo za primerjanje raznih inačic. Takó je bila n. pr. pesen »Trdosrčnica« (str. 4.) že v Vodnikovem »Spomeniku« str. 220. natisnjena (zapisal Trstenjak v celjski okolici). Številka 11. (»Ljubček pri ljubici«, znana tudi na Tolminskem) nahaja se v Korytkovi zbirki III. 80. (primeri tudi IV. 64.). »Pozni vasovalec« (str. 17.) je nekoliko natisnjen pri Korytku III. 82.—83. Pesen »Nežica se umori« (str. 24.) natisnjena je v »Čbelici« V. 67. in taka pesen se pôje tudi v Kanalu (primeri: »Ljublj. Zvon« 1883. str. 530.). Gajalo se je res, da so starši svoje otroke — časih še pred njih rojstvom — v samostan »zaobljubili« (Milkovicz, »Die Klöster in Krain«, pg. 187). Čisto jednako pesen, kakor je »Nova ljubezen« (str. 30.) ima tudi Korytko III. 71. »Zvesto deklico« (str. 58.) ima tudi »Čbelica« V. 65.; Korytko III. 50. in Vraz, str. 60.—61. Tudi znana vasovalna »Zila in Drava je vse moste pobrava« natisnjena je že pri Korytku II. 110.; ravno takó »Sem v planino ves hodil« (Korytko II. 111.) in »Kakor rinčica je krogva« (Korytko III, 66.). — In takó bi se dalo še za mnogo mnogo drugih pesnij primerov najti v dosedaj tiskanih zbirkah národnih pesnij.

Čudim se, da naslednje pesni ne nahajam v Scheinigovi zbirki, o kateri se mi zatrjuje, da je znana v ziljski dolini:

»Bogomiva, si še zdrava,	Miva deklica in zava,
Al' še misliš ti na me?	Al' jez čutim tužno moč,
Srčne bolečine imava,	Moč, ki jo ljubezen dava,
Ker se ljubiva čez vse.	Bogomiva, lahko noč!

O miva moja deklica,
Bolj miva kakor lunica,
Brez tebe mi živeti ni,
To kažejo solzne oči.«

(Zadnja kitica se ponavlja.)

Če presojamo »Koroške pesni« z estetičnega stališča, gotovo ne bomo mogli trditi, da se med njimi nahajajo zgolj le biseri národnega pesništva. Kakor njih oblika ni umetniška, takó se tudi njih duh mnogokrat plazi le po tleh in le redkokdaj se mu posreči popeti se do solčnih višav. Temu se pa ne smemo čuditi, kajti kakó bode tisoč let tlačeni národ prepeval vesele, vzvišene pesni? Koroški Slovenec je v kot potisnjen in od svetá že na pol pozabljen: kako naj bi torej on prepeval o moški veljavi, o národnem ponosu, o pobratimstvu, o človekoljubji, o svobodi národov in kar je še več takih idejalnih predmetov! Dà, niti domovinskih in rodoljubnih pesnij ne pozna koroški Slovenec. V potu svojega obraza živeč in boreč se za

svoj vsakdanji kruh, ne nahaja toliko časa, da bi zbral svoje misli, povzdignil svoj duh in malo okoli sebe pogledal. Tiho opravlja svoje delo, toži zraven o slabih časih in o slabem zaslužku, časih pa tudi o svojem stánu (»lani sem se omoživa, letos me že griva«).

Jedini čút, ki ga še navdušuje in ogreva (sevėda le mladino), to je čút zveste, odkritosrčne ljubezni, in ta čút nahajamo izražen v nebrojnih inačicah in razlikah. Skoraj pri vsaki priliki in v vseh slučajih koncentruje koroška pesen svojo življensko moč v ljubezni, v nje sladkosti in nje bridkosti. Poleg ljubimskih pesnij nahajamo le še nekaj satiričnih pesnij, ki izvirajo večinoma iz kmetovske in stanovske baharije. Tu vidimo, kakó zabavlja sosed sosedu, rokodelec rokodelcu, Korošec Štajercu ali Kranjcu itd. Pozabiti pa ne smemo tudi pobožnih pesnij in reči moramo, da se pri mnogih opaža prav pobožen, krščanski duh, kakor je slovenskemu kmetu sploh svojstvo. Značajna je kitica na str. 201.:

»Liederlich, liederlich — sem se podava,
Sauči nē, dave nē — Kuisem žebra (molila)«.

Znamenito je, da se je med koroškimi Slovenci ohranilo še to liko število obrednih pesnij, zlasti kolednic, kar dokazuje, da je bilo koledovanje nekdanj po Koroškem zelo razširjeno. Mnogo je tudi legend, kar zopet govori za pobožni čút koroških Slovencev. Očividno pa je, da mnoge med njimi niso národne, nego da so šele po trudu Slomškovem in Ahacljevem iz pesmaric prišle med národ, n. pr. »Egiptovski Jožef« (str. 140.). — Čuditi pa se moramo, da nimajo koroški Slovenci več svatbenih pesnij in da o živalskem eposu med njimi skoraj ni sledú, akoravno je ta predmet drugodi po Slovenskem zelo priljubljen.

V Scheiniggovi zbirki se nahaja sila božja štirivrstičnih poskočnic. Gosp. zbiratelj je pripomnil, da je ta vrsta pesnic razširjena po vsem Koroškem, a zlasti da hrani celovška okolica najbogatejši zaklad tega drobiža. Po njegovem mnenji so te pesnice »jasen dokaz nemškega upliva, kajti poskočnice so pristna last južno-nemškega, izrecno bavarskega nemštva.« Akoravno ima g. zbiratelj v bistvu prav, vendar malo preveč obsoja »štirivrstične«. Ali niso mnoge izmed njih le posamezni členi in kosci nekdanje obsežnejše pesni? In, ali ne izražajo one v kratkih, markantnih potezah vse misli? Preprost človek ne zna mislij svojih razplesti na dolgo, nego pové kratko, jedrnato, kar misli. Tudi ne utegne mnogo peti, nego mimogredé, na poti ali pod oknom odkrije svoje srce. Jaz mislim torej, da imajo

tudi štirivrstičnice svojo veljavo in da jih ni treba kar čez rame gledati. Pri tej priliki naj omenim, da koroška »Visoči so hribi, še viši gore« mnogo pametneje pôje, nego kranjska »Visoka je gora, še viši je klan'c«!

Vrednost Scheinigrove zbirke obstoji dalje še v tem, da nam podaje poleg dosedaj znanih snovij tudi nekaj novih, dosedaj še ne obče poznanih predmetov. Nova pesen je n. pr. »Zamorska kraljčina ga vabi« (str. 9.), »Moč ljubezni« (str. 23.), »Ljubček pride po prstan« (str. 33.), »Črez morje« (str. 47.), »Črna hudoba« (str. 76.) itd. Tudi ta-le motiv (str. 84.) je nov:

»Kralj Matjaž je ptico imel,
Kralj Matjaž je ptico imel,
Karkoli se je zgodilo,
Vse mu je povedala.«

Večina teh novih ali do sedaj še neznanih pesnij izvira iz Vrazove rokopisne zapuščine.

Grajati moramo g. zbiratelja, da ni raztolmačil nekaterih specifično koroških izrazov pod črto, ali pa da ni pridejal slovarčka menj razumljivih besedij na konci zbirke. Take besede so n. pr.: hirbart (str. 9.), gavje (12.), volšpateč landraršči (15.), falati (53.), žamer (63.), lesičice oprazene (66.), karet (176.), avbki (178.), faranče (216.), tracati (230.), brincel (245.), cicast (251.), hadrca, šahó, oblice drukati (318.), žlihta (330.), pavše (437.) itd.

Kakor se iz vsega vidi, smemo jako zadovoljni biti s to zbirko in moramo se g. Scheinigu še posebej zahvaliti na njegovem trudapolnem delu. To delo ima toliko večjo vrednost, ker že toliko let zaman čakamo zbirke vseh národnih pesnij slovenskih in jo bomo bržkone še dolgo zaman čakali. S to zbirko pa je delo izdavatelju vsega našega národnega pesništva izdatno olajšano, ker bode imel zbirko petine vse slovenske zemlje že gotovo pred seboj. Gospodu zbiratelju Scheinigu pa bomo svoje priznanje in hvaležnost svojo najbolje izkazali s tem, da prav pridno kupujemo »Pesni koroških Slovencev«.

S. R.

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

XVI.

(Konec.)

Majorka se je prestrašila, ugledavši svojega sina; takó bled, razburjen, vzhičen je bil; in niti očesa ni dvignil k nji, nego srepó je zrl k tlom pred sé, ko je govoril, ali bolje — odstavkoma bruhal iz sebe:

»Mamá, to ne more biti, ne smé biti — ne smé se zgoditi!«

»Kaj pa?« vzkliknila je gospá Lukičeva.

»Tvoja — tvoja možitev! Jaz ali on — Vid ali jaz!« vpil je Pavel in tekal góri in dóli.

»Jaz te ne umejem, Pavel!« dejala je majorka na videz jako mirno, pa glas se ji je vender malo tresel.

»Vidva me hočeta oslepáriti — me bodeta oslepáрила!«

»Pavel!«

»Dà, takó je!« klical je sin trdovratno in kakor bi si bil v svesti, kakó grozno očitjanje je bil vrgel materi v lice.

»Pavel!« vzkliknila je ona še jedenkrat in geniti se ni mogla z mesta pred stolom, raz kateri je bila vstala pri prvih razburjenih besedah sinovih.

On pa je začel naštevati na drobno vse krivice, kakeršne so se mu dozdevale tedaj, kakor mu jih je bila polkovnica navela, in ki so vse imele svoj temelj v misli, vcepljeni mu ta dan, da mu brez znatnega imetja ni misliti na svojo ženitev — na Zorko. Iz lehkoživega mladeniča izpremenil se je zdajci v na pol hladno računjajočega — možá — pa iz besed njegovih sta zveneli, raz lice sta mu odsevali venderle mladostna strast in vroča nejevolja. Povedal je vse, kar je znal in mogel, da je délež njegov premajhen, da je bila cenitev prenizka, da je pokojni oče več zapustil, da on ne bode ničesar imel, da bode vse Božanovo, da bode sam moral od hiše, z očetovega, z máterinega dóma — — a tu je zdajci umolknil.

»Ne, ne, ne grem, ne pojdem!« vzkliknil je skoro zopet na glas.

»Jaz ali on! In ti, mamá, bodeš odgovarjala za to!«

Držal je že kljuko na vratih, da bi odšel.

»Čakaj!« velela je majorka. Dvojen strah jo je bil obšel, vedela je, kaj namerava sin; dva tóka, vsak od nasprotne strani drvèč, borila sta se v nje srci — ljubezen do otroka, do sina, in ljubezen do ónega čudnega možá, do Vida, ki si jo je bil osvojil vso.

»Kaj hočeš?« vprašala je po kratkem molku.

Sin ni odgovoril.

»Kaj nameravaš?« ponovila je mati.

»Jaz vidim samó jeden pot pred sabo!« dejal je Pavel osorno.

»In ta je?« vzkliknila je majorka.

»Ti povprašuješ? Saj si bila vender žena — vojakova!«

»Pavel!«

Ta zadnji vzklik je zvenel takó očitajoč, a zazvenela je poleg svoja obtožba.

Zgrudila se je v stol in si zakrila obraz.

Pavel pa je izpustil kljuko ter stal roki sklenivši sredi sobe.

»Kdo ti je vse to povedal — kdo ti je vsadil to sumnjo?« vprašala je hipoma majorka in razkrila svoj obraz.

Sáma ni znala, da se je s tem vprašanjem vzpela nad sina, kakor zmagovalec nad premaganca.

Pavel ni odgovoril.

»Reci, povej, kdo ti je vse to takó lepó narisal?« hitela je gospá Loricá, uvidevši svoj uspeh.

»Čemu to? Kaj dé to?« menil je Pavel, izognivši se neposrednemu odgovoru in skoro malodušno.

»Ni treba, da odgovarjaš — omenil si prej óno, óno Hahново — óno Zorko! No, mèni je dovolj, ako mislim na polkownico! Toda spomni se — Pavel, kakó je pokojni oče mislil, kakó je on govoril o nji in o Zorki!«

»Pokojni oče je ni takó poznal —« zavrnil je Pavel, pa besede so mu zastajale.

»Tu ni družega, nego sebičnost! Váruj se, váruj se!«

»Sebičnost?« vzkliknil je sin — »in isto očitajo tebi in Vidu!«

»Ker so samí goli egoisti, sebičneži!«

»No, ti takó grdo sodiš o njih?« vzhitel je Pavel in samemu je prišla zdajci grda, strastna beseda na jezik; »ti takó sodiš óne — pa védi! Ta Vid, ta Vid Božan — ti meniš, da te ljubi, da ti je zvest — pa povprašaj Griško guvernanto!«

To je bil silen, krut udarec!

»Kaj — kaj véš o nji in o njem?« zajecala je majorka. Vsa kri ji je bila izginila z lica.

»Povprašaj njo ali pa — njega!« dejal je Pavel in hitel iz sobe.

Pozno na večer in že v dežji se je pripeljal Božan iz mesta in ves začuden gledal, da ni nikjer luči za ókni, da vse že spi. Šel je takoj počivat.

Pa majorka in nje sin vender nista spala. Ona je bedela v temni sobi, premišljevala in jokala, ukrepala in dvojila, ali do trdnega sklepa se ni mogla vzpeti, niti udušiti bolestne dvojbe; s Pavlom je bilo isto takó; nekaj mu je tičalo v srci, kar je glodalo in jelo, in kar mu ni pustilo počitka — mirú; to je bilo kesanje — zavest, kakó naravnost je bil nastopil nocoj svoj pot, pa kakó krivo, kakó neplemenito je končal prvotni svoj namen.

XVII.

Vso noč je líl dež in močen jug ga je zanašal z velikim šumom na zaprte véternice Pavlove sobe; od daleč se je čulo ótlo bobnenje narastajoče Krke, ki je drvila kalne valove čez jez. Ob tej godbi je Pavel napósled zaspal; a komaj se je danilo, odpiral je že véternice ter čmeren, nejevoljen pogled vrgel po dolini, ki je bila že na pol pod vodo.

Opravil se je naglo in jel potem pisati list; kmalu je bil gotov, dasi mu vrste in besede niso hotele prav izpod peresa. Zapečatil je pismo ter je naslovil z doktor Božanovim imenom. Naročil je hišini, naj oddá list Vidu, ko bode vstal, sam pa je ogrnil plašč — dežnika ni hotel — in odšel z dóma, ne da bi povedal komu, kam je namenjen.

Vid je danes nenavadno dolgo ležal v postelji. Utrujen nekoliko po večrajšnji vožnji spal je delj, nego sicer, in potem mu je dež tudi takó prijetno udarjal ob véternice in zdolaj pod kapom v jarku je čopotal curek, ki je líl raz streho — da res ni bilo drugače možno, nego še jedenkrat zaviti se in obrniti proti steni. A spal ni več, nego le z odprtimi očmi sanjal. Prijetno, mirno življenje se mu je kazalo v bližnji prihodnosti; vzel bode bogato, lépo ženo; da je pač starejša od njega, kaj dé to? Ali jo ljubi? Oh, tistega mladostnega, neumnega, divjega in strastnega, bolestnega in presladkega, nesrečnega in zopet takó neskončno srečnega čustva in stanja, ki mu pravimo: lju bezen — tistega on ni poznal. Nekoč morda, pred mnogimi leti — toda tisto je bilo pozabljeno, pokopano! »Morda pa vender tudi sedaj?« vprašal se je hipno, in domislil se vitke Loričine postave, nje modrih očíj, lepega, pravičnega lica in nje toplih poljubov.

»Jaz mislim, da jo res ljubim!« dejal je poluglasno in potem je sanjaril dalje, kakó si bode v kratkem ustanovil svoje odvétništvo in imetje njegovo se bode množilo in množilo. Vsega bode imel dovolj!

In Pavel?

To vprašanje ga je nanagloma izpreletelo. Sklonil se je kvišku. »Eh — Pavel! Dečko je mlad, izkusi naj nekoliko, in potem — saj bode imel dovolj!« Takó je ugibal, sklepal in recimo naravnost — tudi tolažil samega sebe, kakor je bil že s tem utešil nekoč Loričine pomisleke. —

Ko se je opravil, nameraval je iti k skupnemu zajutreku in tam pozdraviti nevesto svojo; saj takó je bilo doslej dogovorjeno. A našel je sámo Vrbljansko gospodičino.

»Lorico glava bolí!« rekla je óna s čudnim naglasom, da je Vid nehoté privzdignil glavo.

A ugledal je v tem pred sabo zapečaten list, na njem pa Pavlavo pisavo in svoj naslov. Kakor bi slutil nekaj nenavadnega, hotel ga ni tu odpirati, ampak vteknil je list v žep, pil svoj čaj in izkušal zabavati póstarno gospodičino. Ali nič pravega ni prišlo v ték, in Vid je kmalu odšel. V svoji sobi je naglo razgenil Pavlovo pismo.

Tu je čital:

»Pišem ti, Vid, ker v tem položaji ne morem govoriti s taboj. Ti stojiš med menoj in mojo srečo. Zvédel sem vse — vse, pravim ti! Jaz nečem izpregovoriti, kar mislijo, kar trdíjo drugi ljudje. Jaz se tudi do sedaj za vse óno nisem pobrigal, kar je po vsi pravici moje, in le moje imetje; ti me bodeš umel. Zató sta nama sedaj odprta le dva pota, tebi jeden — meni, ako ti nečeš na prvega — drugi! Ti ali jaz! Če nimaš poštenja za p r v e g a , imel bodeš, imeti je bodeš moral za d r u g e g a !«

Potem je stalo par dolgih pomišljajev v pismu, in za temi:

»Jaz ne morem več! Stóri, odloči se, pa — mati naj sodi!«

Pavel.«

Vid je dvakrat, trikrat prečital list. Obledelo mu je lice, a krog ustén mu je legla óna znana njegova sarkastična poteza.

»Neumni dečko!« siknil jo póluglasno, potem pa še jedenkrat prebral pismo.

»To so mu babe vcepile na Griči!«

Stal je v odprtem oknu in dež, od vetra gnan, škropil mu je v lice.

»Kaj namerava, kaj hoče?« mrmral je pred sé.

V lipi so padale debele kaplje z veje na vejo, z lista na list, čez dvorišče pred gradom je tekel širok curek deževnice, iz doline ven pa je bobnela široka rmenobarvana Krka.

Vid je pozvonil hišini.

»Kje je Pavel?« vprašal je kratko.

»Ne vém«, dejalo je deklè; »gospod so odšli, ne da bi povedali kam!«

»In gospá?«

»Bolní so! V postelji so!«

To je védel že prej, ali mislil je, da je Loric venderle vstala.

»Torej ona tudi že zná vse to!« mislil si je sedaj. »No, Pavel menda pri Vodétu sedí in čaka, kaj bodem ukrenil! Zajedno se lahko zabava — neumni dečko!«

»Opóludne me ne bode domóv!« zaklical je še naglo za odhajajočo hišino; ta sklep mu je prišel kar takó z viškega. —

XVIII.

Pavel je bežal pred Vidom; sniti se ni hotel ž njim, a pravega pribežališča v bližini tudi ni imel. Da bi šel k Vodétu — ne, za to ni bil razpoložen. Vender je potreboval nekoga, s kómer bi mogel govoriti o sebi in o svojcih; kakó bi mogel Mánici kaj takega praviti! »Pa morda ravno nji?« vprašal se je zdajci. A zavil je s pota navzgor v hribe; h gospodu Tomažu ga je vleklo!

Rmen potok je drl po ozkem kolovozu in z golih flovnatih bregov so curéli še vedno večji pritoki vánj; gorak, neprijeten veter pa je stresal robídovje in brinje po pustem pašniku nad kolovozom.

Mladi Lukič danes ni bil več takóv, kakor včeraj. Včeraj le ljubezen, misel na Zorko, na ženitev — danes pa je vladala v njem le skrb za — imetje, za bogastvo. Ne to, da mu je nedosézna óna lepa déklica, Zorka, ampak naudajala ga je samó misel, da mu hočeta mati in Vid vzeti, kar je in mora biti njegovo — grad in vse, kar se ga drží. In prav tam, koncem rjavega, flovnatoga kolovoza, kjer sta nekoč gospod Tomaž in Vid rešetala vprašanje v bóji za obstanek, tam je Pavel malo postál in si oddehnil. Pot navzgor po blatu in po vodi ga je bil utrudil.

»Za svoje se borim, za svoj obstanek!« dejal si je in skoro jezno vrgel čez ramo plašč, ki mu je bil zdrknil, raz njo.

Gospod Tomaž je začuden gledal mladega prijatelja. Ali ker je povse naravno slutil nekaj nenavadnega, stavil ni nobenega vprašanja, ki bi merilo na to, kaj pomenja ta posèt.

Pa Pavel je začel sam pripovedovati, vse od kraja do konca, kar mu je težilo dušo.

Duhovnik je bil malo v zadregi, kakó bi odgovarjal, kaj bi svétoval.

»Danes ostanete pri meni, gospod pl. Lukič!« dejal je, kakor bi iskal časa in odmóra, da premisli, kaj bode ukreniti.

Pavel je zadovoljno prikimal, in ko je bil župnik naročil, kar je bilo potrebnega v dnevnem rédu za nepričakovanega gôsta, sedela sta dolgo skupaj v prijaznem razgovoru. Lotiti pa sta se morala zopet Pavlove stvari.

»Jaz ne bodem sodil ali kazal, takó mora biti ali takó«, dejal je gospod Tomaž ter natočil mladeniču kozarček slívovke, ki je mu morala premóčenemu in utrujenemu najbolje prijati, »pa recite to ali óno, gospod Pavel — ljudje, slabi ljudje smo vsi. Največji junak je óni, ki samega sebe najbolje premaguje!«

»To je teorija!« menil je mladi Lukič.

»No — čakajte — stopiva prav v življenje, govoriva konkretno in če hočete, prav hladnó, mrzlo o slučaji Vašem. Ali morete takó?«

»Hočem!«

»Dobro! Vaša gospá mamá se hoče možit, Vi se hočete žêniti. Máterini poroki ni ovére, Vaši pa je glavna — oprostite, da imam v mislih še druge — mladost Vaša, mladolétnost, in takó dalje — torej glavna ovéra Vaši ženitvi je máterina možitev, ker zaradi nje izgubite nádejo na — večje imetje. Takó sem Vas umel!«

»Dà, takó je!«

»In to misel imajo óni, ki Vam bi dali sicer nevesto?«

»Menda!« dejal je Pavel nemirno.

»Vi je nimate, to vém! Pa svet, življenje Vas bode še poučilo. Stojte gospod Pavel! Kaj ko bi se Vid odpovedal vsemu imetju, dóti matere Vaše; ko bi Vam vse to pustila, kar pravite, da je Vaše, mora biti Vaše; ko bi si Vid s svojim odvétništvom ustanovil sam svoj dom? Ako Vam vsem vlada jedina l j u b e z e n, zakaj bi to ne bilo mogoče?«

»Ljubezen, ljubezen!« ponovil je Lukič, ne da bi odgovoril na óno vprašanje, ampak kakor bi hotel sam povprašati, kaka ljubezen, katera ljubezen naj bi bila to — ki bi imela táko moč.

Župnik se je malo nasmehnil, ali ko je hotel znóva izpregovoriti, odprla so se vrata in v sobo je stopil, ali bolje v vratih je obstál — Vid Božan.

Župnik je bil prvi, ki je izpregovoril; Pavel je bil planil kvišku in stopil k oknu, ne da bi se ozrl v prišleca.

»Ej — Vid? To je dobro!« hitel je gospod Tomaž, in vlekkel Božana v sobo. Vzel mu je dežnik iz rók in klobuk ter oboje obesil v kót za peč.

»Mislil sem, da si sam!« rekel je doktor kar tja v jeden dan.

»Oh — ako Vaju motim —?« vzkliknil je Pavel in hotel venkaj.

»Ne! Ostani, Pavel! Ravno prav!« dejal je Vid, predno je še župnik posegel vmes. »Kaj hočeš od mene?«

»To véš sam!« zavrnil je pl. Lukič in sklenil roki na prsih.

»Ne razgovarjajta se!« silil je duhovnik. »Sédita — ti semkaj, Vid, in Vi — tja, gospod Pavel; govoril bodem jaz.«

Oba sta storila, kakor bi ne bilo móči upirati se temu povelju ter sedla na odkazana stola.

»Čuj, Vid!« pričel je zopet župnik Tomaž; »z gospodom Pavlom sva bila prav v sredini vprašanja, katero visi med Vama. Veselim se, da sta oba zašla semkaj k meni, tu se bode dalo rešiti vse. Jaz ne bodem iskal okolišev, udaril bodem kar na sredo. Ali se ne moreta oba ženiti?«

»Zakaj ne?« zavrnil je Vid skoro s posmehom.

»Tu ne gré za ženitev!« dejal je Pavel osorno.

Duhovnik je razumel nasprotje.

»Torej za imetje?« rekel je kar naravnost.

»Dà, to je!« vzkliknil je Pavel.

»Oh — takó?« vprašal je Božan.

»No — sedaj ti je znano, Vid!« pritrdil je župnik.

Vid Božan je sedel dober korak od mize, držal levo nogo čez desno in na kolena sklepal obe roki; gledal je skozi okno v meglen deževni zrak.

»Govoril bodem jasno«, dejal je po kratkem molku, in glas njegov je bil rezák, pa skoro tih. »Jaz naj torej odstopim, kaj ne, Pavel — pa samó zató, da bode polkovnica Hahnova imela lépo, prosto domačijo! Saj ona ti je vse to ubila v glavo!«

»Ne — ona! Jaz hočem domacijo!« zavpil je Pavel.

»Kdo ti jo brani, kdo ti jo jemlje?« dejal je Vid.

»Ti!« —

Župnik sam se pozneje ni mogel več spominjati, kakó ostre besede so pale na to od jedne in od druge strani. Le to je znal potem, da je opóldne imel samó jednega gôsta pri sebi, in ta ni bil tisti, za katerega je naročil kosilo, ampak drugi, Vid, ki je bil prišel pozneje.

Pavel je takoj ostavil župnijo.

Popóldne je župnik spremljal starega prijatelja do ónega blatnega kolovóza, kjer je še vedno drla umazana voda nizdolu po kolesnicah.

»To je bój, samó bój za obstanek!« nasmehnil se je Vid, kakor bi hotel na lahko v par besed spojiti vse dogodke današnjega dné.

»Grd in krut je!« zavrnil je resno župnik Tomaž; »jaz ga ne tajim! Toda nekaj imamo, česar se oklepamo« —

»Kaj meniš?« ustavil ga je Božan.

»Ljubezen!«

Ločila sta se in dóli v globokem kolovózu je Vid zopet kakor nekoč pred dobrim letom, postál in zavihtel svoj dežnik proti rdeči prsti v brégu.

»Ljubezen? Neumnost!« hotel je réči in napósled tudi rekel.

Prišel je domóv v dvojbah in negotov sam s seboj, kaj mu je storiti. Vprašal je po gospé Loricí, toda dejali so, da je še vedno bolna. Vrbljensko gospodičino je srečal na hodniku, ali ta se ga je hotela skoro očitó ogniti; takó se je potisnila v stran ob steno. V Vidovi sobi pa je ležal na mizi majhen zavitek z njegovim naslovom.

»Oh, danes imamo pa pošto v grádu!« dejal je nekako dobrovoljno, ugliedavši napis, pa vender je nekoliko premišljal, predno je razvil popir. Zapazil je bil takoj Loricíno pisavo. Iz zavitka je palo nekoliko pisem, ki jih je bil pisal nekđaj guvernanti na Grič. Poleg pa — nič, prav nič družega, dasi je dvakrat, trikrat prebrskal vse liste.

»Nič! Torej — nič!« mrmral je sam v sebi.

Pogledal je po svoji navadí še nekolikokrat skozi okno, premeril sobo in v kratkem je bil gotov s svojim sklepom, gotov tudi z delom, katerega se je bil lotil: s svojim potnim kovčegom.

Pol ure pozneje je stopil v Pavlovo sobo; mladi mož je ležal vznak na postelji in še vedno ugibal, kaj mu je storiti.

»Pavel, jaz grem«, rekel je Božan lahko, mehko, skoro dobrodušno, da bi mu njegov sarkazem ne bil sijal z lica.

Oni se je vzklonil na pol kvišku; spoznal ni, kaj pomenjajo te besede.

»Z Bogom!« rekel je Božan in se obrnil k vratom.

Vender še jeden pot je postál.

»Polkovnice nikari ne jémli v hišo!« dejal je zbadljivo, in potem, kakor bi mu bilo žál teh besedij, pristavil: »Stóri, pa, kakor hočeš! — In mater svojo mi pozdravi! Vse drugo uredimo pismeno!«

Zaprl je vrata za sabo, predno je Pavel védel, kaj se je bilo zgodilo. Začudeni hišini je velel, naj mu pošlje kovčeg do Vodéta,

sam pa je krenil péš tjakaj. Dóli pri spomeníku ob cesti je postal in pogledal nazaj, kakor tedaj poleg mrtvega majorja, góri na beli grad, ki je pa tičal nocoj zakrit v lahki, deževni meglici.

»Prav — kakor — Basarov!« dejal je sam v sebi, in potem ga ni drugega nič zanimalo na poti, nego rjava visoka, napéta, bobneča Krka, ki je sezala do cestnega bregá.

Pri Vodétu je videl Mánico in nje ženina, ki se je bil danes zopet pripeljal iz Strug, da dobi končni odgovor — »dà« ali »ne«! In — »da« je bilo že gotovo. Mánica je imela solzne oči, oče Vodè je pušil dolgo smodko, ženin je bil pa zgovoren, kakor vsak vátlar.

Božan je dobil takoj voz, kovčeg njegov je bil tudi že tu, in ko je Mánici, ki ni vedela, kaj pomenja ta nagli odhod, pomolil še z vozá dóli roko, zdelo se ji je, kakor bi bil dejal: »Mánica — potem pa pamet!« —

XIX.

Mnogo nam ne preostaje več, toda zanimanju čitalcev in staremu običaju smo dolžni še povedati, da vse osebe, ki so nastopile v zadnjih naših dogodkih — živé še dandanes.

Gospá Loricica se ni možila, pač pa nje sin; vender vzel ni Hahnove Zorke, temveč ko je končal študije in uvidel, da je prijetneje, ako je imetja dovolj, biti graščák — zasebnik, nego s peresom in s pravadami služiti svoj kruh, ostal je domá in vzel Podgorsko Klaro.

»Da Zorke ni mogel vzeti« — bode kdo vprašal.

Ost, napérjena Vidu in Loricici, bila je na dveh straneh brušena.

Gospod Tomaž je že davno dekan in ima drugo faro; vesel je pa še vedno in gostoljuben, kakor malokdo; poleg tega pa vé, da svet ne stoji na suhi črki svetega pisma, ampak na vročem krogotoku človeškega žitja. Doktor Štupa je takov, kakeršen je bil, le »pót« Jurijca pravi, da mu sedaj še psa ne dá, da bi ga zdravil.

Mánica se je omožila, in če prihaja iz Strug domóv v Mlin na očetov dom ter privaja s seboj dvoje krepkih dečkov, tedaj je veselje v Vodétovi hiši.

Vid je znan odvetnik; nastanil pa se ni na domači zemlji; dobro se mu godí; in kjer se mu dobro godí, tam je zastavil šátor svoj. In vsi, kar jih imamo tu, vsi imajo še vedno vsak svoj roman, ki se pléte, ki teče, ki razveseljuje ali bolí srce, ki kalí ali bistrí spoznanje — kakor solnce ali oblak široko reko, ob kateri smo jih videli.

Književna poročila.

XIX.

Strijc Tomova koča

ali življenje zamorcev v robnih državah svobodne severne Amerike. Angleški spisala Henrieta B. Stowe. Iz nemškega poslovenil Fr. Malavašič. Drugi popravljeni natis. Založil in izdal Janez Glionti Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed Bamberg v Ljubljani. 1888, 8, 228 str. — Cena 70 kr., s poštnino vred 75 kr.

To je tedaj drugi „natis“ (pravilno natisek) Malavašičevega prevoda, katerega pa ni priredil sam prelagatelj, kajti njega, nekdanjega zdravnika ljubljanskega in dobro znanega pesnika in pisatelja slovenskega, krije hladna zemlja že malone četrto stoletja. Drugi „popravljeni“ natisek je priredil tedaj nekdo, ki nam je to modro zamolčal. Ne vemo sicer zakaj, a vprašati ga vendar moramo, kakó si je mislil to „popravljanje“, katerega nismo nikjer v knjigi zapazili! Mislil si je morda, da mu imena takó nihče ne zvé, in zato je brez skrbi pripisal óni „popravljeni natis“, saj se mu ni treba zató zagovarjati. In takó je storil veliko krivico Malavašiču, čegar tvrdko nosi prevod. Uverjeni smo, da je bilo treba jezik popraviti, in to korenito popraviti; in uverjeni smo tudi, da bi ga popravil sam prelagatelj, ko bi še živel, kajti Fr. Malavašič je bil marljiv pisatelj, ki bi bil s časom napredoval in bi *danes* lepše in pravilneje pisal, nego li je pisal pred tridesetimi leti. Zategadelj pravimo, da je neoprostno, ako kdo kaj trdi, česar ni storil.

Ker je vsebina povesti že takó vsemu svetu znana, recimo katero o jeziku. „Strijc Tomova koča“ je prevod in nam je tedaj najprej presoditi in oceniti vrednost prevoda samega. Julij pl. Kleinmayr piše v svoji „Zgodovini slovenskega slovstva“, da je Malavašičev jezik „čist, lahko umljiv, domač in naraven“. Ako je jezik slovenski, mora biti tudi domač; ako ni domač, ni slovenski; mora biti tudi naraven, ker nenaravnega jezika ni. Nenaraven je morda volapük. Da je književni ocenjevalec pohvalil Malavašičev jezik kot čist jezik, to mu je bilo svobodno; toda njegova trditev bodi vselej utrjena. Sicer nima kritika nobene cene. Za Malavašiča je bilo še malo slovenskih pisateljev, ki so pisali „čisto“ slovenščino. Dandanes je temu več prilike, a le premalo dobre volje; torej baš narobe: prej mnogo dobre volje in malo prilike, a dandanes mnogo prilike, pa premalo dobre volje. Dandanes bi mogli zahtevati v Malavašičevi prelogi lepšega jezika. Kaj nam pomaga, ako ponatiskujemo slovenske knjige s prejšnjimi napakami ter novim natiskom pridevamo na naslovno stran opomnjo, da so „popravljeni“, ko jih dejanski ni nihče popravil!

Vsakdo nas dobro vé, da slovenski pisatelji nimajo jednotne pisave. O tem so tožili naši spredniki, tožimo mi in tožili bodo najbrž naši potomci, in vse te tožbe ne bodo nam nič koristile. Kolikor pisateljev, toliko pisav, kolikor časopisov (posebno teh), toliko zistemov za pisavo! Združiti se je treba, boriti se za jednoto, a ne iskati nekih posebnostij z novostmi. In kako lahko bi se združili! Tem lože, ker so malenkosti, v katerih se razlikujejo pisatelji; ker so neznatne stvari in ponajveč take, v katerih se je lahko odločiti in pogoditi pravo. Kaj če nam to, da nekateri pišó: *ka-teri*,¹ a drugi *kteri*. Ta razlika je sicer toli malenkostna, da ni vredno niti govoriti o nji. Ali odločiti se nam je za jedno obliko. Tudi pisatelje diči disciplina! Jedni pišó *vrť*, drugi *verť*. Po pravici moramo reči, da imajo jedni in drugi razloge, ali mi potrebujemo jednotnega pisateljskega jezika, v katerem se moramo združiti radi jednote, radi discipline. Obično pišemo *daleč*, ali v „Strijc Tomovi koči“ in še po drugod naletimo čisto na *dalječ*. Takó smo že čitali *apliv*. Do zdaj smo pisali *vselej*, a „Beatin dnevnik“ uvaja *veselej*. V dajalniku jednine pišemo *u*, a tu nahajamo končnico *i*, n. pr. *mojemu molčanji* (!), tu *na telesi*, tam *na telesu*. Kakó malo truda bilo bi treba, da se v tem združimo in sporazumemo! Ocenjevatelj sam ni pozvan, da v tem razsodi, vendar, ako bi ga kdo vprašal, izrekel bi se za „u“ v dativu in lokalu jednine.²) To je že radi tega, ker se približamo Srbom in Hrvatom.²) Malenkostno je, kar omenjamo, a vendar toliko, da lahko izprevidi vsak pisatelj, da je taka razlika nepotrebna. Zdaj pa nas muči „Strijc Tomova kočá“ še z drugimi nepotrebniimi novotami; tu čitamo *nikolj*, *mestj* (= namesto), *aposteljna* (prav: apostola), *gibečnost*. Vsemu temu razlikovanju bi se izognili lahko, ko bi se le hoteli, ker bi si lahko določili jednotno pisavo. Toda, kakor je vse naše delovanje, politično, národnogospodarsko in društveno razkosano, nejednotno, takó nam je tudi pisava nejednotna. Torej združimo se, dogovorimo se! Takó so storiili Hrvatje, takó francoska akademija; drugače ne bode skoro uspeha. Toda o tem morda o drugi priliki.

V „Strijc Tomovi koči“ nahajamo nadalje naslednje oblike: *k vratam*, (prav: k vratom), *čutljež* (prav: čut, čustvo, čutilo), *spremeniti* (prav: izpremeniti), *spolniti* (prav: izpolniti), *s svetločnimi lasi* (prav: lasmi), *materne stiske* (prav: máterine), *vsaki* (prav: vsak), *teh misel* (prav: misli ali mislij), *za njeni nakup* (prav: njen ali nje nakup), *sagromel* (prav:

¹) V dativu, dà! O lokalu pa nismo te misli. Ured.

²) Naloga našega knjižnega jezika nikakor ni „približevati se Hrvatom“, ampak pisati čisto in pravilno slovensščino. In ta se bodisi z zgodovinskega stališča, bodisi z ozirom na národno govornico odločno protivi tistemu *u* v lokalu sing. subst. m. et n.

zagrmel), *oznanoval*' (prav: oznanjal, oznaniti, oznanjati, a ne: oznanovati), *prekoseval*' (prav: prekašal), *poosebena surovost*' (prav: posebljena), *vošil* je' (prav: voščil), *osupela*' (prav: osupla, kakor: otrpel, otrpla, otrplo), *z* prevzetnimi *misli*' (prav: s prevzetnimi mislimi), *prodajajo*' in *prodajejo*' (zakaj ne samó: prodajem, prodaješ, prodaje itd., a ne: prodajam itd.?), *zamork*' (gen. plur., prav zamorek), *mulatk*' (prav: mu'atek), zdaj *stric*', zdaj *strijc*' *evropejski*' (prav: evropski, samostalniki od *Evropa*' pa: Evropec, Evropljan), *iz med*' (pišimo skupaj: izmed, ker je to zložen predlog, kakor: iznad, izpod, a ne dva predloga), *svesti si biti*' (prav: v svesti si biti česa), *čudenje*' (glagol: čuditi se nima takega glagolskega samostalnika, in ako bi ga imel, morali bi pisati: čujenje, kakor je v knjigi: *z* začujenim obličjem), *ponosno*, *nebrzdljivo*', jako vzkipljivo srce' (prav: nebrzdano, jako vzkipljivo srce). Ali čemu da še navajamo jednake hibe, ki kazé knjigo in jasno govoré, da jezik ni čist, saj nas bodo še naslednji vzgledi poučili, kakó neosnovana je trditev g. Julija pl. Kleinmayrja o čistosti Malavašičevega jezika.

Kakor zahtevamo jasnosti v oblikah, takó tudi želimo, da pisatelji rabijo dotične oblike na pravem mestu. Mnogokrat nahajamo obliko: „Jelite“. Končnico *te*' postavljamo tu napačno, kajti to končnico pridevamo glagolom v množini drugi osebi pri sedanjkih. Dovolj je, ako pišemo in govorimo „Je li“. Nikakor pa ni prav: „li je takó?“ (Ist es so), „li čuješ me?“ ampak vselej treba pisati in govoriti: je li takó? ali je takó? čuješ li me? Malavašičevega prevoda nevidni popravljajč bi nam bil ustregel celó, ako bi za „kristijana“ (die Christin) pisal „kristijanka“ kajti sam „a“ je lahko končnica v jednini in dvojnini pri samostalniki: kristijan, in treba je te razlike radi jasnosti. Takisto ne smemo zabiti, da pisatelj govori o „robnihi“ državah svobodne Severne Amerike. Káke so te „robne“ države? Morda take, kjer imajo mnogo „robe“? Vemo, da je prelagatelj mislil *robe*, *sužnje*, ki so živeli v državah svobodne Amerike, in zató bi bil moral popravljajoč to izraziti v naslovu. Tudi „*robnskih držav*“, to je takih, katere bi bili imeli robi, ni bilo; vender pa bi lahko rekli tudi takó, da s tem označimo državo iz samih robov.

Najzalostnejše poglavje v naši oceni je óno, kadar nam je govoriti o germaniznih v slovenskih knjigah. Ali kaj čemo? Pošast je prišla v našo deželo in ni je móči pregnati zlepa. Zlasti dnevna književnost bode skoro na pol nemška. Časnikárji se izgovarjajo sicer vselej, da ne utegnejo prebirati, da jim stavec za hrbotom tičí in zahteva rokopisa, a oni da morajo hitro misliti, hitro delati in hitro pisati. Vse to je resnica, gola resnica; ali resnica je tudi, da časnikar nima pravice zapisati nemške besede, ako je namesto nje ne zna slovenske. Često smo že opažali v naši dnevni knji-

ževnosti, da je časnikar kar zapisal nemško besedo, celó ves izraz, ako se ni domislil slovenskega. Sevéda to je lahek pôsel, malo težavno delo, vender časnikar ne delaj takó! To je neupravičeno, proti vsem pravilom stilistike, ki zahteva čistoto jezika, a zameta vsakeršno nepotrebno germanizovanje, ali da rečemo jasneje: ponemčevanje. Takó čitamo vsak dan besede: *Verpflegsmagazin*, *Verlegenheitsredner*, *korajžen*, *Blumencorso*, *cizelirati*, *korigirati*, *agrikulturen*, *denuncirati*, *dijeta* (dnevnic), *distancija*, *signalizirati*, *kvadrat*, *šimelj*, *protežirati*, *referat*, *renegat*, *štamfati*, in še mnogo besed, ki sicer niso vse nemškega izgovora, ali so tujke, ki ne bi smele kaziti nobenega slovenskega časnika. Toda vse to bodi rečeno *sine ira* in gospóda časnikárji naj nam radi tega ne podtikajo slabih namenov, ker jih nimamo in ker na te napake opozarjamo tovariše samó zató, da koristimo stvári in da jih napotimo na pravi pot pisateljevanja. Res da je besedij, katerih nam ni treba zamétati, četudi bi lahko bili brez njih, toda dajmo jim vselej, kadar jih pišemo, slovenske končnice. Takó bi bili lahko brez besede „*faktum*“;¹⁾ ako pa jo kdo piše, mora po slovenskem glasoslovju izpustiti končnico „um“ ter pisati: fakat, fakta itd., kakor pišejo Hrvatje: fakat, elemenat (gen. elementa). Nikakor tudi ni prav pisati: *misijon*, *debatter*. Kdor hoče pisati take besede v slovenskem jeziku, preustróji jih s slovenskimi končnicami. Toda to le mimogredé. V „Strijc Tomovi kočí“ nahajamo tujke: *mašina*, *brihten*, *žlahta*, *malati*, *porajtati*, *tolovajstvo*, *klošter*, *jezero* (iz mažarščine za „tisoč“), *prerajtati* in dr. Vsakdo vé, da imamo za te tujke na izbór lepih slovenskih besed in da je pač nepotrebno še danes pisati navedene besede.

Popravljača „Strijc Tomove kočé“ ni žalilo še mnogo drugega, kar bi bi bil moral marljivo črtati. Takó n. pr.: „*večjidel*“ (zvečine, ponajveč), „*zavoljo*“ (radi, zaradi, zbog, a ne zbog, od samostalnika bok, boka), „*kmalu*“ (skoro), „*zoprstavljanje*“ (namesto ustavljanje), „*duhoven*“ (prav: duhovnik), „Elizo sem *napeljavala*“ (t. j. učila, ali kakó drugače), „kaj bi nas *pred*, tem rešilo“ (rešiti koga, česa), in celó: „*Oh, ja! ja!*“ Pomozi sam Bog!

Oglejmo si nekatere stavke s sintaktičnega stališča: 1) „*Brez da* bi jo še kaj *porajtal*, gre *dovoljen* s svojim vglodovanjem . . .“ — Nemškega „*ohne zu*“ ni smeti nikdar prelagati s predlogom „*brez*“, kajti „*brez*“ je v slovenščini predlog, ki ne more stati sam záse brez genetiva, še menj pa,

¹⁾ Mislimo, da g. T. tukaj sega predaleč. Beseda *faktum* je dobila nekako zgodovinsko pravico (katere se zlasti časnikárji radi poslužujejo), odkar je dr. Rieger pod blizu dvajsetimi leti v češkem deželnem zboru ob jako burni debati rabil besedo: „To jest *faktum!*“ Sicer pa tudi o tej besedi velja resnica: *Nulla regula sine exceptione!* Pisati bi morali tudi *dramat*, *programat* itd., a vender pišemo *drama* (ž) in *program* (m).

da bi ga mogli spajati z „da“. „Ohne zu“ prelagamo jednostavno z „ne da“, torej recimo: Ne da bi se še kaj zmenil za njo (a ne: „porajtal!“). Tudi „dovoljen“ ne znači: vergnügt, zufrieden, ampak: genügend, hinreichend. Čemu če nam tedaj takšno nepotrebno novotarstvo v pisavi, ko pišemo in govorimo: „zadovoljen“. Nisem štel natanko, toda stavkov z „brez da“ naštel sem vendar *šestnajst*, in to kazí knjigo dokaj! — 2.) „No, kako to? dejal je *nagovorjeni*“. — 3.) „Molitev *zapuščenih*“. Namesto „nagovorjeni = der Angeredete“ treba spisati: „*nagovorjenec*“ v tem slučaju, a namesto „zapuščenih“ — „zapuščencev“; ako so ženske, onda so: zapuščence, ako pa so oboji, moški in ženske, vé vsakdo, da se samostalniki ravna po moškem spolu. — 4.) „Henrik je bil že štiri leta *star*“. Pri Slovanih, zlasti pri nas je takó, da „štiri leta“ niso nobena starost. N. pr. otrok, kateremu je pet let, ni še star, zatorej recimo: Henriku je bilo štiri leta, ali Henrik je imel štiri leta. — 5.) „S sokom orehovih lupin sem se *naredil rujavega* in počrnil svoje kostanjeve lase“. Namesto „narediti se rujavega“ moramo pisati in govoriti: porjaviti se, kakor: pormeniti (= narediti kaj rmeno), a „pormeneti“ = sam rmen postati. — 6.) „In *kakršne* imamo mi postave?“ V glavnih vprašalnih stavkih vprašujemo s „kakšen“. — 7.) „*Nad tem* se prav nič ne čudim“. Prav: *Temu* se prav nič ne čudim = darüber wundere ich mich nicht, das wundert mich nicht. — 8.) „*Nad temi* nadolžnimi besedami se je *njeni* (prav: njen ali nje) oče glasno zasmel“. Prav: O teh besedah . . . , ali: Tem besedam . . . — 9.) „ . . . enako veselje je imela *nad* njegovimi krščanskimi pogovori“. Prav: Jednako (takisto) so jo veselili pogovori . . . ali pa, če že hočete: Jednako veselje je imela ž njegovimi krščanskimi pogovori. — 10.) „Čudila se je *nad* to *postrežnostjo*“. Prav: Čudila se je tej postrežljivosti. — 11.) „Pa rekel mi je, da je le na mojem *obnašanji ležeče*“. Kakó li more kaj na vedenji „ležati“? Prav: Pa rekel mi je, da je le do mojega vedenja. — 12.) „Zakaj bi brez sile svoje življenje *vagal!*“ Čista slovensčina! — 13.) „ . . . ali mu je celó s svojim bičem katero *pripeljal* na hrbet, . . .“ Nelepa stilistiška podoba ljubljanskih barábo! — 14.) „Mojo . . . hčerko je zasledil pri ženi, *pri kateri je bila hranjena*“. Aktivno, a ne pasivno! Torej: katero je hranila, ako ji je jesti dajala; čuvala, ali drugače, kakor zmisel zahtéva. — 15.) „*Za mojo voljo* ostani v neumnosti svoji“. 16.) „Prosim Vas *za voljo* našega Zveličarja“. Stavka pod 15.) in 16.) sta zveržena po nemškem duhu; treba pisati: Radi mene . . . ; radi, zbog našega Vzveličarja. — 17.) „ . . . ki je tam *prišla ob* življenje“. Že mnogo let grajajo jezikoslovci to hibo, ta germanizem: ums Leben kommen, a vse brez uspeha. Vsakdo le malo pomisli, ker je dosti slovenskih izrazil za to. — 18.) „Toda kadar je *veljalo* pomagati *ubogemu* in *stiskanemu*, bil je koj pripravljen . . .“ Nemški, als es

galt, als es hieß ni smeti prelagati z glagolom: veljati, ampak: treba; torej: Kadar je bilo treba pomagati . . . , potem pa ne: *ubogemu* in *stiskanemu*, kajti obema pridevnikoma „ubogi in stiskani“ treba je dati službo samostalnikovo, ker to zahteva svojstvo slovanskega pridevnika, ki sam záse ne more biti nositelj kakega svojstva, ali pa je treba pridejati še določujoči samostalnik: človek, ljudje. — 19.) „. . . in je tukaj videl ubogo zmučeno na pol *omedljeno* mater.“ Neprehodni glagoli: omedleti, ozeleneti, ogoreti, postajati in slični nimajo part. praet. pas., torej: vidim *omedlelo* mater, ozelenele travnike, ogorelo lice itd. — 20.) „Ko se je *zbrihotala*“. Bog se smiluj! — 21.) „. . . da bi pobegnili iz tega kraja *trpljenj*“. Glagolski samostalniki: *trpljenje* (prav za prav: trpenje), *pisanje*, *priobčevanje* od glagolov: trpeti, pisati, priobčevati označujejo v slovanskih jezikih abstraktno, a ne konkretno dejanje. Praviloma imajo te glagolske samostalnike nedovršni glagoli; toda sila kóla lomi, in pisatelji so v stiskah tudi od dovršnih glagolov delali glagolske pridevnike. Takó je nastalo: trpenje (trpljenje), oproščenje (oprostiti). Navadno govorimo samó: izpraševanje, a ne: izprašanje. To je obče pravilo. Te glagolske samostalnike sklanjamo samó v jednini, a nikdar ne v množini, to je tedaj, kadar označujejo abstraktno dejanje. Le tedaj, kadar označujejo kaj *konkretnega*, morejo stati tudi v množini: N. pr.: kadar „*pisanje*“ ne označuje dejanja pisárjevega, ampak óno, kar je pisano, tedaj ima *pisanje* tudi množino, drugače ne. Zató nikakor ni prav, da mnogi v tem pogledu grešévajo in sklanjajo take samostalnike v množini, ne misleč na to, ali ima to kaj zmisla ali ne. — 22.) „*Odrezala se je možato*“. „*Možat*“ znači v slovenščini tisto ženo, ki ima možá, kakor „*ženat*“ znači možá, ki ima ženo. Slično: *gorát* = kraj, ki ima gore; *uhát* = človek, ki ima velika ušesa itd. Takó se izražajo slovanski jeziki, osobito ruski in srbski, in takó treba da tudi mi govorimo in pišemo. Za „*ledig*“ nimamo pravega izrazila, in kakó lahko si pomagamo, ako si za to priustrojimo od *ženat*: neženat = ledig. Smešno je torej v slovenščini, ako kdo pravi, da je govoril: *možáto* besedo, ein *verheiratetes* Wort! Treba rěči: moško besedo, odgovorila mu je *moški*, *moški* smo korakali. Istina je, da se je pridevnik *možat* v pomenu *männlich* preveč udomačil, toda to ni dokaz, da mora takó ostati in da nam ni treba rabiti boljše besede. Navika je sicer velika, ali ni tolika, da je ne bi premagala dobra volja in dober ukus. — 23.) „Dolar velja nekoliko več, *kakor* naš tolar“. Prav: nego naš tolar. — 24.) „. . . dušni mir, kateri človeka tudi *stori močnega* v vseh križih“. Prav: kateri ga ojači, utrdí, okrepi. — 25.) „Upati je, da *bo* vsem enako *zasijala* svoboda“. Prav: da vsem enako *zasi*je svoboda. Sedanjik dovršnega glagola označuje v odvisnem stavku bodočnost.

Podajmo še nekoliko stavkov s stilističnega stališča, da pokažemo, da se popravljač, ki je nepremišljeno zapisal na prvo stran „popravljeni natis“,

niti doteknil ni slovenske stilistike. V obče je od stilistiških hib strahovito preplavljena s óseбно vsa dnevna književnost naša, čemur se ni čuditi, ako pomislimo, da smo se izobraževali v nemškem duhu, da smo čitali mnogo nemških knjig, a premalo zajemali iz sorodnih jezikov, zlasti iz srbskohrvaškega, kjer se je stilistika razvila samostalneje, bolj se utrdila ter si določila zakone. Govoru slovenskemu zeló treba pridobiti in vdahniti lepši ritem, in tu ne mislimo, kakor bi nam kdo lahko očital, da kaj ponarejamo, da uvajamo kaj neorganskega v govor. Nikakor ne. Klanjati se je i nam zakonom jezikovim, kateri so se razvili v stoletjih, ampak samó to hočemo doseči, da to, kar je izgubil naš govor po vplivu in občevanju s tujimi jeziki, nadomestimo in presadimo in prelijemo vánj iz sorodnega organizma, v katerem se je še ohranila stilistiška pristnost. V ta namen evo nekoliko vzgledov!

1. „Ker bodo pa bralci zadeli na marsikaj, česar se bodo umeli, *se mi* zdi potrebno, *dati* tukaj nekoliko *razjasnjenj*“. Prav: Ker pa bodo bralci zadeli na marsikaj, česar ne bodo umeli, *zdi se mi* potrebno, razjasniti to stvar nekoliko (podati v tem nekoliko razjasnila). Razjasnjenje dati je germanizem. — 2.) „Mene pa so z nogami suvali, s pestmi tolkli, *me* preklinjali“. Prav: Mene pa so z nogami suvali, s pestmi tolkli, preklinjali *me*. Paziti je vselej, kam je postavljati slovenske nasloníce (enklitike). — 3.) „ . . vzela ga (otroka namreč) je na roke, ga še enkrat *opominovaje* . . .“ Prav: Vzela ga je na roke, opomnivši *ga* še enkrat. Pazi: „opominovati“ ni nič, pač pa: opominjati. — 4.) „ . . dasiravno se je Haleju jako mudilo, *mu* vendar ni bilo mogoče otiti, *brez da* bi gospoda Želbija in njegove soproge ne počastil . . .“ Prav: Četudi se je Haleju zeló mudilo, vendar ni mogel oditi, da ne bi počastil gospoda Želbija in soproge mu . . . 5.) „ . . in je bilo videti, da ne bo dovolj nabrala, *se* je starke usmilil . . .“ Prav: in je bilo videti, da mu bode dovolj nabrala, usmilil se je . . . — 6.) „ . . ž njim morem storiti, kar sam hočem; *me li* umete?“ Prav: ž njim morem storiti, kar sam hočem, umete li me? — 7.) „Vzklíknila je Eliza *osupela*, *bi li* moglo priti še kaj hujšega?“ Prav: Vzklíknila je Eliza osupla, ali bi moglo priti še kaj hujšega. Samó: moglo bi li priti . . . „bilo bi preslabo. — 8.) „Ko se je Tom zopet *zbrihtal*, bila je *njegova* prva skrb“. Prav: Ko se je Tom zopet ojačil (ali kakor hočete, da bode pravi zmisel), bila *mu* je prva skrb. — 9.) „Že davno je želel *jim* pisati in poročiti“. Prav: Že davno jim je želel pisati in javiti (že davno je želel pisati in javiti jim). — 10.) „ . . prašala je mati zaničljivo, *bi* jih mar učila na citre igrati ali pa celó *malatj*“. Prav: vprašala je mati zaničljivo, ali jih naj uči na citre igrati (ali bi jih naj), ali pa celó slikati. — 11.) „Uboga človeka, tolažil *nju* je Tom“. Prav: Uboga človeka, tolažil ju je

Tom. 12.) „Bodi ga Bog zahvaljen!“ Hvala Bogú, zahvalimo Bogá, da nam ni treba več pisati, kajti, ako bi hoteli navesti vse hibe, ne bili bi zlahka gotovi. Po teh vzgledih si ustvari lahko vsakdo pravilo o slovenskih naslončah. Radi nazornosti smo podali te vzglede, ker nismo hoteli mučiti čitatelja z golimi in suhoparnimi pravili.

A. Trstenjak.

Še nekoliko opazk k Janežič-Sketovi »Slovenski slovnici«.

(Konec.)

Raba besedice — *naj*.

§. 337. (Janežič, §. 396.) — *Naj* — ima različno rabo:

a) Kedar se naznanja želja, da bi se godilo kaj — *žele vnik*, (o p t a t i v).

N. pr.: *Naj* vam večna milost zmago *dade*. Cg. — Tvoj pepel *naj* tihi mir *pokriva*. Lev. — Terna le vera voznik naš *naj bo*. Pot. — Tvo duh *naj* nas *vodi* čez hribe, čez plan. V.

b) Kot *velevnik* (imperativ) za I. in III. osebo, kjer djanje zavisi od drugod.

N. pr.: Lice *naj bo* živo ogledalo misli tvojih. — Dokler studenec misli teče, *naj teče* tudi tvoje pero. Slom. — *Naj grem* jaz, ne brat. — Jaz sem bolan, *naj gre* sestra po solj. — *Naj gremo* vsi otroci po jagode -- t. j. dovolite, da gremo vsi. — *Naj* pristavim še to-le.

c) V v p r a š a n j i h stavkih, kedar je dejanje odvisno od kake druge osebe.

N. pr.: Oče! ali *naj gredo* hlapci v vinograd, ali na njivo orat? — Mati! ali *naj grejo* dekcle prat, ali mrvo sušit? — Kaj *naj* mu naročim? — Kaj *naj bi* prinesel iz mesta? (= kaj želiš, da bi prinesel).

d) V d o p u s t n i h stavkih (koncesivno).

N. pr.: *Naj brije* zdaj okrog viharjev sila, *naj* se nebo z oblaki preobleče, ni meni mar. Pr. — *Naj* ga žena še tako prosi, on ide na lov. (t. j. čeravno ga prosi, vendar ide. — *Naj* ga še toliko in toliko *svariš*, opominjaš, nič ne pomaga.

P. Ladislav.

L I S T E K.

„Matica Slovenska“ razpošlje udom svojim za leto 1889. te dni troje knjig, ki se na prvi pogled prikupijo človeku Pridržujoč si obširno poročilo o teh knjigah naznamo danes ob kratkem samo njih vsebino. Prva knjiga je »Letopis«, katerega je razumno uredil g. profesor dr. *Lovro Požar*. Vsebina njegova je ravno tako mnogovrstna, kakor jedrnata. Najprej pesnik slovenski *Jožef Cimferman* v krepki dovršeni odi v distihih prepeva petindvajsetletnico »Matice Slovenske«; nato nam prof. *Simon Rutar* opisuje v sedanjemu času jako primerni in poučni razpravi »Prazgodovinske izkopine po Slovenskem«; *Janko B* nam slika »Ženitovanjske običaje Belih Kranjcev«; prof. *Ivan Steklasa* priobčuje zgodovinsko študijo o slavnem kranjskem junaku Herbertu Turjaškem; *Vatroslav Oblak* razpravlja o starejših tekstih slovenskih in v temeljiti razpravi, katero bode slatno čital vsak jezikoslovec slovenski, podaja tekst in tolmač k tekstu obeh očitnih izpovedij iz XV. veka, ki se hranita v ljubljanski licejski knjižnici, in obeh vinogradskih zakonov (iz l. 1582. in 1683.), ki sta lastnina deželnega muzeja kranjskega — Jako zanimiva je tudi zemljepisna razprava prof. *Rutarja* o „Kosovem polji“. — Tudi fotografija, ki si med razumniki od dne do dne pridobiva vedno več prijateljev, našla je letos v „Letopisu“ izbornega zastopnika. G. direktor *Ivan Šubič* nam v lepem in v korenitem članku, katerega pojasnjuje mnogo slik, opisuje izum, osnovo, napredek in mnogovrstno korist te lepe umetnosti. G. *Ivan Tomšič* nam pripoveduje o bibliografiji za 1888. da je to leto izšlo v Slovencih 186 knjig, časopisov in muzikalij in da je izhajalo ta čas nič menj nego 33 časopisov slovenskih (!!). — Konečno nam društveni tajnik *Eugen Lah* podaje natančni popis odborovega delovanja, pomnožek društvene knjižnice, imenik društvenih udov in končno tudi statistični izkaz o dozdanih ustanovnikih. — „Matica Slovenska“ šteje letos 1909 društvnikov, tedaj za 200 več nego lani. Premoženja je imela v novcih, obliigacijah in nepremičninah konec leta 1888. vsega skupaj 50196 gld. 80 kr., pomnožilo se je proti prejšnjemu letu za 2012 gld. 48½ kr. Tc je veselo in lepo znamenje za društvo! — Druga knjiga je dr. *Lampetovo* „Dušeslovje“ I. zvezek, o katerem prinesemo o svojem času poročilo iz strokovnjaškega peresa. — Tretja knjiga je V zvezek „Zabavne knjižnice“, obsejajoč II. del Erjavčevih izbranih spisov. Vsebina knjigi je ta: Životopis Frana Erjavca iz peresa podpisanega urednika s podobo in snimkom njegovega podpisa; potem prihajajo na vrsto potopisi Erjavčevi, namreč satirična potopisa: „Pot iz Ljubljane v Šiško“ in „Kako se je Slinjarju z Gólavca po svetu godilo“; nadalje v resnici krasni potopisi: „Jedna noč na Kumu“, — „Gostba v Mazinu“, — „Na kraški zemlji“ — „Med Savo in Dravo“. — Za potopisi beremo spise prirodopisne vsebine: „Mravlja“, — „Rastlinske svatbe“, — „Rak“, — „Živali popotnice“, — „Žaba“ — „Velblod“, — „Vulkanske moči“, — „Odkod izvirajo gliste in kako se izpreminjajo“. Končno je urednik dodal še „Božični večer na Kranjskem“, ki je bil brez Erjavčevega imena natisnjen v goriški „Soči“ leta 1877. Vse knjige so natisnjene z lepimi, razločnimi črkami in zdi se nam, da so vse tri tiskarne (Miličeva, Narodna in Katoliška) kar tekmovala med seboj, da bi vsaka svojo knjigo natisnila kar je moči dovršeno v tipografskem oziru. Preverjeni smo, da bodo društveniki zadovoljni z letošnjimi knjigami.

Erjavčev nagrobni spomenik v Gorici. Nepozabni slovenski pisatelj je dobil napósled nagrobni spomenik na goriškem pokopališču. Dué 24. oktobra t. l. so prenesli truplo ranjkega profesorja F. Erjavca in njegovega sedemletnega sina Milutina v poseben skupni grob v tako zvani gaj ali park na novem mestnem pokopališču. Vseh vernih duš dan se je že vzdigoval nad grobom krasen spomenik, ki se je postavil s

prostovoljnimi doneski, ki so se pred leti v ta namen nabirali. Grob in spomenik objema do 4 metre dolga in nad 2 metra široka železna ograja. Na grobu leži mogočna kamnita plošča, ki ima podobo pokrova velike krste od sivega marmorja. V vzglavju grobovem se vzdigujejo trije veliki kamni jeden vrhu drugega in naposled preprost veličasten križ, vse od sivega marmorja. Tretji višji kamen, lepo obdelan in poglajen, nosi naslednji napis:

»FRAN ERJAVEC

rojen 9. sept. 1834, umrl 13. jan. 1887.

Bil mož si cel in učenjak

In zvest domovju sin;

Dokler bo živ Sloven še kak,

Bo živel Tvoj spomin.

Hvaležni narod.◀

Ob vznožji spomenika nasproti nagrobni plošči prislonsena je okrogla ploščica od belega marmorja, podprta in objeta z otlim kamenjem, ki nosi napis:

»Milutin Erjavec — sedemletni sinko — umrl 8. marcija 1884◀

V življenju je očeta in sina vezala najtesnejša vez medsebojne ljubezni. Takó počivata tudi v grobu skupaj, čakajoč občnega vstajenja. Čez praznike je bil grob olepšan z mnogimi krasnimi vencami in častilci ranjkega so zahajali v obilnem številu na grob.

»Nova Soča«.

Kopitarjevo pismo. Ko sem letos meseca januarja pismeno poprosil zdaj že pokojnega g. K. Deschmanna, váruha deželnemu muzeju kranjskemu, naj mi posodi iz ondotne knjižnice životopis barona Žige Zoisa, katerega je leta 1820. objavil tedanji ljubljanski profesor Richter, priložil je g. Deschmann iz dobre svoje volje omenjeni knjižici tudi prepis nekega Kopitarjevega pisma, češ, da bi me to pismo utegnulo zanimati. G. Deschmann me je pozneje tudi vprašal, če vem, komu je bilo to pismo Kopitarjevo namenjeno, kar mu pa nisem mogel povedati. Pismo, katerega pisavo je težko brati, ni izvornik, ampak prepis ter slóve od besede do besede takó:

Aus Kopitars Brief vom 12. July 1831.

»Die Carta bianca über Baron Zois hatte ich nicht Zeit auszufüllen. Fiat alias. Es ist zwar eine Biographie des B. S. Z. vom damaligen Prof. hist. Richter in Laibach erschienen: aber sie ist zu crass für diesen feinen Geist. Nunc non vacat facere portraetum fidelius, sed faciam alias, wenigstens tentabo. Er war ein aufmunternder, von stillem, aber standhaftem Feuer für alles Gute und Schöne mitwirkender Mäcen in Krain, der reichste und gebildetste und daher auch der beste Mann in Krain. Vodnik war sein gratis Kostgänger, bloss weil er Slavica trieb; selbst ich trieb Slavica auf seine Anregung, gab krainisch Unterricht der Comtesse Bellegarde auf seine Einladung (Et hoc fuit origo Grammaticae meae). Raunicher war ihm von mir von hieraus empfohlen und ward sein Beichtvater. Raunicher begriff den feinen Geist des Mannes viel tiefer als sein Biograph posthumus ex anno zwanzig, und auch ihm nützte Zois seinerzeit. Der Vater des Z. war ein Bergamasco, in Krain durch Handel Millionär geworden und von M. Theresia pro donis patrioticis baronisiert (Zois von gioja Edelstein, Baron v. Edelstein), übrigens ohne gelehrte Bildung, doch grossherzig und in Krain allgemein beliebt. Aber den Kindern liess er Bildung geben und der Majoratsherr Sigmund B. Z. war Metallurg und Mineraloge, sein Bruder Carl Botaniker, nicht gemeinhin, sondern comme il faut.◀

Nova pesmarica. Zbirka najbolj znanih slovenskih, hrvaških, srbskih, bolgarskih, čeških, pljskih in ruskih pesmij. Sestavil Ivan Železnikar. Založil Dragotin

Hribar, tiskala „Narodna tiskarna“ v Ljubljani 1889, 16, 304 strani. Cena lepo v platno vezani knjigi 1 gl. 20 kr., nevezani 80 kr. S pošto 10 kr. več. — Slovenska „Pesmarica“, katero je zdaj že pokojni dr. Razlag izdal leta 1863. in katera je pozneje ućakala še drugi natisek, razprodana je do zadnjega izvoda. Dasi je te knjige već tisoć med narodom, vendar se je ćutila živa potreba po novi pesmarici, kajti zadnjih šestindvajset let je korakoma napredovala slovenska pesem in prišlo je v Slovence već stotin novih napevov na nove besede. Tej potrebi je zadostil g. izdavitelj s svojo „Novo Pesmarico“, v kateri so zastopani slovenski pesniki: Vodnik, Prešeren, S. Jenko, Gregorćić, Stritar, Cegnar, Malavašić, Kurnik, Trstenjak, Toman, Potoćnik, Orožen, Hašnik, Kersnik in mnogi drugi, na katerih besede so napeve zložili Kamilo in Gašper Mašek, Davorin Jenko, dr. Benjamin in dr. Gustav Ipavic, Anton Nedved, Förster, Kocijanćić, Volarić, Fleischmann, Rihar, Stegnar, Valenta itd. Zbirka, ki je razdeljena v domoljubne, ljubavne, napitne in razne pesmi, obseza 179 slovenskih, 23 hrvaških, 6 srbskih, 3 bolgarske, 7 ruskih, 8 ćeških in 4 poljske pesmi. Lepo natisnjeni in umno urejeni knjižici želimo, da bi romala do zadnje hiše slovenske, kjer se goji slovenska pesem.

Teoretićno-praktićna klavirska šola. Spisal *Anton Foerster*. Op. 40. III. zvezek. Cena 1 gl. 10 kr. V Ljubljani. Založila „Glasbena Matica“. Natisnila Engelmann in Mühlberg v Lipsiji (Leipzig).

Ta zvezek izbornega glasbenega tvariva ima vaje v raznih dur-tonovih naćinih, kakor: G-dur, D-dur, A-dur, F-dur, Hes (B-)dur, Es-dur, E-dur, As-dur, H-dur, Des-dur, Fis-dur = Ges-dur, Cis-dur in Ces-dur. Potem nasledujejo razširjene durskale v 4 skupinah, kromatićna lestvica, menjava prstov na isti tipki, igranje harmonićnih tonov po vrsti (arpeggio). Zdaj pridejo na vrsto glasbene olupšave: 1. Kratki predložek, 2. Dolgi predložek, 3. Doložek, 4. Dvoložek, 5. Trilćek, 6. Mordent ali grizec in 7. Trilec. V glasbenih vajah so zastopani ti-le skladatelji: Jos. Haydn, Fr. Gerbić, Fr. Škroup, Fr. Mair, A. Lvov, A. Weber, Fr. Schubert, J. Weigl, A. Nedved. J. F. Kittl in Rob. Musiol. Nekatere pesmi so neznanih skladateljev.

Že iz razložene tvarine se razvidi, da mora biti ta zvezek jako zanimiv in poućen. Glasbeni Matici pa moramo ćestitati, da si je izbrala za to velevažno delo, kakršnega je dozdaj slovenska glasbena literatura krvavo pogrešala, moža, ki ni le samo dovršen mojster v vseh glasbenih strokah, mariveć je tudi s tem delom pokazal, da je izvrsten ućitelj.

G. Foersterjeva metoda je lahko umna in preprosta. Za vsak tonovski naćin ima na prvi vrsti dotićno skalo, potem je razložen prstni stav v raznih lomljenih akordih škalinih; zatem nasleduje lepa in melodijozna ćtuda in k sklepu kak zanimiv napev, vzgledno za klavir sestavljen.

Ućencu je tako mogoće brez obširnih in suhoparnih vaj dospeti do lepega, gladkega, izraznega ter elegantnega igranja. In zakaj se smoter tako lahko doseže? Zato ker je vsa tvarina te šole sicer prav kratko, a vendar temeljito razložena; tudi terminologićni izrazi so se g. spisatelju dokaj posrećili. V melodijah, deloma znanih, pa je ućencu mogoće obdržati in utrditi si taktovski ćut, ki je v glasbi prvi pogoj za vse daljno izobraževanje. Poznamo sicer mnogo klavirskih sol, ki so ob svojem času ućinile obćo senzaciijo (Urbach); toda takó praktiće in v vsestranskim potrebam ugajajoće šole vendar še nismo imeli v rokah.

Znano nam je, da je ta klavirska šola, ki je vzrastla na naših domaćih tleh, v inozemstvu zelo ćislana. Zatorej pa je sveta naša dolžnost, da se pridno poslužujemo te šole, da si jo naroćamo in vsestranski priporoćamo. Sramotno bi bilo za nas Slovence, da

bi iskali še dalje iz inozemstva dragih, a zato ne dosti vrednih klavirskih šol; ako bi se to še godilo, zaslužili bi največjo grajo.

Tisek te šole je eleganten, uprava lična; tiskovnih pogreškov ni zaslediti. Dobiva se ta šola pri »Glasbeni Matici« v Ljubljani po zgoraj navedeni ceni. *D. Fajgelj.*

Muzejsko društvo. Pri mesečnem zboru muzejskega društva dne 31. oktobra t. l. je gospod kustos *A. Müllner* razpravljal vprašanje: »Kakó so v starih časih na Kranjskem izdelovali železo?« — V uvodu je govoril g. predavatelj v splošnih lastnostih železa, kakó se dandanes izdelava grodelj, mehko železo in jeklo in čemu služijo plavži. Poslednjih stari národi niso poznali, njih opravljanje je bilo, kakor razvidimo iz ostankov starih pečij, žlindre in tehniških izdelkov, najdenih v grobih, vse drugo. Etrurci, prvi italjanski kovači, hodili so sprva po železo na bližnji otok Ilvo, pozneje pa tudi v alpske dežele, kjer so pa že našli v kovaštvu zvedene prebivalce. Smeti je torej reči, da je železni obrt na Kránskem silo star, da sega celó, kakor kažejo železne starine v prazgodovinsko dóbo.

Opravljanje železa je predajal rod ródu, zato so železni izdelki iz raznih časov stovni in krívci, katere so izgrebli na Vačah, v Bohinj in Mokronogu, kovani so tako-rekoč po istem tvorilu.

Priprava za izdelovanje železa je bila sprva zelo preprosta: izkopali so ilovnico ter jo ometali z glinico in kremenico, kakor je še dandanes navada pri Zamorcih v notranji Afriki. Jednako preproste so bile veterne peči, kakeršne so se nahajale v Švici in po poročilu Haquetovem tudi na Kranjskem. Šele pozneje so si postavljali peči na volka z ognjiščem in dvema tuloma, podobne sedanjem plavžem. Mimogredoč je vpletel govornik opazko, da rabi Pseudo-Aristotel za pleno izraz *σφοδία*.

Vsaka teh priprav je bila nedostatna posebno zato, ker niso umeli dovajati ogljika v manjši ali večji meri, ampak prepuščali so to le naključju. Zategadelj so dobivali zdaj mehko železo, zdaj jeklo. Zaradi tega so bili po poročilih starih pisateljev nekateri keltski meči tako mehki, da so se upognili pri prvem udarcu, nekateri pa tako trdi, kakor denašnji najboljši jekleni izdelki. Primerno so zadnje imenovali strupene ali skeleče meče. To vse je dokazoval g. predavatelj s starimi izkopanimi noži in meči, katere je dal v ta namen obrusiti. Napósled je razkazoval g. Müllner različne starine: nože, lémež, žliandro, žeblje in novce od Avgusta do Konstantove dóbe, katere je daroval svetli princ Windisch-Graetz. Izkopali so jih na Jereki v Bohinjski dolini in na dejati se je, da bodo ondu izgrebli še drugih starin.

Potem je predaval g. prof. *Viljem Voss* o zemljepisni razširjativni *Violae Zoisii*. To redko rastlino je odkril g. baron Karol Zoís na Karavankah, zato jo je imenoval botanik Wulfen *Viola Zoisii*. Hladnik jo je presadil v rastlinski vrt, ki je bil takrat v licejskem poslopji; ko se je pa vrt preložil na sedanje mesto, izgubila se je rastlina, da ni bilo o nji ne duha ne sluha. Karol Deschmann jo je leta 1858 znova odkril na Stolu, ko je v majniku najlepše cvetela. Odslej so dobili to rastlino tudi v drugih krajih med Zavrhom (Bärenthal) in Košuto, semtertjã tudi na koroški stráni imenovanega pogorja. Menilo se je delj časa, da se ta rastlina izključno nahaja na Kranjskem, a leta 1887. naleteli so na njo tudi v južni Bosni, v Ercegovini in Črnigori.

Taisto se je menilo o *kraljevi roži* (*Daphne Blagayana*, Blagajev vučín), {katero so našli v novejšem času tudi v Srbiji in Bosni Svet, po katerem so se te rastline razraščale, bil je nekdanj veliko obširnejši, kakor dandanes: segal je od Balkanskega poltoka do južnovzhodnih Alp in sedanja nahajališča na Kranjskem je smatrati le za ostanke njihovega poprej obsežnega ozemlja.

Poslušalci so oba govora pohvalili z živahnimi dobroklici.

A. Kaspret.

Martin Mulej † Dne 20. novembra t. l. umrl je v Uralsku na Ruskem, severno od Kaspijskega morja med uralskimi kazaki, Martin Mulej, gimn. profesor v omenjenem mestu. Mulej, doma z Bohinjske Bele pri Bledu, dovršil je gimnazijo v Ljubljani, potem vseučilišče na Dunaji, od koder je l. 1879 odšel v Peterburg, kjer je prebil preskušnjo. Od leta 1880. bival je v Uralsku ob reki Uralu, od koder se je v daljših presledkih vračal v gorensko domovino svojo. Mulej je bil blaga duša in vzoren prijatelj; tudi v Uralsku so ga jako spoštovali, prijatelji pa ljubili kakor svojega brata. „Ljubljanski Zvon“ je imel malo tako zvestih naročnikov, domovina naša malo tako vernih sinov, kakor je bil Mulej. Kadar nam je pošiljal naročnino za naš list, nikoli ni pozabil male svote priložiti tudi za ljubljanski „Narodni dom“. Šibkega mladega moža se je prijela sušica, da je moral umreti v najlepši dobi. Bodi mu zemlja lahka v daljni ruski stepi!

Literature slave, Milano 1889. Za slovanstvo, zlasti pa za slovanske literature so se začeli v novejšem času poleg Francozov tudi Italijani živo zanimati. Znano je, da so pred dvema letoma ustanovili stolico za slovanske jezike na staroslavnem vseučilišču v Bolonji in da je sv. oče papež letos tudi v Rimu tako stolico ustanovil. Pa tudi na oddaljenem vseučilišču v *Cataniji* je predaval že lani prof. *Ciampoli* o slovaških literaturah in letos izdal ta svoja predavanja pod gori stoječim naslovom. V tej knjigi govori pisatelj najpoprej o knjigi bolgarski, potem o srbsko-hrvaški »ali jugoslovanski« in naposled o »jugoruski«, t. j. o maloruski.

V uvodu govori g. pisatelj skoro čez mero navdušeno o važnosti slovanstva sploh in o njegovi bodočnosti. Njegova etnografija in razdelitev slovanskih plemen je pa zelo nedostatna. Poleg Velikih in Malih Rusov pozna *Ciampoli* tudi še Beloruse kot poseben narod in poleg Čehov tudi Moravane. Spominja se tudi polabskih in baltičkih Slovanov, »ki so se žal izgubili.« Potem poudarja važnost narodnega pesništva slovanskega, in navaja predstavjalce, ali vidi se, da ne pozna niti onih, ki so slovanske narodne pesni v italijanski jezik prestavljali, n. pr. Jakopa Chiudina (*Canti popolari slavi*) in M. A. Caninija (*Il libro del amore Venezia, 1885*). Za tem govori *Ciampoli* o klasicizmu, romantizmu in naturalizmu v slovaških literaturah; dalje o romanci in sedajem pesništvu. Pregled dijalektov (tu figurirajo seveda tudi gorensščina, notranjščina, dolejščina, štajersščina, rezijansščina in zraven nje takisto hrvato-slovensščina!), primerjanje azbuk, etimologična in fonetična pisava ter izgovor naslednje kot sklep uvoda, v katerem je mnogo napačnega in zastarelega. Iz jedine Krekove knjige »*Einleitung* itd.«, bi se bil g. pisatelj lahko mnogo bolje poučil o Slovanih.

Pri drugem delu »*letteratura degli Jugo-Slavi*« govori v posebnem pododdelku pod naslovom »*Khorutani*« (napačno pisano, namesto »*Corutani*«) od str. 106. do 112. tudi o slovenski literaturi. Čudno je, da *Ciampoli* daje tu Slovincem to ime, čeravno jih je poprej na str. 7 in 33. imenoval »*gli Sloveni*«. Po zelo kratkem uvodu o slovenski zgodovini navaja brižinske spomenike pod čudnim izrazom »*frammenti di Frisinski*« (to bi bili spomeniki pisatelja »*Frisinskega*«). Potem preide na reformacijo, omenja Trubarja, Ungnada, Konzula, Dalmatina in Bohoriča. Dalje govori o katoliškem preporodu in o vplivu romanizma ter opomni, da so takrat mnogi učenjaki: rajši latinski in nemški pisali, sramujé se »*della bella lingua Slovena*«. Tu našteva pisatelj Schönleuba in »*Vikharta ali Valvasora*«, ki je napisal imenitno knjigo »*La gloria del ducato di Krajna* (sic!).« Pohvalno pa omenja za njima: Pohlina, Japlja, Linharta, pa tudi Volkmera, Dajka i. t. d. Potem povzdiguje Vodnika, za katerem so prišli »*filološki pesniki*« male vrednosti (Jarnik, Ravnikar, Kastelec i. t. d.), dokler se ni prikazal na slovenskem poetičkem obzorji *Fran Prešeren*, »*tekmovalec*« Stanka Vraza. Za sotrudniki »*Čebelic*« spominja

Slomška, Bleiweis, Vrtovca, Malavašiča, Majarja, Muršca, Čafa in Trstenjaka, posebno pa Janežiča in njegov „Glasnik“ ter *Koseskega* kot dobrega pesnika. Tudi slovenski pisatelji najzadnje dobe so po imeni naštetih (Jurčič je pogrešno pisan „Jurgič“), med njimi tudi *Costa* kot slovenski »bibliograf in bibliofil«.

Največ prostora posvečuje Ciampoli dvema »velikanoma« znanstvene literature slovenske *Kopitarju* in *Miklošiču* Vender navaja o njih le starejše podatke in o Miklošičevih spisih, ki so izšli po l. 1854., nima pisatelj nobene vesti. Sploh se Ciampoli na zadnje četrtletje našega literarnega razvitka čisto nič ne ozira in zato mu niso znani ne Jenko, ne Levstik, ne Stritar, ne Gregorčič in vsi mlajši slovenski pisatelji ne.

H koncu se spominja Ciampoli tudi ogrskih Slovencev in Režijanov (s tem izrazom misli on vse beneške Slovence in narodnega pesništva slovenskega, ki je skoraj popolnoma izginilo in »ki ima polno protislovij, zatorej nikake vrednosti.« Zato pa svetuje pisatelj Slovincem, »naj bi se morda rajši na Srbo-Hrvate naslonili, da ne izgube popolnoma svoje narodnosti, svojega jezika in svojih tradicij, ki jih vežejo na skupno domovino«.

S. R.

Poljska literatura. Kako se zanimajo Nemci za poljsko literaturo, kaže najbolje obilo število prestav iz poljščine. V Stuttgartu izhajajoča »Allgemeine Roman-Bibliothek« izdaje Kraszewskega roman »Herod baba«, pod naslovom »Ein heroisches Weib«; Elise Orzeszkove roman »Pierwotni« doniša dunajska »Deutsche Zeitung«, iste pisateljice drugo delo izhaja ponemčeno v Berlinu pod naslovom »Der Kampf um die Scholle«. — Fredrovo komedijo »Posażna jedynaczka« prestavlja W. Lange pod imenom »Seine einzige Tochter«.

Blizinskega novelo je izdala »Wiener Allgemeine Zeitung« pod imenom »Wie ist es gekommen«; Dunajski tednik »An der schönen blauen Donau« pa doniša novele Stefanie Chledowske. V Veneciji so natisnili v Caninijevem »Libro del amore« Gomulickega lirične pesmi v italijanskem prevodu. Dà, še Madjari sezajo po poljskem blagu. Gomulickega »Sanje gospé Macicjove« natisnil je »Toworasi Lapelt«, Szymaskega »Savel iz Lubartova« pa »Nemzet«. — Francoski list »Semeur« prinesel je lepo prestavo krasne Sienkiewicz'eve novele »Jamiot« pod imenom »Le bon ange«. Sienkiewicz piše veliko socialno pripoved »Homo novus«. Istega pisatelja povest »Z ognjem in mečem«, katero je objavila prva »Wiener allgem. Zeitung« na Dunaji, izhaja v drugi nemški prestavi od Hillebranda pri Landsbergu v Berlinu.

»Kölnische Zeitung« je prinesla biografijo Sienkiewiczzevo in bode izdala v podlistku prestavo jednega iz večjih del tega pisatelja.

Na francoski jezik je prevel Ladislav Mickiewicz dve noveli Jeske-Choinskega pod imenom »Le franc-tireur polonais« in »Le fonctionnaire prussien«. »La Revue de deux mondes« pa izdaja prestavo krasne novele Lyzmanskega »Srul z Lubartowa«. Poljski pesnik in profesor v Bolonji Lenartowicz in njegova koleginja gospa Malvina Ogonowska širita znanje poljske literature po Italijanskem. Zadnja je izdala l. 1888. razpravo »Studio critico su Sigismondo Krasinski?« »Magazin f. d. Lit. des In- und Auslandes« je priobčil krasno noveleto Jasinskega pod imenom »Die Heimat«.

Perchtenglaube bei den Slovenen. (Separatdruck aus der »Zeitschrift für Volkskunde« II. Heft, 1889; spisal g. telovadski učitelj Julius Schmidt v Ljubljani). Zanimati nas mora, da se začenjajo tudi tuji preiskovalci vedno bolj brigati za naš narod in njegovo duševno življenje. Vender so navadno taki preiskovalci preslabo poučeni in čeravno kažejo najboljšo voljo, vendar ne morejo vedno prave pogoditi. Deloma velja to tudi o napomenjeni preiskavi. Kakor čisto naravno, začenja pisatelj svojo razpravo s primerjanjem slovenskih in nemških pravljic in nahaja med njimi veliko podobnost

(nemška „pepeljuška“, „čudodelni zdravnik“, „mojster tat“ i. t. d., znane so tudi po Slovenskem), saj so si pravljice vseh arijskih narodov sorodne.

Kot specifično nemško pa smatra gosp. pisatelj pravljico o »Vehtri-babi« (Pechtri-babi). Škoda, da ne določi natanko njenega značaja in pomena po nazorih našega naroda, kakor ga je D. Trstenjak popisal v Janežičevem „Glasniku“ III. 78. Po mislih našega naroda je Vehtra-baba kraljica belih žen (t. j. belih megel). Ona je svetla, milostna boginja poljskih pridelkov in domače delavnosti. Vehtra-baba pride v hišo in pogleda, ali je vsa posoda v lepem redu, ali ženske pridno predejo i. t. d. Varovalka je tudi novorojenih in zgodaj umrlih otrok. Sedaj si jo misli ljudstvo kot čarovnico, staro grdo in v cunje zavito babo z umazano metlo, katera zlasti o božičnem času rada straši. Ta pojem Vehrtre-babe je pa g. Schmidt prezrl in se ozira večinoma le na to, kar je Navratil o nji zapisal. (Letopis Slov. Matice 1886).

Razprava zasleduje Perchto po različnih pravljicah kot boginjo, ki daje dež, pšenico, orehe i. t. d. Sedaj nastopa kot bela, sedaj kot črna žena, ki čuva sedem ali devet snežnobelih gosij. Navadno jezdi na belci ter provzročuje posipe gora in povodnji. Nje služabnica se imenuje Lucija. (Dan sv. Lucije pride Perchta na zemljo in prebiva na njej do sv. Treh kraljev). V Tržiči na Gorenjskem spajajo Pechtro tudi z Odinovim divjim lovom. Drugodi daruje kmetom ali deklam klopec in nikoli jim ne zmanjka preje. Gorjé tistemu, ki prede o prepovedanem času (o petkih in kvatrah, posebno na dan sv. Lucije!) Bolčanje si mislijo Perchto s plevelnico v roki in po Tolminskem je razširjena pravljica, da je »divja žena« s plevelnico prekopala odtok Soči pri sv. Luciji pod Tolminom.

Gosp. Schmidt je prepričan, da se je zanesla vera med Slovence le zaradi nemških naseljevanj. Ali kakó bi bila potem ta vera tudi med goriške Slovence, na Kras in na Dolenjsko prišla, torej v kraje, ki so daleč od nemških naselbin? Moti se tudi g. Schmidt, če misli, da imena Gurkfeld, Veldes, Maria-Rast i. t. d. kaj za nemstvo dokazujejo, ker so to le *prestave* prvotnih slovenskih imen, ki so takrat nastale, ko so nemški vladarji naše kraje nemškim plemičem porazdelili. »Veldes« že celó ni mogoče izvajati od »Fels«, ker domačini imenujejo *Bledec* ali v lokalnem izgovoru *Blese* (odtodi Veldes) griček sredi farne vasi Grad, a ne skalnatega hriba, na katerem stoji graščina, (Božja pot Matere božje na blejskem jezeru str. 4. in 5.). Tu se je dal g. Schmidt zapeljati od prof. Lušinovega poskusa »Ueber Orts- und Personennamen in Krain«.

V razpravi nahajamo tudi nekaj stvarnih pomot. G. Schmidt pozna n. pr. tudi »furlanske« in še celó »češke Slovence« (str. 422.). Po njegovem mnenju ležita Bolec in Sv. Lucija na Furlanskem, prebivalci Rezije so mu pa Furlani. Cerkev sv. Lucije na Tolminskem ni stara, (izvira še le iz zadnjih desetletij XVI. veka), tudi ni podružnica in ne stoji daleč od vasi. Takisto prestava slovenskih izrazov ni točna, n. pr. *meh* ne pomeni »Beutel« in *debel* ni »rauh«. Zelo motijo tiskarski pogreški, n. pr. Gaillanal (Gail-land), Körttschach (Pörttschach), Cillo (Cilli), Hörner (Hörnes) i. t. d. S. R.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrto leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Ilastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Vabilo.

Ker z današnjo številko završuje »Ljubljanski Zvon« IX. svoj tečaj, obrača se do svojih sotrudnikov in naročnikov s prijazno prošnjo, da bi mu zvesti ostali tudi v novem X. letu njegovega izhajanja.

Tudi v prihodnjem tečaju ostane »Ljubljanski Zvon« zvest svojemu dozdanjemu programu, s katerim si je pridobil mnogo tako stalnih prijateljev v razumnstvu slovenskem, da jih niso omajali niti pretkano-sleparski napadi na urednika, niti zelotsko-pretrana graja njegove tendencije in njegovih sotrudnikov.

Gojil bode tudi odslej v prvi vrsti leposlovje v najširjem pomenu te besede.

Priobčeval bode znanstvene in ukovite razprave iz različnih oddelkov človeškega znanja.

Zbiral bode národno blagó.

Skrbel bode za natančen pregled sočasnega slovenskega slovstva in imenitnejših proizvodov drugih slovanskih literatur, zlasti hrvaške, ter napósled poročal o napredovanji domačih književnih in umetnostnih zavodov.

Izmed spisov, katere misli »Ljubljanski Zvon« priobčiti po novem letu, omenjamo zlasti daljše povesti

„Iz arhiva“,

katero je za list naš spisal v Slovencih znani pripovedovalec Fr. Gestrin.

Poleg te pride na vrsto povest

„Veselo življenje“

iz jedrovitega peresa prof. dr. Fr. J. Celestina v Zagrebu.

Vrhu tega so nam obljubili svojo pomoč: v Slovencih najpriljubljenejša pripovedovalca Janko Kersnik in dr. Ivan Tavčar, kakor tudi bralcem našim dobro znani A. Planinec.

G. Janko Kersnik bode spisal tri krajše povesti:

„Mámon“. — „Bele roke“. — „Kmetška smrt“.

Tudi lepi spol najde v listu svojo vrlo zastopnico z ljubeznivo pripovedovalko Márico. Prejeli smo od nje rokopis povesti:

in novelo: „Iz življenja mlade umetnice,“

„Na obali.“

Takoj v prvi številki začnemo nadaljevati

„Pisma iz Zagreba“,

v katerih nam prof. Starč slika z zgovorno besedo veliki napredek naroda hrvaškega.

Vseučiliški profesor, g. dr. S. Šubic v Gradci, ki se je bralcem našega lista omilil s svojo v lanskem letniku priobčeno razpravo o vesoljnih potopih, poslal nam je jako koreniti spis:

„Nekaj svete starine na nebu in na zemlji“.

Tudi že za letos obetani zanimivi spis prof. Ivana Vrhovca

„Zemljepisne posebnosti“

priobčimo prihodnje leto.

Na vrsto prideta tudi obe daljši zgodovinski razpravi:

„Reformacija na Slovenskem“ in

„Slavni Krčani“.

Prvo nam je spisal g. Andrej Fekonja, drugo g. Jernej Ravnikar. Obé bi morali priti že letos na dan, toda ker se je v letošnjem tečaju tiskalo več daljših člankov, nismo mogli pričeti tudi s tema dvema razpravama.

Zlasti pa bode bralce zanimala krasoslovna razprava Sela kova

„Kaj je lepo?“

in zdravstvena študija

„Kako se razširjajo otrovne bolezni?“

iz spretnega peresa Rakeževega. Z obema razpravama pričnemo takoj v 1. št. prihodnjega leta.

Opiraje se na zgoraj razviti program, kakor tudi na dozdanje svoje delovanje, nádeje se »Ljubljanski Zvon«, da mu tudi prihodnje leto ostanejo zvesti dozdanji njegovi prijatelji, da se pa okoli njega zberó še novi podporniki. Saj je naloga, katero mu je zvrševati lepa in plemenita: Vsestranski razvoj beletristične književnosti slovenske!

V Ljubljani 1. decembra 1889.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.